

nuorisotutkimus

1•2021 / 39. vuosikerta

*”Jos niin kävisi, että jostain syystä
kuitenkin rakastuisi kotikylän asukkaaseen,
pois lähdettäisiin yhdessä.”*

>> Romanttiset suhteet syrjäseudulla kasvaneiden tyttöjen elämässä

>> Nuorten asiakasosallisuus monialaisessa ohjaus- ja neuvontapalvelussa

>> Nuorten työttömien orientaatiot aktivointitoimenpiteissä

>> Sosiaalisen tuen yhteys subjektiiviseen sosiaaliseen asemaan ja liikkumiseen

Toimitus

Päätoimittajat: VTT, dosentti **Päivi Berg**
(Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu) ja
Mira Kalalahti, VTT, KM, dosentti, Turun yliopisto ja
toimitussihteeri **Tanja Konttinen** (Nuorisotutkimusseura)

Toimituskunta

Leena Haanpää, KTT, dosentti, Turun yliopisto
Elina Ikävalko, FT, Helsingin yliopisto
Tarja Juvonen, VTT, Helsingin yliopisto
Riikka Korkiamäki, YTT, Tampereen yliopisto
Maija Lanas, KT, Oulun Yliopisto
Sirpa Lappalainen, FT, dosentti, Itä-Suomen yliopisto
Heta Marttinen, FT, Jyväskylän yliopisto
Marko Merikukka, FT, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö
Minna Nikunen, YTT, dosentti, Jyväskylän yliopisto
Eriikka Oinonen, YTT, dosentti, Tampereen yliopisto
Anni Rannikko, YTT, Itä-Suomen yliopisto
Mette Ranta, FT, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto
Kari Saari, YTT, dosentti, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu
Elina Westinen, FT, Jyväskylän yliopisto

39. vuosikerta, 1/2021

ISSN 0780 - 0886

Nuorisotutkimus-lehteä julkaisee Nuorisotutkimusseura ry. Lehti ilmestyy neljästi vuodessa. Kestotilaus 30 euroa, vuositilaus 32 euroa ja irtonumero 8 euroa. Nuorisotutkimusseura on saanut tukea tähän julkaisuun opetus- ja kulttuuriministeriöltä.

Toimitus

Nuorisotutkimusseura ry.
Asemapäällikönkatu 1, 00520 Helsinki
GSM 044 416 5311
s-posti: tanja.konttinen@nuorisotutkimus.fi
www.nuorisotutkimusseura.fi/nuorisotutkimus-lehti

Tilaukset

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/tilaa-lehti>

Taitto: Tanja Konttinen
Kansidesign: Jussi Konttinen
Hansaprint, Turku 2021

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Ohjeita kirjoittajalle

Nuorisotutkimus-lehdessä julkaistaan vertaisarvioituja artikkeleita, katsauksia, haastatteluja, ajankohtaisia puheenvuoroja nuoriso- ja yhteiskuntapolitiikasta sekä kirja-arvioita ja lehtiöitä. Lehti julkaisee artikkeleita, jotka käsittelevät lapsiin tai nuoriin, lapsuuteen tai nuoruuteen, nuorisokulttuureihin, nuorisopolitiikkaan, nuorten elinoloihin tai palveluihin kohdentuvia käytänteitä, käsitteitä, instituutioita, puhetapoja ja politiikkaa. Artikkelit voivat olla empiirisiä, teoreettisia tai metodologisia. Nuorisotutkimuksen on hyvä olla yksi tarjottavien tekstien läpileikkaava teema, mutta lehteen voi tarjota artikkeleita eri tieteenaloilta. Lehti painottaa artikkeleita, joissa nuori tai nuoruus ei ole vain ilmiön, esimerkiksi oppimisen, tapahtumapaikka.

Artikkelien maksimipituus on 50 000 merkkiä välilyönteineen. Käsikirjoitukset lähetetään toimitukseen (tanja.konttinen@nuorisotutkimus.fi) sähköpostin liitetiedostona. Artikkelit lähetetään ennen julkaisupäätöstä referee-lausuntokierrokselle niiden tieteellisen tason takaamiseksi. Toimituksen ja referee-lukijoiden arvioinnin jälkeen artikkeli palautetaan kirjoittajalle mahdollisia korjauksia varten. Kirjoittajan edellytetään olevan valmis työstämään tekstiään.

Artikkelin mukana toimitetaan lyhyt (alle 2 000 merkkiä) suomen- ja englanninkielinen tiivistelmä sisällöstä. Tiivistelmän tulee sisältää Yleisen suomalaisen asiansaston mukaiset 3–5 asiansanaa. Artikkelin avainsanat on hyvä kääntää englanniksi itse. Käsikirjoituksen mukana lähetetään Tässä numerossa kirjoitettavat -palsta varten kirjoittajan nimi, osoite, oppiarvo, toimi ja toimipaikka sekä paikkakunta.

Katsauksena pidetään jonkin tieteenalan lyhyehköä yleisesitystä, puheenvuoro voi olla poleemisempikin. Katsauksen ja puheenvuoron maksimipituus on 15 000 merkkiä välilyönteineen. Lektioit julkaistaan (editoituna) sellaisenaan. Mukaan tulee liittää tieto väitöksen ajankohdasta ja paikasta sekä vastaväittäjästä.

Kirja-arvioiden pituus on enintään 6 000 merkkiä välilyönteineen. Arvosteltavista kirjoista annetaan seuraavat tiedot: kirjoittajan nimi, kirjan nimi, kustantaja, ilmestymisvuosi ja sivumäärä liitteineen. Kirja-arvostelujen yhteydessä ei julkaista lähdeluetteloa.

Kirjoittaja antaa materiaalia luovuttaessaan oikeuden julkaista sen myös verkossa sähköisessä muodossa.

Uusia tuulia

Nuorisotutkimus-lehdellä on sen lähes 40-vuotisessa historiassa ensi kertaa vuosina 2021–2022 kaksi päätoimittajaa. Tätä mallia toteutetaan monessa muussakin suomalaisessa tiedelehdessä. Se mahdollistaa vahvemman panostuksen ja lisääntyneiden työtehtävien jakamisen julkaisukentällä, joka käy läpi julkaisumuotojen ja -tapojen uudistuksia. *Nuorisotutkimus*-lehden toimituskunnan aktiiviseen ja monitoimijaiseen työskentelyyn myös sopii luontevasti päätoimittajan työtehtävien jakaminen. Aloittava päätoimittaja Mira Kalalahti toimii tutkijana Turun yliopiston tutkijakollegiumissa. Miran viimeaikainen tutkimus on keskittynyt nuorten koulutussiirtymissä ilmenevään toimijuuteen ja sidoksellisuuteen sekä koulutus päätöksissä tehtävään ohjaustyöhön. Viime vuonna pestiään aloitellut Päivi Berg työskentelee tutkijana XAMK:in nuorisoalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juveniassa. Hän on viime vuosina tutkinut monitieteisesti niin lasten ja nuorten liikuntaharrastuksia ja koululiikuntaa, itsenäistä liikkumista sekä vanhemmuuskäytäntöjä kuin nuorten palveluita ja nuorten aikuisten töitä.

Viime vuosina tutkijoita ja tutkimusorganisaatioita on puhuttanut avoin julkaiseminen kultaisine ja vihreine reitteineen (ks. Syrjämäki 2018). Suomi on sitoutunut EU:n avoimen tutkimuksen ja innovoinnin periaatteisiin ja tavoitteisiin tieteellisten julkaisujen avoimesta saatavuudesta. Tutkimusyhteisön kansallinen linjaus ja toimenpideohjelman 2020–2025 lehti- ja konferenssiartikkeleiden avoimen saatavuuden osalinjauksessa (Avoimen tieteen koordinaatio, Tieteellisten seurain valtuuskunta 2019) tavoitteena on, että viimeistään vuonna 2022 kaikki uudet tieteelliset artikkelit- ja konferenssijulkaisut ovat välittömästi avoimesti saatavilla. Välittömällä avoimuudella tarkoitetaan artikkelin vertaisarvioitun version julkaisemista avoimena julkaisijatahon tai kustantajan kanavassa tai rinnakkaistallentamista tutkijan tai tutkimusorganisaation kanavassa ilman kustantajan asettamia embargoja (ottaen huomioon OKM:n julkaisutiedonkeruuhjeistuksessa määritellyt hyväksyttävät rinnakkaistallennuspaikat) (Em., 50.) *Nuorisotutkimus*-lehti on monien muiden suomalaisten tiedelehtien tavoin käynnistänyt valmistelun siirtymiseksi Tieteellisten Seurain Valtuuskunnan (TSV) ylläpitämälle Journal.fi-alustalle. Pyrkimys on koko *Nuorisotutkimus*-lehden avoin julkaisu vuoden viiveellä, kuitenkin siten, että lehden tilaajilla olisi pääsy alustalla olevaan lehteen heti. Paperilehti ilmestyy rinnalla edelleen.

Uusi yhteistyömuoto on myös kymmenen kotimaisen tiedelehden – *Aikuiskasvatus*, *Ennen & Nyt*, *Gerontologia*, *Historiallinen Aikakauskirja*, *Janus*, *Kasvatus & Aika*, *Kasvatus*, *Media & viestintä*, *Nuorisotutkimus* ja *Sosiologia* – tämän vuoden alussa Suomen tiedekustantajien liiton myöntämällä rahoituksella käynnistämä suomalaisten tiedelehtien toiminnan monipuolistamiseen, yhteistyöhön sekä näkyvyyden ja vaikuttavuuden edistämiseen tähtäävä hanke. Aktiivisena primus motorina hankkeen käynnistämisessä toimi *Nuorisotutkimus*-lehden toimituskunnasta Tarja Juvonen. Hankkeen koordinaattorina toimii Annastiina Mäkilä. Vuoden kestävässä hankkeessa tuotetaan selvitystyön lisäksi erilaista koulutusta.

Tämän numeron artikkeleista Mari Käyhkö ja Päivi Armila käsittelevät romanttisia suhteita syrjäseuduilla kasvaneiden tyttöjen elämässä. Taru Lilja, Päivi Pukkila, Jaakko Helander ja Kati Pakkala valottavat nuorten asiakasosallisuutta monialaisessa palvelussa ja Jaana Lähteenmaa puolestaan nuorten työttömien orientaatioita aktivointitoimenpiteissä. Neljännessä artikkelissa Katja Rajala, Hannu Itkonen, Anna Kankaanpää, Katariina Kämppi ja Kaarlo Laine

tarkastelevat nuorten koulussa kokeman sosiaalisen tuen yhteyttä subjektiiviseen sosiaaliseen asemaan ja liikkumiseen.

Toimituskunnassa on pohdittu, miten herättäisimme henkiin lehdessä jo joitakin vuosia enemmän tai vähemmän epäsäännöllisesti julkaistujen haastattelujen sarjan. Onneksi kaikkea ei aina tarvitse keksiä alusta asti uudelleen itse - kavereiltakin voi lainata. *Liikunta & Tiede*-lehti on jo pitkään julkaissut *Lähikuvassa*-nimistä palstaa, jossa liikunta-alan toimijoiden haastattelut toteutetaan sähköpostitse samoina toistuvilla kysymyksillä. Kokeilemme samaa tulevissa *Nuorisotutkimus*-lehdissä pyrkien saamaan nuorisotutkijoita, nuorisoalan opettajia, nuorisotyön ammattilaisia sekä virkamiehiä kertomaan työstään, elämänhistoriastaan, itselleen merkityksellisistä teemoista ja kiinnostuksen kohteistaan. Te lukijat olette erittäin tervetulleita tekemään ehdotuksia siitä, keiden haastatteluja haluaisitte jatkossa lukea. Tällä formaatilla toteutettujen haastattelujen sarjan avaa Nuorisotutkimusverkoston keväällä eläkkeelle jäävän tutkimusprofessori Tommi Hoikkalan haastattelu. Tommi reflektoi haastattelussa uraansa syntymästään nykyyhetkeen sekä pohtii kriittisesti myös tiedepolitiikkaa tulevaisuudessa. *Nuorisotutkimus*-lehti kiittää lämpimästi Tommia haastattelusta sekä vuosikymmenten panostuksesta nuorisotutkimuksen kentällä ja toivottaa antoisia emeritusaikoja.

Muista kirjoituksista saimme tällä kertaa mahtumaan mukaan vielä Susanna Hannuksen (2018) lektion hänen väitöskirjastaan *Pienten askelten tanssi: Performatiivinen etnografia hierarkioiden rakentumisista ja purkamisen mahdollisuuksista kahdella yläkoululla* sekä Jaakko Tuomisen ja Mikko Piispan kirja-arviot.

Lähteet

- Avoimen tieteen koordinaatio, Tieteellisten seurain valtuuskunta (2019) *Tutkimusjulkaisujen avoin saatavuus – Tutkimusyhteisön kansallinen linjaus ja toimenpideohjelma 2020–2025: Lehti- ja konferenssiartikkeleiden avoimen saatavuuden osalinjaus*. Helsinki: Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ja Tieteellisten seurain valtuuskunta. Vastuullisen tieteen julkaisusarja 1, 2019. https://avointiede.fi/sites/default/files/2019-12/tutkimusjulkaisujen_avoin_saatavuus2019.pdf
- Syrjämäki, Sami (2018) *Mikä ihmeen avoin julkaiseminen*. Avoin tiede 1.1.2018. <https://avointiede.fi/fi/ajankohtaista/mika-ihmeen-avoin-julkaiseminen>

Päätoimittajat

Päivi Berg ja Mira Kalalahti

”..et sit yhenkään miehen takia jää tänne”

Romanttiset suhteet syrjäseudulla kasvaneiden tyttöjen elämässä

Mari Käyhkö & Päivi Armila

Artikkelissa esitellyn tutkimuksen kohteena ovat romanttiset suhteet ja seurustelu syrjäseudulla lapsuutensa ja varhaisnuoruutensa viettäneiden tyttöjen (n=11) elämässä. Tarkastelun lähtökohtana ovat romantiikan ja seurustelun liittyminen nuoruuteen kulttuurisesti itsestään selvällä tavalla sekä syrjäinen kylä pitkine välimatkoineen ja vähäväkisyysineen erityisenä ympäristönä elää nuoruutta. Analyysi perustuu kymmenvuotisessa seurantatutkimuksessa koottuihin haastatteluihin, mikä mahdollistaa romanttisten suhteiden ja niiden merkityksen kehkeytymisen pohdinnan elämänvaiheessa, jossa tyttöjen arkinen elinympäristö opiskelujen myötä vaihtuu enemmän sosiaalisia mahdollisuuksia tarjoavaan kaupunkitilaan. Tyttöjen varhaisnuoruusaikaa kotikylässä luonnehtivat sosiaalisen elämän kapeus ja ahtaus: yhteys vertaisiin rajoittuu pitkälti koulunkäyntiympäristöön ja -asioihin, ja lapsuudesta asti tunnetut kaverit ovat liian tuttuja seurustelukumppaneiksi. Siirtyminen kaupunkiarkeenkaan ei ole tuonut kaikille tutkimuksen tytöille mahdollisuuksia romanttisiin suhteisiin: pitkät koulupäivät verottavat muutenkin niukkaa vapaa-aikaa, ja tietoisuus toisen asteen opintojen jälkeen tapahtuvasta muualle muuttamisesta tekee tytöt varovaisiksi sitovien ja sopivien seurustelusuhdeiden pohdinnoissa.

Asiasanat: laadullinen seurantatutkimus, romanttiset suhteet, syrjäseutu, tytöt

H: Mitä itse ajattelet seurustelusta omalla kohdalla?
T: Sitten kun tulee se oikea. Et ei meidän luokalla ainakaan ketään oo jonka hyväksyisin.

Tässä artikkelissa analysoimme syrjäisellä maaseudulla asuvien tyttöjen kokemuksia ja näkemyksiä romanttisista seurustelusuhteista. Analyysimme painopiste on kysymyksessä syrjäisen ja vähäväkisen asuinpaikan merkityksessä siinä, minkälaisen sijan romantiikka saa osana tyttöjen arkea ja tulevaisuudenkuvia. Nuorten romanttisten tunteiden heräämistä ja (heteroseksuaalista) seurustelua pidetään yhtenä keskeisenä nuoruuden kulttuuriseen malliin kuuluvana tekijänä ja siirtymänä kohti aikuisuutta: elämän käsikirjoituksen ”luonnollisena” vaiheena (vrt. Rysst 2010, 70). Artikkelimme kantavana juonteena toimii ajatus siitä, että nuoruuksia eletään elämiksi hyvin erilaisissa maantieteellisissä, materiaalisissa ja sosiokulttuurisissa paikoissa (esim. Armila & Halonen & Käyhkö 2016; Kiilakoski 2016; Tuuva-Hongisto & Pöysä & Armila 2016; Tolonen ym. 2018). Miten seurusteluun ja romantiikkaan liittyvät kysymykset asettuvat osaksi syrjäisten seutujen tyttöjen elämismaailmoita, joita usein sävyttävät tutkimusten toistama vertaisten vähyys, lähtemisen aavistelu ja omien tulevaisuuksien muualla näkeminen (esim. Käyhkö 2017; Haugen & Villa 2006)?

Esittämäämme kysymystä ei tutkimuksessa ole kuitenkaan erityisemmin pohdittu. Kehkeytyvän aikuisuuden analyyseissa on kyllä kiinnitetty huomiota nuorten aikuisten parinmuodostusta ohjaaviin rakennetekijöihin, esimerkiksi yhteiskuntaluokkaan, koulutustasoon tai etnisyyteen (esim. Walkerdine & Lucey & Melody 2001; Isotalo 2015; Mäenpää 2015; Helander 2002). Suomalaisessa keskustelussa nuorten aikuisten seurustelusuhteita on tarkasteltu myös osana aikuistumisen ja perheen perustamisen prosesseja (Ketokivi 2005; Vaaranen 2006,

2007). Näitä nuorempien elämässä romantiikka- ja rakkausteemaa on tarkasteltu ensisijaisesti joko alle kouluikäisten lasten ”puseleikkietnografioissa” (Holford & Renold & Huuki 2013; Huuki 2016), varhaisnuorten seurustelukulttuurianalyseissa (”kimpassa olemisina”, esim. Rysst 2010) tai nuorten seurusteluun kohdistetun kontrollin, säätelyn, ruumiillisuuden ja erityisesti seksuaalisuuteen liittyvän sukupuolittuneen problematisoinnin kautta (esim. Aapola & Gonick & Harris 2005, 90–101; Yesilova 2000; Kuortti & Jähi 2009; Ringrose 2013, 42–56). Asuinpaikan merkitystä seurustelusuhteiden syntymisessä on kuitenkin sivuttu vain nuorten ajankäyttöä analysoineessa *Aika vapaalla* -vapaa-aikatutkimuksessa (Myllyniemi 2009, 86–87), jonka tilastotieto osoittaa maaseutumaisissa ympäristöissä asuvien nuorten keskuudessa seurustelusuhteiden olevan harvinaisempia kuin kaupungeissa asuvien keskuudessa. Asuinpaikka fyysisine ja sosiokulttuurisine luonteineen on keskeinen nuorten elämää rakenteistava tekijä, ja vaikka nuoruudessa elettyä maantiedettä on tutkittu sekä kansallisesti että kansainvälisesti, niin seurustelu- ja rakkaussuhteet on tarkasteluissa yleensä sivuutettu (esim. Cairns 2014, 485; Dunkley 2004; Kiilakoski 2016; Lähteenmaa 2006; Tuhkunen 2002).

Nuorten seurustelusuhteisiin liittyy paljon sekä eksplisiittisiä että implisiittisiä sukupuolinormeja, ja esimerkiksi folkloristikko Anna Anttila (2002, 70) onkin todennut, että ”seurustelu on arvo, johon varsinkin tyttöjen on pyrittävä”. Tämän artikkelin pohjana oleva 15–18-vuotiaiden tyttöjen haastatteluaineisto osittain kuitenkin haastaa tätä arvoa tyttöjen kotikyläänsä liittämiensä omanlaistensa attribuuttien kautta. Tutkimuksemme osallistuneiden nuorten ”tyttöys” on heitä luonnehtiva empiirinen määrittely, mutta sukupuoli sosiokulttuurisena identiteetikategoriana ja asuinpaikka luovat kuitenkin ne ohittamatto-

mat puitteet, joiden varassa kokemukset mahdollistuvat, merkitykset rakentuvat ja joiden varassa myös paikalliset nuorisokulttuuriset virtaukset syntyvät ja elävät (esim. Fornäs & Bolin 1995). Romantiikka nuorten elämässä ei ole vain yksilöityviä emootioita tai kulttuuristuneita kohtaamisia: sitä puitteistavat samanlaiset materiaaliset ehdot kuin muitakin heidän elämäntapojaan ja -valintojaan.

Koska kaikki tämän tutkimuksemme tytöt eivät seurustele tai kerro olevansa rakastuneita, olemme päätyneet käyttämään analyysimme teemasta sateenvarjoilmausta romanttiset suhteet (*romantic relationships*). Tyttöjen puheista ja omista heille esittämistämme kysymyksistä välittyy kuitenkin jonkinlainen itsestään selvä seurustelunormi joko tavoiteltavana unelmana tai haastettavana normatiivisena representaationa (vrt. Holford & Renold & Huuki 2013, 712). Tyttöjen suhteet tarkastelemaamme kysymykseen ovat erilaisia, mutta he – samoin kuin tuhannet muut nuorisotutkimuksiin osallistuneet nuoret – jakavat kuitenkin kulttuurisen toiveen jonkinlaisista romanttisista suhteista “sen oikean” ja vakituisen löytymisestä tai väliaikaisemmista ja satunnaisista kohtaamisista. Lähestymme kysymystä syrjäseudulla asuvien tyttöjen seurustelusuhteista ja suhteista seurusteluun sekä yksilöllisistä merkityksennannoista ja kokemuksista että nuorisokulttuurisista tulkinnoista käsin. Artikkelin on osa laadullista *Nuoret ajassa* -seurantatutkimusta (2015–2025¹), jonka tavoitteena on analysoida viidellä erilaisella paikkakunnalla elävien nuorten elämäntapojen nuoruudesta aikuisuuteen pohtien muun muassa paikan merkitystä nuoruuden ja kehkeytyvän aikuisuuden muovaamisessa.

Ennen analyysimme tulosten esittämistä paikannamme kysymyksenasetteluamme sekä aihepiiristä käytyyn, joskin sangen vähäiseen, tutkimuskeskusteluun että sen empiirisesti paikallistettuun kontekstiin. Tämän jälkeen

kerromme tiiviisti tutkimuksen aineistoista ja niiden analyysistä. Varsinaisen analyysin olemme jakaneet kolmeen alalukuun, joissa analysoimme romanttisten suhteiden merkityksellistämisen kehkeytymistä sekä niiden toteutumista perustaan tarkastelun ensisijaisesti tyttöjen kanssa käymiimme keskusteluihin.

Teoreettisia ja empiirisiä paikannuksia

Nuorten seurustelusuhteista puhuttaessa keskustellaan usein tunteista, jotka määrittävät yksilöiden sisältä nouseviksi ja henkilökohtaisiksi mielenliikkeiksi. Niissä on kuitenkin kyse myös erilaisista sosio- ja nuorisokulttuurisista painotuksista, paineista ja diskursseista (ks. Anttila 2009). Romanttisen rakkauden ideologia on perinteisesti ollut vahva tausta, jota vasten erityisesti tytöt ovat oppineet puntaroimaan toiveitaan, unelmiaan ja ajatuksiinsa hyvästä elämästä. Romantiikan kulttuuri – tai romanttinen tyttöekulttuuri – on luonut kyseenalaisalustamatonta rakkauden etsintää ja rakkauteen eläytymistä. Romanttinen rakkaus on ollut arvo, joka liitetään pysyväluonteisiin suhteisiin (“yhden illan juttuja” ei rakasteta) ja jonka kohde halutaan tunnistaa ja valita itse. (Mt., 19.)

Tyttöekulttuurin tutkimuksessa (esim. Anttila 2009; Anttila & Ojanen, Saarikoski & Timonen 2011, 139–144, 148–150; Lipponen 1992) romanttisuuden kulttuuria on kuvattu esimerkiksi joko tyttöjen yhteisenä tekemisenä – rakkaudentunnustusleikkeinä, rakkausprosenttien laskemisena – tai yksityisempinä mielenliikkeinä rakkausrunoineen ja haaveiluineen. Onkin esitetty, että tytöksi kasvamiseen on kulttuurisesti liittynyt poikaystävästä tai parisuhteesta haaveilua, kun taas poikien sosialisatiossa on perinteisesti vahvistettu enemmän vapauden ja sitoutumattomuuden ihanteita. Aikalaistyttökult-

tuurin tutkimuksessa tämän perinteisen sukupuolijärjestyksen ja toimija-asetelman nähdään kuitenkin jo osittain murtuneen (esim. Rysst 2010, 75): rakkauden patriarkaattisista järjestyksistä huolimatta tyttöjen ambitiot eroavat toisistaan ja löytyvät usein myös muunlaisista unelmista kuin romanttisen rakkauden sävyttämistä haaveista (myös Tormulainen 2018).

Romantiikan sukupuolijärjestyksen moninaistuminen ei ole kumonnut sitä, miten tyttöyden työntäminen romanttisen rakkauden diskursiivisiin kehyksiin on ajanut tytöt ja heidän seurustelusuhteensa kahdelta suunnalta kohdistettujen normatiivisten arvioiden kohteiksi. Yhtäältä nuorisokulttuuriin vahvasti rakentuneen seurusteluinstituution puitteissa tyttöjen oletetaan ja uskotaan tavoittelevan poikaystävä, mutta toisaalta heidän maineensa on tässä suhteessa jatkuvan tarkkailun ja leimatuksi tulemisen uhan alla (Aaltonen 2011; Saarikoski 2001; Tolonen 2001). Tyttöjen paikallisesti muovautuva maine kiinnittyy näkemyksiin heidän seksuaalisesta toimijuudestaan – aktiivisuudestaan tai passiivisuudestaan – ja sen kontrolloinnista. Romanttisten suhteiden määrä tai niiden puuttuminen on usein nuorten jakamaa paikallista tietoa ja määrittelee erityisesti tyttöjen asemaa vertaisverkostoissa (Kulmalainen 2015, 51–53). Vakituisen seurustelusuhteen opetetaan ja uskotaan suojaavan tyttöjä huonolta maineelta, ja usein tytöt joutuvatkin selittelemään vakituisen kumppanin puutetta eri tavoin. Tyttöjen ympärillä liikkuvat mainetarinat voidaan nähdä sukupuolittuneen moraalisen kontrollin säilyttäjinä ja patriarkaatin symbolisen väkivallan muotona, mutta huomionarvoista on, että haastattelemiemme tyttöjen kuvauksissa heihin kohdistuva yhteisöllinen paheksunta on ollut enemmän eri-ikäisten naisten, ja myös tyttöjen, kuin miesten ylläpitämää. Normaalina ja luonnollisena määrittyvä ”pakollinen heteroseksuaalisuus” on

osa näitä mainetarinoita – kulttuurisesti tyttöyteen kiinnitetyn hyvän ja luonnollistetun aikuistumisen ilmaus (Aapola & Gonick & Harris 2005, 148; ks. myös Butler 2006).

Kaikesta tästä on pääteltävissä, että nuorten seurustelusuhteet eivät ole mitään yksityisasiota vaan monenlaisten normatiivisten odotusten ja ohjaavien kulttuuristen asenteiden ympäröimiä. Yleistety, normatiivisen ”toisen” (Mead 1934) ohessa – tai sisällä – elää myös nuorisokulttuurinen ”toinen”: paikalliset nuorten keskuudesta nousevat tavat määrittellä se, mikä kulloinkin on haluttua, sallittua ja noloa. Kun tutkimuskirjallisuudessa keskustellaan nuorisokulttuureista, niiden paikallisuuksista ja niihin rakentuneista sukupuolittuneista käytännöistä, on kuitenkin hyvä huomioida tämän keskustelun impliittinen kaupunkikeskeisyys (esim. Cairns 2014; Rentschler & Mitchell 2016). Nuorten ryhmiä ja keskinäisiä suhteita on tarkasteltu kouluissa, nuorisotaloilla, ostareilla, urheilukentillä, kahviloissa, puistoissa ja asemilla (ks. esim. Määttä & Tolonen 2011). Näissä ympäristöissä kokoonnutaan yhteen, tavataan tuttuja ja vieraita, tutustutaan ja luodaan suhteita, kenties rakastutaankin. Tutkimuksemme tytöt asuvat kuitenkin paikassa, josta puuttuvat kaikille paikan nuorille hallittavissa olevien välimatkojen päässä sijaitsevat nuorisoporukoiden kokoontumispaikat tai järjestetyt tapahtumat. Ylipäänsä paikkakunnalla on nuoria hyvin vähän, ja kasvokkainen uusiin ihmisiin tutustuminen on jokseenkin harvinaista. Lähtökohtaisesti tutkimuspaikkaa voi pitää alueena, joka pitkälti rajoittaa tai jopa estää nuoria tekemästä ”yleisiä nuorten juttuja”, esimerkiksi luomaan seurustelusuhteita. Romantiikan käytäntöniukkuus ei kuitenkaan estä tyttöjä arvioimaan sen merkitystä omassa elämässään.

Tutkimuksemme nuoret ovat itse antaneet asuinpaikalleen sen pienuuteen ja vähäväkisyteen viittaavan pseudonyymin Käpykylä.

Monet sen asukkaista ovat jollakin tavalla sukua keskenään. Käpykylä on muutenkin erityinen ympäristö elää nuoruutta ja suunnitella tulevaisuutta: sieltä puuttuvat toisen asteen oppilaitokset, joista lähimpään kertyy matkaa huonojen liikenneyhteyksien kylätaajamasta noin 50 kilometriä ja monen tytön kotoa vielä paljon enemmän. Korkeaa koulutusta edellyttäviä työpaikkoja ei Käpykylässä ole. Kyläkuvasta puuttuvat myös esimerkiksi sukupuolivähemmistöt, maahanmuuttajat sekä erilaiset “businesshabituks”. Paikkakunnan miehiä taajamakuvasa näkyy etupäässä rekka-kuskeina, metsäkoneiden kuljettajina tai haalariasuisina korjaus- tai huoltotyön tekijöinä ja naisia kauppojen ja kahviloiden kassoilla tai ruokaostoksia tekevinä äiteinä ja perhepäivähoitajina. Paikan sukupuolikulttuuri (vrt. Näre 2005) perustuu kaksinapaiselle sukupuolijärjestykselle kuvastaen maskulinismin mukaista ideaa, jossa naiset ja miehet asemoidaan perinteisiin yhteiskunnallisiin tehtäviin ja rooleihin (esim. Lyytinen 2013).

Tutkimukseemme osallistuneet tytöt ovat taustoiltaan jokseenkin homogeenisia: paikalle tyypillisesti niukahkon koulutustaustan työntekijä- tai pienyrittäjäperheistä tulevia, mutta koulussa pärjääviä ja koulutukseen hakeutumista edellyttävää uraa tai ammatia suunnittelevia. Kaikki tytöt ovat melkein koko ikänsä Käpykylässä asuneita, kantasuomalaisia, valkoisia ja vammattomia. Tapasimme tytöt ensimmäisen kerran heidän ollessaan 14–15-vuotiaita, jolloin he kaikki vielä esittivät itsensä heteroseksuaaleina ja mahdolliset romanttisten tunteiden kohteensa poikina (vrt. Holford ym. 2013, 724). Tässä mielessä he poikkeavat esimerkiksi tyttötutkimuksen tyttöyden moninaisuutta korostavasta kuvasta (myös Rysst 2010). Huomionarvoista onkin, että analyysimme heteroseksuaalinen painotus on lähtöisin tytöiltä itseltään, ei tutkimukseen alun perin asetettuna matriisina. Muutkin sukupuolentutkimuksessa korostetut inter-

sektionaaliset erojen risteymät osittain häpertävät tutkimuksemme kontekstissa, ja tyttöjen homogeenisuuden voi nähdä olevan kytköksissä paikan sosiokulttuuriseen struktuuriin. Syrjäisiä alueita leimaavan väestökehityksen prosesseissa koulutettu keskiluokka on siirtynyt asutuskeskuksiin ja paikasta on muodostunut naispaosta kärsivä, lähinnä työväenluokkaisille miehille tekemisen ja tulevaisuuden visioita tarjoava “maskuliininen periferia” (käsitteestä ks. Dahlström 1996; myös Käyhkö & Pöysä & Armila 2019).

Laadullisen seurantatutkimuksen keinoin

Analyysimme on osa valtakunnallista laadullista *Nuoret ajassa* -seurantatutkimusta, jonka aineistojen kokoaminen on aloitettu tyttöjen ollessa peruskoulun kahdeksaluokkalaisia. Käytyään peruskoulun he ovat siirtyneet toisen asteen koulutukseen kahteen eri kaupunkiin 50–230 kilometrin päähän kodeistaan. Tyttöjä on haastateltu kasvokkain vähintään kaksi kertaa vuodessa (vuosina 2015–2019) tutkimuksen aloittamisesta lähtien sekä yksilö- että parihaastatteluina². Jokaiseen tutkimushaastattelukertaan on sisällytetty joku erityinen teema (kouluvalinnat, opiskelukaupunkiin totuttelu, täysi-ikäistyminen jne.), mutta kaikissa niissä on käsitelty myös juuri senhetkisiä kuulumisia ja sillä hetkellä tärkeitä asioita elämässä. Haastattelusta toiseen huomasimme palaavamme kysymykseen mahdollisista seurustelukumppaneista, jolloin kysymyksenasettelu sai tytöt monesti esittelemään perusteluja sille, miksi “sopiva” ei ole löytynyt. Vaikka vältimme tietoisesti puhumasta asiasta heteronormatiivista termistöä käyttäen, tyttöjen puheissa “sopiva” viittasi yleensä poikiin tai miehiin.

Tätä artikkelia varten olemme lukeneet myös tyttöjen yläkouluaikaan laatimia lyhyitä

kirjoitelmia aiheesta “Minä ja kotipaikkakuntani”. Olemme lukeneet kirjoitelmia ja litteroituja haastatteluja poimien niistä ilmaisuja, jotka olemme tulkinneet puheiksi romanttisista suhteista tai niihin liittyvistä ilmiöistä. Seulottavaa aineistoa on ollut paljon, ja analyysi onkin edellyttänyt tarkkaa aineiston läpikäymistä seurannutta temaatista tiivistämistä. Koska aineistonkeruu on perustunut elämäntutkimuksen seurannan logiikkaan, analyysia on voinut rakentaa aineiston kronologista lukutapaa noudattaen ja asioiden kehkeytyvää luonnetta hahmottaen. Kronologisen jäsenyyksen sisälle rakennetussa temaatteisessa analyysissä olemme kiinnittäneet erityistä huomiota siihen, miten syrjäinen ja vähäväkainen asuinpaikka ikääntyvine asujineen ja pitkinne välitarkkoineen on ollut läsnä tutkimuksemme tyttöjen romanttisten suhteiden ja seurustelun pohdintoissa, samoin kuin niihin liittyvissä käytännöissäänkin.

Analyysin tietoteoreettinen perustelu nousee gadamerilaisesta hermeneuttisen fenomenologian suuntauksesta, jossa katsetta ohjataan kohdistamaan tietyn tutkimusjoukon jollekin ilmiölle – tässä romanttisille suhteille ja asuinpaikalle niiden puitteena – antamiin merkityksiin (Gadamer 2004). Tarkasteltavan ilmiön nähdään merkityksellistyvän osaksi elämismaailmaksi (*Lebenswelt*) kutsuttua kokemisen kenttää, jonka tavoittaminen edellyttää “eläytyvää ymmärtämistä” (myös Heller 1995). Katsomme näiden merkityksenantojen kumpuavan henkilökohtaisesti koetusta, mutta sosiaalisesti jaetusta ja kulttuurisesti ymmärretystä kokemusmaailmasta (esim. Perttula 1995), joka ei ole irrallaan siitä, minkälaisessa paikassa elämää eletään todeksi. Tutkimuksemme romanttisista suhteista puhuvat ja niistä tulkintoja tekevät edustavat eri sukupolvia, mutta vuosia jatkuneen laadullisen seurantatutkimuksen ja tyttöjen asuinpaikoilla kuljeskelun myötä olemme saavuttaneet heidän elinympäristös-

tään paljon “hiljaista” (*tacit*) kontekstittietoa, joka osaltaan vahvistaa haastatteluaineistosta rakennetun analyysin validiteettia. Tämän kontekstittiedon voi nähdä osaksi tulkintojen rakentumisen taustalla olevaa eläytyvää ymmärtämistä ja hermeneuttista kehää: asioiden toisiinsa linkittymisen oivaltamisen ja tulkinnallisen intuition kehkeytymistä.

Yläkouluaikaan haastatteluihin osallistui 11 tyttöä, ja toisen asteen aikana haastatteluihin tuli heistä vielä yhdeksän. Tätä kirjoitettaessa kaikki tytöt ovat täysi-ikäisiä ja pääosin päättäneet toisen asteen koulutuksensa. Kun tytöt vielä asuivat Käpykylässä, yksi heidän suurista haaveistaan oli kaupunkikouluun siirtymisen mahdollistama uusiin ihmisiin – myös potentiaalsiin seurustelukumppaneihin – tutustuminen. Laadullisen pitkittäistutkimuksen etuihin kuuluu asioiden kehkeytymisen ja muutosten tarkastelun mahdollisuus (esim. Thomson 2009), ja aineistomme tarjoaakin mahdollisuuden katsoa myös, miten näille tyttöjen toiveille kävi kaupunkiympäristöissä.

Laadullisen seurantatutkimuksen keinoin tähän tutkimukseen on saatu aineistoa, joka valottaa askel kerrallaan nuoruudessa tapahtuvien elämänmuutosten dynamiikkaa ja aikuistumisen kehkeytyvää luonnetta (esim. Wrede-Jäntti 2019). Seurusteluun ja romantiikkaan liittyvät asiat koetaan yleensä hyvin henkilökohtaisiksi, ja todennäköisesti meille on kerrottu jonkinlaisia “seulottuja totuuksia” aiheesta. Aineiston kasautuessa olemme kuitenkin voineet huomata nuorten ja tutkijoiden välille rakentuvan luottamussuhteen rakentumisen ja syventymisen, jonka myötä meille on alettu spontaanisti avautua myös henkilökohtaisista asioista, esimerkiksi neitsyydestä, ehkäisystä ja satunnaisista “sänkyyn menemisten” mahdollisuuksista. Pitkittäistutkimuksen myötä meille on kerrottu paljon asioita ja olemme näin kerryttäneet tietoa myös tytöistä yksilöinä erilaisine kokemuk-

sineen ja merkitysmaailmoineen, mutta tässä analyysissä näemme erityisesti kotipaikan ja arkisen elämän syrjäkyläkontekstissa muodostavan heille sen yhteisen elämänraamin, jonka kautta aineistoista on luettavissa paljon myös yleistä ja jaettua.

Nuorten parissa toteutettavaan laadulliseen seurantatutkimukseen liittyy erityisiä eettisiä kysymyksiä (esim. Wrede-Jantti 2019). Vuosia kestävä hankkeen myötä nuorista tulee erityisellä tavalla tuttuja ja yksilöitä, ja heistä kertyy tutkijalle paljon henkilökohtaista tietoa. Käpykylän kaltaisessa tutkimusympäristössä huomion arvoiseksi kysymykseksi nousee myös se, että tutkimukseen osallistuvat nuoret tuntevat toisensa ja tietävät kavereidensa olevan osa samaa tutkimusjoukkoa. Vaikka olemmekin pyrkineet kätkemään nuorten henkilöitymistä muun muassa välttämällä pseudonyymien käyttöä, he todennäköisesti tunnistaisivat tästä tekstistä itsensä ja toisensa. Pienen paikkakunnan nuoret kuitenkin tietävät toistensa asioista paljon muutenkin, ja he ovat olleet myös hyvin tietoisia siitä, mitä haastatteluihin osallistumisen ja asioista puhumisen vapaaehtoisuus tarkoittaa. Haastattelutilanteet ovat olleet enimmäkseen luontevaa jutustelua, ja jos aihepiiri on jostain syystä koettu kipeäksi, siitä vaikenemisen syyt on uskallettu kertoa meille avoimesti. Olemme myös tarjonneet nuorille mahdollisuutta lukea analyysijamme, ja joskus he ovatkin tarttuneet tähän tilaisuuteen.

Toiveiden ja todellisuuksien ristivedossa

Tutkimuksen tulokset juontuvat tässä luvussa esitetyssä analyysissä kolmen alaotsikon mukaisesti jäsenettyinä. Kaksi ensimmäistä teemaa noudattelevat analyysin kronologista logiikkaa, jonka mukaan tarkastelemme ensin tyttöjen yläkouluaikaa ja siirrymme sitten

tarkastelemaan heidän opiskeluvuosiensa kauspungeissa. Tyttöjen seurustelu- ja rakkaukselämää ei voi määritellä kovin aktiiviseksi, mutta muutamia rakkauks- ja tapailutarinoita meille kuitenkin kerrottiin. Näistä olemme kirjoittaneet oman erillisen alalukunsa.

Yläkouluaika: Elämä Käpykylässä, unelmat muualla

Mutta se että Käpykylä on hirveän, ei järjestetä mitään [nuorille]. Minusta tuntuu että siellä ei koskaan tapahdu mitään, että se on vähän tylsä paikka. Esim itse paljon mieluummin viettäisin [kaupungissa] aikaa, kavereiden kanssa. [...] Että se olisi kiva kun siellä kuitenkin menisi ihmisiä ohi. Se olisi paljon kivempi kun Käpykylässä ei ole mitään sellaista paikkaa, missä nuoret voisi olla. (Tyttö, haastattelu.)

Tyttöjen merkitysmaailmoissa ja niiden kuvailuissa Käpykylä hahmottuu paikkana, jota leimaa sekä asioiden ja tekemisten että ihmisten puuttuminen (myös Driscoll 2016; Korkiamäki & Ellonen 2010). Kuvailut kotitaajamasta sivukylineen noudattelevat tyttöjen tietämättä sosiologisia luonnehdintoja, joissa on tarkasteltu yleisen kaupungistumiskehityksen tuottamaa ruraali–urbaani-vastakkainasettelua (esim. Farrugia 2014). Tässä vastakkainasettelussa tappiolle jäävät syrjäiset maaseutualueet, jotka kärsivät sekä konkreettisesta väestökadosta että symbolisesta sosiokulttuurisen “kuolemissen” mielikuvista erityisesti nuorten elämään liittyvissä pohdinnoissa. Nuoret muuttavat kaupunkeihin, joissa hyvän elämän aineiden uskotaan olevan paremmin tarjolla (Farrugia 2016). Syrjäseudulla vielä asuville nuorille on usein tarjolla vain perusopetuslain takaama peruskoulu. Osa tutkimuksen tytöistä asuu kaukana myös Käpykylän keskustaajamasta, mikä on kaventanut edelleen heidän mahdollisuuksiaan tavata vertaisia kouluaikojen ulkopuolella – ainakin sellaisia, joissa tyttöjen näkökulmasta

olisi romantista potentiaalia (myös Dunkley 2004).

Käpykylässä asuvien nuorten arkinen reviiri on ollut pieni ja samojen tuttujen tyyppien valloittama. Seurustelukuvioiden hahmottaminen tällaisessa ympäristössä on hankalaa; Käpykylässä oltaessa on tyttöjen mielestä juututtu jonkinlaiseen romanttisten suhteiden mahdottomuuden kierteeseen. Tytöt ovat olleet paikan ”sosiaaliseen tarjontaan” tyytymättömämpiä kuin pojat ja kokeneet olevansa sosiaalisesti ja nuorisokulttuurisesti eristyksissä (myös Dunkley 2004). Vain yksi luokan yhdestätoista työstä seurusteli yläkouluaikaan, ja hänenkin kumppaninsa oli löytynyt toiselta paikkakunnalta yhteisen harrastuksen parista.

...tää alue on vähän tämmöistä. [...] Siis nää kaikki ihmiset on vaan jottain juoppoja ja vanhuksia ja. (Tyttö, haastattelu.)

Iskä on aina silleen että jos haluat mennä jonnekin, niin kyllä mie kускаan tai silleen, mutta nyt aina viiti. [...] Että eihän täällä ole oikein mitään missä voisi viettää aikaa [tai tavata ketään]. (Tyttö, haastattelu.)

Käpykylä onkin nuorisokulttuurisesti omanlaisensa paikka: koulu on ainoa tila, jossa nuoret voivat viettää paljon aikaa yhdessä ja jossa on muodostunut tiiviitä sosiaalisia yhteisöjä, joiden jäsenet ovat tunteneet toisensa kauan ja joissa vallitsee myös monenlaisia sukulaisuussuhteita: monet yläkoululaiset ovat esimerkiksi toistensa serkkuja, pikkuserkkuja, setiä tai tätejä. Nuorten näkökulmasta tästä ylenmääräisestä tuttuudesta ovat seuranneet sosiaalisten kohtaamisten kapeus, yksipuolisuus ja ennakoitavuus, samoin kuin romanttisten suhteiden nuorisokulttuurinen mahdottomuus (vrt. Rysst 2010, 73; Tolonen 2001). Oman kylän pojat ovat liian tuttuja tai sukulaisia – tai ainakin sellaisten kaltaisia: ”kuin veljen kanssa seurustelisi”. Oman

ikäluokan poikien kanssa on myös saattanut syntyä kaveruussuhteita, joiden pelätään kariutuvan, jos ne alkaisivat sävyttyä romanttisilla tunteilla: ”Kaikki on vaan silleen, että on liian kavereita. Ei voi enää, että jos se menee pilalle sit se kaveruus.” Uusia tuttavuuksiakin on kylään muuttanut vain harvoin:

Ne [pojat] on kummiskin tuntenut nelosluokasta asti niin ei niihin vaan vois [rakastua]. (Tyttö, haastattelu.)

Meille jos tulee joku uusi [paikkakunnalle tai kouluun], kun tulee harvoin, niin sitten se on jotenkin hirveen uusi asia ja että kuka tuo on ja mistä se on, ja heti hirvee kysely ja tälleen. (Tyttö, haastattelu.)

Kaveruuksien pilalle meneminen on joidenkin tyttöjen romanttisiin tunteisiin liittämällä henkilökohtaisen tason riski, mutta oman kaveripiirin poikien kanssa seurustelemisen mahdottomuuden yleisempi perustelu nivoutuu tyttöjen puheissa perinteiseen näkemykseen siitä, kuinka pojat ”kypsyvät” tyttöjä hitaammin (ks. esim. Näre 2005, 144). Vapaaajallaan oman luokan pojat ”vaan pelaa”, ja koulussa he ovat käyttäytyneet oppitunteja ja tyttöjen opiskelua häiriköiden: ”jos ne ei pelaa tunnilla, niin kattoo vähintään videoita”. Poikiin kiinnitetyn epäkypsyysrepresentaation ohessa tyttöjä on askarruttanut myös yleinen nuorisokulttuurinen seurustelun ikäjärjestyksiin liittyvä kirjoittamaton sääntö siitä, että itseä nuoremman pojan kanssa ei voi seurustella. Itseä vanhempia poikia Käpykylässä ei kuitenkaan ole; kaikki vähänkin kiinnostavat ovat lähteneet kaupunkeihin kouluihin, joihin myös tytöt kurkottavat tulevaisuudenunelmiaan.

On täällä ihan mukavia nää pojat, mutta ei siitä seurustelluu tuu. [Kertoo sitten, että vähän vanhemmat ovat niitä kivoja:] on ehkä jutut vähän samalla tasolla sitten. (Tyttö, haastattelu.)

Tuntuu jotenkin että pojilla ei ole niin paljon sellaisia haaveita, että ne ei haaveile silleen mistään. [...] ei ainakaan pojat hirveästi puhu asioista, muista kuin [tietokone]peleistä. Ja siis erilaiset kiinnostuksenkohteet. Itsellä ainakin tosi paljon sellaisia haaveita ja mitä odotan tulevaisuudelta ja sellaisia tavoitteita on kanssa. (Tyttö, haastattelu.)

Digitaalinen deittailu on yksi aikalaiskeino ylittää paikan asettamat tapaamisrajoitteet ja arjen sosiaalinen pysähtyneisyys. Digitaalisia tiloja pidetäänkin keskeisinä aikalaisnuorten tapaamis- ja kommunikaatioväylinä. Meri-Tuulia Kaarakaisen ja Loretta Saikkosen (2019) analyysissä on todettu tyttöjen käytävän digitaalisia teknologioita vapaa-ajallaan ensisijaisesti sosiaalisten suhteiden ylläpitoon ja poikien pelaamiseen. Tämä ero näkyy myös Käpykylässä. Tutkimuksen tytöt puhuivat erityisesti Whatsappista merkityksellisenä suhteiden ja kavereuksien syntymisen mahdollistajana ja nuorten omana ja kontrollivapaana tilana. Digitaalisuuden ylipaikkaisuus voi avata kohtaamistiloja nuorille, joiden ei julkisen liikenteen puuttuessa ole mahdollista liikkua kodeistaan tai kylästäan muualle kuin kouluun. Käpykyläläiselle se voi olla myös lupaus ”samojen vanhojen naamojen” korvautumisesta joillakin uudemmilla. Käytännössä Käpykylän tyttöjen maailmassa tämä optio ei kuitenkaan ole ollut erityisen suosittu eikä se ole realisoitunut kuin parin tytön kohdalla. Vaikka digikuluttuuri imperatiiveineen ajaa yhä useamman hoitamaan myös sosiaalisten kontaktien ylläpitoa tietoverkkoon, tutkimuksemme tyttöjen ihanteena olisi saada synnytettyä perinteisempi, aitoon kohtaamiseen perustuva seurustelukokemus. Tyttöjen puheesta ei ole myöskään tunnistettavissa digitaaliseen deittailuun usein liitettyä ongelmalatausta, jossa tyttöihin kohdistuva hyväksikäyttö on yksi keskeinen juonne (esim. Ringrose 2013, 116–138).

Nyt taitaa olla nykyisin että netissä tutustutaan. Mie enemmän arvostaisin sitä että naamatusten eka tutustuisi, eikä mistään netin kautta löydä. Se on paljon hienompi tarina. (Tyttö, haastattelu.)

Niin jos vaikka laittaa johonkin kuvaan että whappailkaa ja sitten oman numeron, niin kyllähän sinne tulee näitä karvaksiukkeleita ja... [nauraa]. (Tyttö, haastattelu.)

Uudet ja aidot kohtaamiset ovatkin olleet tyttöjä kaupunkielämään kutsuvia vetotekijöitä. Kukaan heistä ei elättele Käpykylässä asumiseen liittyviä tulevaisuudenunelmia. Heille hyvä elämä on jossain muualla, ja jostain muualta löytyy myös elämään kaivattu romantiikka. Vaikka tyttöjen lapsuusmuistoissa kylä hahmottuu hyvänä ja turvallisena asuinympäristönä, nuoruusikäisille tytöille se on käynyt rajoittavaksi, ahtaaksi ja visiottomaksi (Käyhkö 2017; vrt. Driscoll 2016; Glendinning ym. 2003; Leyshon 2008; Rye 2006). Paikan sosiaalinen kontrolli ja ennakkoluuloisuus määrittävät tyttöjen puheissa erityisesti heihin kohdistuvaksi tekemisten ja ulkonäön tarkkailuksi (Donkersloot 2012; Glendinning ym. mt.). Kokemus limittyy yleiseen huumioon siitä, miten tyttöjen maine voi edelleen helposti olla vaakalaudalla (esim. Aaltonen 2011, 273; Kuortti & Jähi 2009, 251; myös Rentschler & Mitchell 2016; Saarikoski 2001). Käpykylässä näyttääkin olevan käynnissä ikaikaiselta tuntuva hyvän ja huonon tytön subjektipositioihin asettelu: erityisesti eri-ikäisten naisten harjoittama tyttöjen seksuaalisuuden säätely. Tyttöjen sosiaalinen liikkumatiila on tässäkin mielessä ollut kapea (myös Ringrose 2013, 86–98):

Että kun mie puhun suoraan ja on ihan vaan just mitä on [niin juoruillaan jakiusataan], no okei, näytän tältä, mul on lyhyet hiukset, mie oon kuulemma lesbo. [...] Sit levitellään niitä juoruja ja siis, mul oli esimerkiks huoran maine, on varmaan edelleen, ja mie oon edelleen neitsyt. (Tyttö, haastattelu.)

Tämän koetun ahtauden vastapainona kaupunkiympäristö kuvautuu tyttöjen elämänsuunnitelmissa itsenäisyyden, vapauden ja sosiaalisten valinnanmahdollisuuksien maisemana. Tyttöjen Käpykylään liittämät positiiviset attributit – luonnonläheisyys, rauha, hiljainen kodikkuus – eivät riitä vaientamaan heidän tunnistamaansa kaupungin kutsua. Nuorelle tulevaisuuttaan pohtivalle tytölle syrjäinen pikkukylä on maskuliinista periferiaa (ks. Käyhkö & Pöysä & Armila 2019), jonka tyttöjen näkökulmasta ”jämhäytyneisyttä” heijasteleva sukupuolikulttuuri (vrt. Näre 2005) työntää pois autonomiaa ja omien valintojen tärkeyttä korostavia tyttöjä (myös Cairns 2014). Näissä pohdinnoissa paikkakunnan poikaan rakastuminen voisi merkitä elämänkulullista riskiä, koska se tekisi paikasta irtautumisen itselle vaikeaksi. Aikuista itseä ei haluta nähdä osana Käpykylän väkeä ja tulevaisuuden kyläkuva.

No saatana [naurahtaa], osaa ees ajatella [millaista elämä ja tulevaisuus olisivat, jos asuisi yhä Käpylässä]. (Tyttö, haastattelu.)

Ku ei tunnu, että Käpykylässä ois ainakaan ketään sellaista joka kiinnostaisi [...] että kun asuu niin pienellä paikkakunnalla, niin kaikki ihmiset on niin tuttuja entuudestaan, että ei silleen oikein hirveesti kiinnostunu kenestäkään. Että pitäisi muuttaa jonnekin [...] että tutustus uusiin ihmisiin. (Tyttö, haastattelu.)

Ku kaikki lähes on tuntenu pienestä lähtien niin sitten tulee vähän semmonen, vähän kammottava olo, vähän niinku kammoo sitä ajatusta että täältä löytäs jonkun. [...] Eiköhän jämhätäs kyllä, sit ku kumpasellaki ois syy tulla tänne. (Tyttö, haastattelu.)

Se, että haastattelemamme tytöt ovat lähdössä rakentamaan tulevaisuuttaan muualle, on yksi vahva perustelu sille, että vakavia seurustelusuhteita ei paikallisten poikien kanssa haluta edes ajatella. Siirtyminen kaupunkikoului-

hin muodostaa legitiimin väylän irtiotolle pikkukylästä ja sen sosiaalisesta elämästä, mutta koulunkäynnin ympärille ajatellaan rakennettavan muutakin uutta elämää, jonka kaupunki potentiaalisesti tuo. Hyvän koulutuksen ohessa kaupunkilupaukseen sisältyy odotuksia seurusteluolosuhteiden ja -mahdollisuuksien paranemisesta. Uusi paikka merkitsee uusia ihmisiä ja uutta tekemistä. Tässä suhteessa tutkimuksemme tytöt uusintavat vanhaa ja kansainvälisestikin havaittua sukupuolittunutta liikettä: nuoret naiset lähtevät pois reunakylistä kohti kaupunkien implisiittisiä lupauksia ”elämästä” (esim. Alston 2004; Dunkley 2004). Käpykylässä tätä mentaliteettia ja käytäntöä on näyttänyt ruokkivan myös eksplisiittisiä muotoja saava tyttösolidarisuus:

Haastattelija: Mitä etuja kaupungissa opiskelussa on?

Tyttö: No se kaupunki siinä on ja sitte voi tutustuu niihin uusiin tyyppeihin siellä. [...] Kyllä me [tytöt] kannustetaan aina toisiamme silleen että lähe vaan sinne [kaupunkiin, pois], et kummiskin saat hyvän koulutuksen ja silleen. (Tyttö, haastattelu.)

Toisella asteella kaupungissa: ”Kun kuitenkin pitää panostaa itseensä”

Pitäs varmaan iskee joku yliopistolta jos halluis jonkun paremman vaihtoehon ku mejän koulusta. (Tyttö, haastattelu.)

Kaikki tutkimuksen tytöt siirtyivät peruskoulun jälkeen opiskelemaan toiselle asteelle joko oman maakunnan maakuntakeskukseen tai kauempana sijaitsevaan kaupunkiin: kuusi lukioon, yksi tekemään kolmoistutkintoa ja neljä ammattikouluun. Osa heistä jatkoi koulunkäyntiään kotoa käsin, ja osa muutti oppilaitospaikkakunnilleen. Tästä huolimatta tyttöjen keskinäinen yhteys säilyi, ja he tiesivät hyvin esimerkiksi entisten koulukavereidensa seurusteluasiat (myös Rysst 2010, 77; Tolo-

nen 2001). Opiskelun alettua kaupungissa tyttöjen päivittäinen reviiiri ja liikkumisvapaus lisääntyivät, mutta kaikkien kohdalla kaupunkielämänvaiheeseen ladatut odotukset uusista romanttisten suhteiden toteutumista eivät realisoituneet, monesta eri syystä. Haastatteluissa saimme kuulla selontekoja erityisesti lukiolaistytöjen koulupäivien pituudesta aikaisine aamuineen ja pitkin koulumatkoineen, ajanpuutteesta, kiireestä ja väsymyksestä – tai siitä, että ”ei ole tarvetta seurustella” juuri nyt. ”Kyllä ykkösvuonna stressas paljon enemmän [koulua]. Niinku kaikesta et emmie ehi tehä mittään.”

Tutkimuksemme lukiolaistytöjen uuden kouluarjen ja sen tärkeysjärjestysten kuvauksissa korostuu rationaalinen vastuunotto omasta tulevaisuudesta, jota silmällä pitäen opintoihin keskittyminen on elämän ykkösprioriteetti (esim. Allen 2016). Myös joidenkin tyttöjen perheissä on vieroksuttu ajatusta siitä, että romantiikka menisi heidän elämässään koulutautumisen ja hyvään uraan valmistautumisen edelle. Näissä pohdinnoissa tulee näkyväksi tilastollisissa analyyseissa aiemmin osoitettu kouluun ja seurustelusuhteisiin satsaamisen epäsuhta: koulunkäyntiä arvostavat ja koulussa menestyvät nuoret seurustelevat harvemmin kuin ne, joille koulussa pärjääminen ei ole tärkeää (Myllyniemi 2009, 86–87).

Emmie oo vielä sanonu äitille et myö tapaillaan [uuden, kouluaajan ulkopuolella tavatun miesystävän kanssa]. Tai ku vähän pelottaa se reaktio ku se on koko miun lukioajan vaan toittottanu sitä että et sit jää yhenkään miehen takkii tänne. Et tässä vaiheessa pitää kumminki olla vielä sen verran itsekäs et panostaa vaan itteensä. (Tyttö, haastattelu.)

Vaikka kaupunkiin opiskelemaan lähtemisen jälkeen tyttöjen elämässä on ollut erilaisia vertaiskohtaamisia paljon aiempaa enemmän, monenkaan kohdalle ei ole sattunut ”kiinnostavia tyyppejä”. Keskeisin paikka tavata muita nuoria on edelleen ollut koulu, ja haastatteluissa tytöt

alkoivatkin usein puhua koulusta, kun keskustelut kääntyivät seurustelusuhdeasioihin. Uusi kouluympäristö ei kuitenkaan tuonut kenenkään elämään seurustelusuhdetta. Tommi Hoikkalan (1996, 285–286) näkemykset siitä, että suomalaiset lukiolaistytöt – toisin kuin pojat – lataavat parisuhteeseen suuria odotuksia, näkyvät myös tämän tutkimuksen aineistossa; puolivillaisia suhteita ei edelleenkaan haluttu edes harkita. Pienempien kaupunkien lukioissa poikia on loppujen lopuksi vähän, ja erityisen harvassa ovat olleet sellaiset seurustelemattomat pojat, joita kohtaan tyttöjen romanttiset tunteet voisivat suuntautua.

[Seurustelutilanne on] no aika olematon. [Lukiossa] on niin vähän poikia, ei oo ite tullu tutustuttuu niihin eikä välttämättä ole semmoisia jotka hirveesti kiinnostais ja sitten koulu vie niin paljon aikaa. (Tyttö, haastattelu.)

Ei mikkään oo silleen kolahtanu vielä ja sitten ku ne on kaikki vähän semmosia hiljaisia ja sitten [lukion] ykkösellä on niin vähän poikia. (Tyttö, haastattelu.)

Usein kaupunkikoulujen pojat ovatkin tyttöjen perspektiivistä olleet monella ja usein ristiriitaisella tavalla vääränlaisia: lapsellisia, meluisia, hiljaisia, ujoja, yksinkertaisia, nörttejä, machoja, ylimielisiä, juntteja – sellaisia, joihin on turhauduttu jo oman kylän yläkoulua käytäessä (ks. myös Näre 2005, 51, 141; Tolonen 2001, 226). Ainoastaan erään suurempaan ja omaa maakuntakeskusta kaukaisemman kaupungin lukioon lähteneen tytön puheissa uusia tuttavuuksia kuvailtiin meille positiivisin sanankääntein: ”No ainaskaan mejän luokas ei oo semmosii jotka ryyppää ja juopi ja nuuskaa. [Käpykylässähän] niitä on vaikka kuinka paljon.”

Ne [ammattikoulun pojat] on vähän ärsyttäviä. [...] Ne on just semmosia että ne vastaa tosi törkeesti jos kysyy jottain ja ne on muutenki vähä ylimielisiä. (Tyttö, haastattelu.)

Ei siellä [lukiossa] oo oikeestaa kettää niinku ulkonäöllisesti viehättäis. [Ei kiinnostaa] ne jotka pitää samoja vaatteita, niillä on jotkut tosi random Goretex-kengät, mitä vanhukset käyttää [naurua]. (Tyttö, haastattelu.)

Ainaki mejjän luokalla [lukiossa] osa on semmosia tosi machoja, semmosia ärsyttäviä oikeestaan [joiden kanssa ei haluaisi seurustella], et pitää tuoda koko ajan sitä osaamistaan ja omaa paremmuuttaan esille. (Tyttö, haastattelu.)

Haastattelemiemme lukiolaistytöjen maailmassa koulunkäynnin ulkopuolista elämää on lopulta ollut vähän, mutta siitä huolimatta se on joidenkin kohdalla ollut romanttisten suhteiden syntymisen kannalta ”tuottoisampaa” kuin koulussa tapahtuneet kohtaamiset. Seuraavassa sitaatissa lukiolaistyttö pohtii oman ensimmäisen seurustelusuhteensa syttymisen sattumanvaraisuutta:

Haastattelija: Missä se lempi niinku leimahtaa?
 Tyttö: Niin, itelläki vähän mysteeri. En oo silleen ajatellu ees että tarviiisin välttämättä [poikaystävän] tai en oo kaivannu et mulle on riittäny hyvin että kavereita ja sit opiskelemaan keskittyny aika paljon [...] just kiva et silleen kävi [löytyi poikaystävä] niinku se [ihastuminen] vaan tapahtu. (Tyttö, haastattelu.)

Aina sopivaan kumppaniin tutustuminen ei tapahdu ”vahingossa” vaan tietoisien työskentelyn tuloksena. Jo kouluympäristön muutos on saanut tytöt suhtautumaan myös itsensä esittämiseen entisestä poikkeavalla ja harkitulla tavalla. Kaupunki tilana mahdollistaa uudenlaisen koulun ulkopuolisille sosiaalisille näyttämöille asettumisen: kahvilat, kuntosalit ja kauppakeskukset luovat puitteita tapaamisille, jotka eivät olleet mahdollisia Käpykylässä. Kaikilla tutkimuksen tytoillä ei ole ollut aikaa tai intoa liikkua näillä kaupunkinäyttämöillä, mutta joidenkin kohdalla niillä päivystäminen on lohkaissut ison osan päivittäisestä vapaa-ajasta. “Etsiminen ei takaa löytämistä, mutta esillä oleminen ja liikkeessä pysyminen

moninkertaistavat mahdollisuudet kohdata se oikea” (Vaaranen 2007, 11). Näillä näyttämöillä liikkuminen edellyttää myös oman ulkoisen olemuksen pohtimista ja esillepanoa aivan eri tavalla kuin kotikylässä liikuttaessa. Ulkonäköpaineet on tiedostettu, mutta tytoilla on ollut erilaisia tapoja reagoida niihin:

Täällä keskustassa kiinnitetään tosi paljon enemmän huomioo siihen et miltä näyttää, et kaikilla on samanlaiset vaatteet ja paljon enemmän rahhaa käytetään vaatteisiin ja aikaa meikkaamisen. [...] Oppilaat panostaa ihan eri tavalla, varsinkin tytöt että varmaan puolilla mejjänkin luokan tytoista on ripsenpidennykset ja sitten käy kampaajalla tosi säännöllisesti. (Tyttö, haastattelu.)

Siellä [Käpykylässä] ei ollu minkäänäkösia ulkonäköpaineita, koska se väestö oli niinku varmana viiskytprosenttisesti jotain eläkeläisiä, kumminkin näytti aina paremmalle ku kaheksankymppiset mummot niin, ei sit tarvinnu laittautuu mitenkään hirveemmin. (Tyttö, haastattelu.)

Mie en jaks [innostua seurustelukuvioista]. Mut sit monesti jos on silleen että ite kiinnostuski jostain sit se on oikeesti semmonen. Siis pyydetään laittaa kuvvaa itestä, mie oon jossain metässä [kuvissa]. Ja siis miehän en siellä silleen panosta itteeni ollenkaan. Huivi päässä ja metsästystakki päällä ja tälleen, no tässä on todellinen minä. Ni sit se on silleen että joo eipä jutellakaan enää [nauraa] [...] mut se ei minnuu haittaa siinä mielessä. Mie en halluu muuttaa itteeni kenenkään toisen takia. (Tyttö, haastattelu.)

18 vuoden ikä on avannut tytoille lisää sosiaalisia näyttämöitä ja itsen esille asettamisen tiloja. Täysi-ikäistymisen aikoihin saimme kuulla kosteista lukiolaisbileistä, Tinder-mahdollisuuksista, baari-illoista ja niihin liittyvistä satunnaiskohtaamisten potentiaalista. Vakituksiksi kääntyneitä suhteita ei baareista ole kuitenkaan löydetty tai haluttu, ja joskus satunnaisetkin tapaamiset on koettu epämiellyttäväiksi:

Siis ihan hyvä [ettei kukaan ole lähestynyt yössä], koska en nyt jaksakaan. Joskus myö käytiin hehkuilla pubissa. [...] Sit siihen tuli semmonen äijäporukka, jotka oli juonu tosi paljon. Yks niistä tuli - mie istuin yksinään toisella puolella ja kaverit toisella. Se tuli siihen ja otti molemmista hartioista kiinni ja se ei suostunu siitä millään lähtee, ni mie kävin pyytää sen vartijan siihen. (Tyttö, haastattelu.)

Seurustelu- ja kohtaamistarinoita

Rakkaus on termi ja tunne, joka kiinnitetään johonkin pysyvään – ja ideaalitulanteeseen ihmiseen, joka vastaa tunteeseen. Vastavuoroinen rakkaus muuttuu usein näkyviksi käytännöiksi: seurustelusuhteeksi, tunteiden täyttymyksen tilaksi (Hoikkala 2019; myös Laukkanen 2007, 96). Toisen asteen kouluvuosien aikaan tutkimuksemme kohdejoukossa oli kolme seurustelevaa tyttöä. Yläkouluaijana seurustelun aloittaneen tytön suhde päättyi eroon lukiovuosien kuluessa – ”tuntu vaan, että ei enää olla ihan samalla aaltopituudella, et ollaa kummiski tosi erilaisia ihmisiä nii ei se sit toiminu enää” – mutta tilalle löytyi uusi, joskin tytön väliaikaiseksi määrittelemä. Yksi alkoi seurustella intensiivisesti toisella puolella Suomea asuvan tuttavaperheen pojan kanssa, ja toinen löysi poikaystävänsä kaupungista lukion toista luokkaa käydessään – itsekin yllättyneenä emotionaalisista reaktioistaan ja vetoimasta, joka pojalla oli häneen: ”En tosiaan suunnitellu mitenkään mut sit vaan kävi silleen että tykästyin häneen.” Kuitenkin ainoastaan nyt jo kolmatta vuotta saman pojan kanssa seurustelleen ammattikoulusta valmistuneen tytön seurustelupuheesta (Laukkanen 2007, 104) välittyy vahvana perinteinen romanttisen rakkauden ideologia tai skripti (ks. Kuortti & Jähi 2009, 254), jonka puitteissa on odoteltu ”sitä oikeaa”, oltu uskollisia ja mietitty yhteistä tulevaisuutta: perhettä, kotia ja lasten nimiä.

Se on sellanen auttavainen, se halua auttaa aina kaikkia, se oikeesti ajattelee vaan miun parasta, mie oon huomannu sen tässä, ei kuka vaa ajas miun takkii tänne 650 kilometrii joka toinen viikonloppu vähintään, ja se ostaa mulle aina jotain ku se tulee, ei se oo tähellisin asia mut se halua muistaa aina, jottain suklaata tai se vaan on muuten tosi ihana. [...] se on luotettava, mie oon saanu sen ajan mittaan selville ja mie oon tutustunu siihen vielä paremmin, se ei mee tekkee mittään toisen kaa, ja se on tosi harvinaista, että löytää sellasen ihmisen. [...] se sano mulle heti aluks ku mie olin vähän epävarma mejän suhteesta, se sano mulle et joo mie tiijän et sie oot se oikee, et se ei halluu kettään muuta, se ootti ku mul oli vähän sellanen vaihe et mie en ollu oikeen varma, ni sit se ootti niin pitkään ennen ku mie olin varma. [...] ollaan jopa mietitty lasten nimiä [nauraa] ei nyt silleen niinku valmiiks mutta silleen vaan mietitty että mistä tykättäs. [...] haluaisin assuu [kaupungissa] ja jos se muuttas [kaupunkiin] niin sitten mie haluaisin muuttaa sen kanssa. (Tyttö, haastattelu.)

Tyttöjen puheissa tapailusta, seurustelusta ja romanttisista suhteista onkin sävyeroja. Edellä siteeratun tulevaisuuttaan poikaystävänsä kanssa suunnittelevan tytön lisäksi myös lukioaikaan seurustelusuhteen ”vahingossa” aloittanut tyttö kertoili jonkinlaisesta käänteestä tehneestä ja elämää muuttaneesta hyvästä olost ja onnesta, jota poikaystävänsä kanssa oleilu (”haliminen, juttelu, kävely, ruuanlaitto”) tuottaa – samoin kuin onnea varjostavasta epävarmuudesta, jonka pojan tuleva paikkakunnalta pois muuttaminen luo suhteen ylle. Poikaystävänsä myötä tytön arkinen elämä on saanut paljon uusia ulottuvuuksia, ja hänen tunnepitoista ja fyysistä yhteyttä heijasteleva puheensa kuvaa vastavuoroista romanttista suhdetta, jossa korostuvat kiintymys, emotionaalinen ja seksuaalinen intimitetti sekä luottamus, rehellisyys ja kumppanuus: ”Parasta [seurustelussa on] se läheisyys, silleen kaikilla tasoilla että pystyy juttelee ja pystyy olee ja hali ja pitää kädestä ja ehkä jos yksi asia ni se on se läheisyys.” (Ks. myös Kuortti & Jähi 2009, 247; Vaaranen 2006, 22.)

Osa tytöistä puhui kuitenkin tutkimuksemme teemaa noudatellen vapaamielisyyden skriptiksi kutsuttua kulttuurista käsikirjoitusta, jonka mukaisissa suhteissa ei etsitä tunteita, vastavuoroista läheisyyttä tai kumppanin kanssa yhdessä jaettua kokemusmaailmaa (ks. Näre 2005, 151–166; Kuortti & Jähi 2009, 247, 253). Tärkeää ovat henkilökohtainen vapaus, itsenäisyys ja mahdollisuus irtiottoihin romantiikan konventioista. Vapaamielisyyden skriptissä voidaan esimerkiksi ”mennä sänkyyn” satunnaisten tapaamisten myötä, eikä rakkauselämä vaikuta muihin elämän sisältöihin ja valintoihin. Tämän tutkimuksen tyttöjen keskuudessa vallitsee jaettu käsitys siitä, että myöskään vastavuoroisuuden skriptiksi kutsuttua ja tiivistä läheisyyttä korostavaa asennoitumista noudatteleva vakituinen suhde ei saa häiritä muita omia suunnitelmia ja tekemisiä (mt., 253; vrt. Vaaranen 2006, 2007):

Ei, ei kyllä [seurustelusuhde] vaikuta [opiskelupaikan valintaan] et kyllä meistä kumpikin tietää sen että mie oon muuttamassa vuoden päästä. (Tyttö, haastattelu.)

Tyttöjen elämänvalintojen puntaroinneista onkin havaittavissa, että seurustelevatkaan käpykyläläistyöt eivät heittäydy romanttisten tunteiden vietäviksi miten tahansa. Naistapaissena pidetty vastuurationaalisuus (ks. Näre 1992) näkyy aineistossamme erityisesti järjkelevänä vastuuna omasta tulevaisuudesta. Myöhäisen nuoruuden ja kehkeytyvän aikuisuuden elämänvaiheessa tytöt elävät keskellä monia epävarmuuksia: ammattiin valmistuvat eivät tiedä tulevista työpaikoistaan, ja ylioppilaat ovat keskellä kolmannelle koulutusasteelle hakeutumisen suunnitelmiaan. Monen kohdalla myös toisen asteen koulukaupunki on alkanut näyttää liian pieneltä asuinympäristöltä, ja lähitulevaisuudessa siintää jo seuraava siirto elämän shakkilaudalla. Yhtäältä tämä mentaliteetti on tulkittavissa osaksi

nuoruuteen normatiivisesti liitettyjä muutoksia: transitoita ja niihin liittyvää yleistä epävarmuutta. Toisaalta Käpykylän tytöt ovat kasvaneet sisään muuttamisen välttämättömyyteen elämäkulussaan ja ovat herkkiä tunnistamaan romanttisiin suhteisiin liittyvän haavoittuvuuden mahdollisuuden, suhtautuvat siihen analyttisesti ja tuovat tämän asenteen osaksi omien seurustelukäytäntöjensä kuvailua (myös Näre 2005). Suhteissa on oltava tunteissaan varovainen ja tehtävä eksplisiittisiä sopimuksia väliaikaisuuksista, vapauksista tai rajoituksista. Näissä suhtautumisissa seurustelun aloittamisen tarkastelu kytkeytyy myös pohdintoihin oman autonomian säilyttämisestä suhteessa erilaisiin tulevaisuusvisioihin (myös Hoikkala 2019).

Ei myö virallisesti seurustella [koska tyttö aikoo opiskelemaan Etelä-Suomeen], tapailaan mut ku ei miun mielestä niinku oo mitenkään välttämätöntä et määritellään sitä juttua. Et kuhan viihtyy toisen kanssa [...] kyllä myöki ollaan sovittu et ei myö niinku tapailla muita. [...] No en nyt sanos että tässä vaiheessa vielä rakastunu. (Tyttö, haastattelu.)

Tutkimuksessamme on mukana yksi sekä koko artikkelimme kysymyksenasettelua että romanttisen rakkauden ideologiaa ja rakkauden suotavia ilmaisutapoja eksplisiittisesti kritisoiva ja satunnaissuhteisiin pyrkivä tyttö: ”[nauraen] kun miun asenne tähän [deitailuun] on ylipäätään aina semmonen ku ’turhaa paskaa’ [nauraa]. Mie en jaksaa säätää ihmisten kanssa ku se turha draamaa ja kaikkee semmosta.” Yhtäältä tämän kulttuurista tunne- ja toimintanormistoa kritisoivan asenteen voi tulkita kokemukseksi tyttöjen oikeudesta etsiä nautintoa ja siitä, kuinka uusi elämä kauempana kotinurkilta voi mahdollistaa sen. Toisaalta sen voi nähdä myös reaktioksi emotionaalisten riskien tunnistamiseen, jolloin on viisasta vältellä ”liian vakavia” ja tunnepitoisia romanttisia suhteita sekä kieltyä konventionaalisesta tyttöromantiikasta.

Vaikka nuoria naisia tänään jo rohkaistaankin seksuaaliseen vapauteen ja itsenäisyyteen, käytännössä heteroseksuaalisuuden ja sovinnaisen feminiinisuuden implisiittisesti institutionaalistuneet säännöt ovat kuitenkin vaikeita vastustajia (Aapola ym. 2005, 148–149) ja noudattelevat Marjo Laukkasen (2007, 210; vrt. Kuortti & Jähi 2009, 244) rationaaliseksi seksuaalisuudeksi kutsumaa sukupuolittunutta normatiivisuutta. Käpykylän moraali-ilmastossa kasvanut romantiikan konventioita monin tavoin haastava tyttö voikin kriittisyydessään ja kyseenalaistamisessaan päätyä arkisille törmäyskursseille esimerkiksi teeman tiimoilta käytävissä kotikeskusteluissa:

Se [isä] ei tunnista minua lapsekseen, jos minä olen, siis jos seurustelen jonku tummaiheen tai naisen kanssa [...] sanoji ihan tosissaan [...] äiti on pahoillaan, että 'onko ihan pakko tuoda esille ne uudestaani', varsinkin kun se on kännissä, niin se jaksaa jauhaa siitä että jos mie en mahu siihen tiettyyn pieneen muottiin. (Tyttö, haastattelu.)

Päätellen ja pohtien

Vaikka romanttisten suhteiden ja seurustelun käytännöt ovat muuttuneet paljonkin sukupolvien limittyessä toisiinsa (Hoikkala 2019), romanttiset tunteet ja niiden vastavuoroisuus määrittävät edelleen itsestään selviksi, normatiivisiksi ja luonnollistetuiksi onnellisen nuoruuden osatekijöiksi (esim. Laukkanen 2007; Tormulainen 2012). Etsiessämme teinikäisten seurustelu- ja rakkaussuhteita käsittelevää nuorten omista kokemuksista ponnistavaa tutkimusta havaitsimme sitä kuitenkin olevan sangen vähän. Kenties seurusteluaiheeseen tarttuminen on ollut hankalaa siihen kiinnittyvien yksityisyysnormistojen ja aikuispelkojen vuoksi: aikuisen on hankala kysyä ja nuoren vaikea kertoa asiasta, johon liittyy erilaisia moraali- virittyneiden rajojen ylittämisen potentiaaleja: erityisesti sukupuolielämän aloittamisen ja sen

seurausten kysymyksiä. Hiljaisuus tai varovaisuus seurusteluun liittyvien asioiden ympärillä tuottaa kuitenkin helposti vain dikotomista asetelmaa, jossa ahtaisiin vaakakuppeihin asetetaan yhtäältä seksuaalinen vapautuminen ja nautinto ja toisaalta seurusteluun liitetty vaara ja aikuissuojelu (ks. Renold & Ringrose 2013, 248–249).

Keskustelut haastattelemiemme tyttöjen kanssa ovat saaneet meidät vakuuttuneiksi siitä, että tätä intiiminä ja sensitiivisenäkin pidettyä aihetta on syytä tutkia empiirisesti ja nuorten itsensä kokemuksia kunnioittaen. Romantiikan ja seurustelun liian arkana aiheena pitäminen on omiaan tuottamaan tiettyä ”paremmin tietämistä” ja huolipuheen ylilatautumista asiassa, johon nuoret itse saattavat suhtautua varsin realistisesti ja rennosti. Tässäkään analyysissä rakkaus ja romanttinen seurustelu eivät tule esiin minään hallitsemattomina tai kaiken muun ylittävänä tunneasioina, vaan haastattelemamme tytöt puntaroivat niitä suhteessa laajempiin elämäntilanteiksi, joissa mukana ovat myös harkitut tulevaisuudensuunnitelmat, arjen maantiede ja asuinympäristö.

Asuinympäristö ja nuoruus kietoutuvat toisiinsa fyysisesti, symbolisesti ja sosiokulttuurisesti (Käyhkö ym. 2019). Seurustelusuhteiden ja -kulttuurin luomisen tilat ja mahdollisuudet ovat hyvin erilaisia väkirikkaissa kaupungeissa kuin vähäväkisissä ja niukkojen liikenneyhteyksien syrjäkylissä. Vähäväkiset syrjäseudut ovat kuitenkin omassa erityisyydessään huomiolarvoisia tutkimuskatseiden kohteita: nuoria on vähän, tapaamispaikkoja ei ole tai niihin ei pääse, ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien on hyvin vaikea löytää kumppania tai ylipäänsä tuoda toiveitaan julki (ks. myös Taavetti 2016). Käpykylässäkin tyttöjen ikäisiä nuoria on ollut vain jokunen, eikä heissä ole nähty seurustelutoiveita herättävää potentiaalia. Romanttinen seurustelu oman kylän asukkaan kanssa voisi myös olla elämäkulullinen ansa: erityisesti

tyttöjen tuttavapiiriin kuuluvien käpykyläläis-poikien tulevaisuudenvisioihin mahtuvat myös asuminen ja työskentely kotikylässä, mutta tytöille itselleen ajatus tällaisesta tulevaisuudesta on mahdollon.

Tyttöjen haluttomuudessa seurustella oman kylän poikien kanssa ei olekaan kyse vain heidän määrittämisestään vääranlaisiksi, vaan asennoituminen heijastelee laajempaa syrjäisten kylien sukupuolimaaisemaa ja -liikettä. Käpykylä sosialisaatioympäristönä kasvattaa tyttöjä viimeistään heidän yläkouluvuosinaan symboliseen ja konkreettiseen irtiottoon mentaalisesti ahtaaksi käyvistä kotipaikasta (Käyhkö 2017; Käyhkö ym. 2019). Opintojen aloittaminen kaupunkiympäristössä on merkinnyt tytöille henkilökohtaisia elämänuudistuksia, mutta heidän valintansa voi nähdä myös osana kansainvälisestäkin havaittua ja jo kauan jatkunutta ”selektiivistä liikettä” (Dahlström 1996), jossa syrjäiset asuinseudut ovat tyhjentyneet ja tyhjentyvät edelleen nuorista naisista.

Muutto Käpykylästä on tytöille monisyinen elämäntavoite, johon kiteytyy sekä suunnitelmia kouluttautumisesta, mielekkäästä työstä ja valintojen täyttämästä vapaa-ajasta että kokemuksia lapsuuden kotipaikan syrjäisyydestä ja sosiokulttuurisesta ahtaudesta. Haastattelemiemme tyttöjen puheissa paikkakunta stigmatisoi asujansa; vain ne jäävät, joilla ei ole rohkeutta lähteä. Romantiikasta ja seurustelusta puhuminen kiinnittyy näin osaksi myös paikallista kulttuurista lähtemisen ja jäämisen problematiikkaa. Toiselta asteelta valmistumisen jälkeen monen tytön mieli katsoo jo koulukaupunkiakin kauemmaksi ja pidempiin irtiottoihin: paikkoihin, tekemisiin ja ihmisiin, joista ei vielä voi tietää mitään. Paluu Käpykylään ei ole osa heidän tulevaisuudensuunnitelmiaan, ja jos niin kävisi, että jostain syystä kuitenkin rakastuisi kotikylän asukkaaseen, pois lähdettäisiin yhdessä.

Viitteet

- 1 <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/hankeet/nuoret-ajassa>
- 2 Käpykylässä aineistoja ovat kanssamme osittain koonneet VTT Sinikka Aapola-Kari ja YTM Ville Pöysä.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna (2011) Tytöt ja maine. Teoksessa Karoliina Ojanen & Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) *Entäs tytöt. Johdatus tyttötytökimukseen*. Tampere: Vastapaino, 269–304.
- Aapola, Sinikka & Gonick, Marnina & Harris, Anita (2005) *Young Femininity. Girlhood, Power and Social Change*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Allen, Kim (2016) Top Girls Navigating Austere Times: Interrogating Youth Transitions since the ‘Crises’. *Journal of Youth Studies* 19 (6), 805–820.
- Alston, Margaret (2004) “You Don’t Want to Be a Check-out Chick All your Life”. The Out-migration of Young People from Australia’s Small Rural Towns. *Australian Journal of Social Issues* 39 (3), 299–313.
- Anttila, Anna (2002) Varhaisnuorten romanttinen seurustelu. Teoksessa Tapio Kuure & Mika Vuori & Mika Gissler (toim.) *Viattomuudesta vimmaan. Lapsuudesta nuoruuteen –siirtymävaiheen tarkastelua. Nuorten elinolot -vuosikirja*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta Nuora, 66–71.
- Anttila, Anna (2009) *Leikin asia. Näkökulmia varhaisnuorten romanttiseen seurustelukulttuuriin*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Anttila, Anna & Ojanen, Karoliina & Saarikoski, Helena & Timonen, Senni (2011) Tyttöjen juttuja. Tyttökulttuurin monimuotoiset tilat. Teoksessa Karoliina Ojanen & Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) *Entäs tytöt. Johdatus tyttötytökimukseen*. Tampere: Vastapaino, 135–172.
- Armila, Päivi & Halonen, Terhi & Käyhkö, Mari (toim.) (2016) *Reunamerkintöjä Hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaan-asutulla maaseudulla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu 178.
- Butler, Judith (2006) *Hankala sukupuoli*. Helsinki: Gaudeamus.
- Cairns, Kate (2014) Both here and elsewhere: Rural Girls’ Contradictory Visions of the Future. *Gender and Education* 26 (5), 477–489.

- Dahlström, Margareta (1996) Young Women in a Male Periphery – Experiences from the Scandinavian North. *Journal of Rural Studies* 12 (3), 259–271.
- Donkersloot, Rachel (2012) Gendered and Generational Experiences of Place and Power in the Rural Irish Landscape. *Gender, Place & Culture* 19 (5), 578–599.
- Driscoll, Catherine (2016) Nowhere to Go, Nothing to Do. Teoksessa Claudia Mitchell & Carrie Rentschler (toim.) *Girlhood and the Politics of Place*. New York: Berghahn Books, 51–67.
- Dunkley, Cheryl Morse (2004) Risky Geographies: Teens, Gender, and Rural Landscape in North America. *Gender, Place & Culture* 11 (4), 559–579.
- Farrugia, David (2014) Towards a Spatialized Youth Sociology: The Rural and the Urban in Times of Change. *Journal of Youth Studies* 17 (3), 293–307.
- Farrugia, David (2016) The Mobility Imperative for Rural Youth: The Structural, Symbolic and Non-representational Dimensions of Rural Youth Mobilities. *Journal of Youth Studies* 19 (6), 836–851.
- Fornäs, Johan & Bolin, Görän (1995) (toim.) *Youth Culture in Late Modernity*. UK: SAGE Publications Ltd.
- Gadamer, Hans-Georg (2004) *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiasa*. Tampere: Vastapaino.
- Giddens, Anthony (1992) *The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love & Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.
- Glendinning, Anthony & Nuttall, Mark & Hendry, Leo & Kloep, Marion & Wood, Sheila (2003) Rural Communities and Well-Being: A Good Place to Grow Up? *The Sociological Review* 51 (1), 129–156.
- Haugen, Marit S. & Villa, Mariann (2006) Rural Idylls or Boring Places? Teoksessa Bettina Bock & Sally Shortall (toim.) *Rural Gender Relations: Issues and Case Studies*. Oxfordshire: CABI International, 181–195.
- Helander, Reetta (2002) Somalitytöt kahden kulttuurin välissä. Teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Honkatukia (toim.) *Tulkintoja työstä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 104–128.
- Heller, Agnes (1995) Yhteiskuntatieteiden hermeneuttisesta metodista yhteiskuntatieteiden hermeneutiikkaan. *niin & näin* 3/1995, 13–23.
- Hoikkala, Tommi (1996) Tukkimiestarzanin pojanpoika. Teoksessa Leena Suurpää & Pia Aaltojärvi (toim.) *Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 285–301.
- Hoikkala, Ilona (2019) ”Yhtäkkiä päässä pyöri vain POJAT”. *Ensimmäinen rakastuminen 1900-luvun sukupolvien nuoruuskokemuksen ja suomalaisen tunnehistorian tuottajina*. Talous ja sosiaalihuistorian pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Holford, Naomi & Renold, Emma & Huuki, Tuija (2016) What (else) can a kiss do? Theorizing the power plays in young children’s sexual cultures. *Sexualities* 16 (5–6), 710–729.
- Huuki, Tuija (2016) Pinoa, pusua ja puserrusta: Vallan sukupuolistuneet virtaukset lasten leikeissä. *Sukupuolentutkimus* 29 (3), 11–24.
- Isotalo, Anu (2015) *Mistä on hyvät tytöt tehty? Somalitytöt ja maineen merkitykset*. Turku: Turun yliopisto.
- Kaarakainen, Meri-Tuulia & Saikkonen, Loretta (2019) Pelaamisen ja sosiaalisuuden ympärille muodostuvat kolmannet tilat. *Nuorisotutkimus* 37 (1), 20–37.
- Ketokivi, Kaisa (2005) Aikuistumisen ja perheen perustamisen ristiriidat pidentyneessä nuoruudessa. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 56, 100–137.
- Kiilakoski, Tomi (2016) *”I am Fire but my Environment is the Lighter”. Study on Localities, Mobilities and Youth Engagements in the Barents Region*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 179.
- Korkiamäki, Riikka & Ellonen, Noora (2010) Ikätoverisuhteet sosiaalisina resursseina yläkouluikässä. *Nuorisotutkimus* 28 (3), 18–35.
- Kulmalainen, Taru (2015) *Tyttöjen kaverisuosio. Etnografinen tutkimus yläkoulun epävirallisista järjestyksistä*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Kuortti, Marjo & Jähi, Rita (2009) Riskillä vai ilman? Tutkimus tyttöjen seksikäyttäytymisen valinnoista ja niihin liittyvistä arvoista. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 46 (4), 244–257.
- Käyhkö, Mari (2017) ”Vähän niinku metän keskellä ja silleen.” Syrjäseutu, yläkouluikäiset tytöt ja tutuksi eletty paikka. *Sukupuolentutkimus* 30 (3), 7–23.
- Käyhkö, Mari & Pöysä, Ville & Armila, Päivi (2019) ”Jos mie en mahu siihen tiettyyn pieneen muottiin”. *Sukupuolentutkimus* 32 (3), 57–61.
- Laukkanen, Marjo (2007) *Sähköinen seksuaalisuus. Tutkimus tyttöydestä nettikeskusteluissa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Leyshon, Michael (2008) The Betweenness of Being a Rural Youth: Inclusive and Exclusive Lifestyles. *Social & Cultural Geography* 9 (1), 1–26.
- Lipponen, Ulla (1992) Ruusu ja rikkaruoho. Rakkaus tyttöjen runovihkoperinteessä. Teoksessa Sari Näre & Jaana Lähteenmaa (toim.) *Letit liehuamaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, 114–134.

- Lytyinen, Suvi (2013) Sukupuoli liikkeessä. Miesjärjestöjen tasa-arvopuheissa rakentuvat sukupuolen merkitykset. *Naistutkimus* 26 (3), 5–16.
- Lähteenmaa, Jaana (2006) Kotipaikka maaseudulla. Nuorten näkökulmia idästä, lännestä ja etelästä. Teoksessa Terhi-Anna Wilska & Jaana Lähteenmaa (toim.) *Kultainen nuoruus*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu, 56–72.
- Mead, Georg Herbert (1934) *Mind, Self and Society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Myllyniemi, Sami (2009) *Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009*. Helsinki: Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 40 & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 92.
- Mäenpää, Elina (2015) *Socio-economic homogamy and its effects on the stability of cohabiting unions*. Helsinki: Väestöliitto.
- Määttä, Mirja & Tolonen, Tarja (2011) (toim.) *Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 112.
- Nuoret ajassa -hanke (2015–2025) <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/hankeet/nuoret-ajassa>. (Viitattu 25.8.2019.)
- Näre, Sari (1992) Liisa Älä! Älä! -maassa. Tyttöjen autonomian säätely. Teoksessa Sari Näre & Jaana Lähteenmaa (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, 25–36.
- Näre, Sari (2005) *Styylaten ja pettään. Luottamuksen ongelma ja postindividualismi nuorten sukupuoli-kulttuurissa*. Helsinki: Yliopistopaino & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 49.
- Perttula, Juha (1995) *Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan*. Tampere: Suomen fenomenologinen instituutti.
- Renold, Emma & Ringrose, Jessica (2013) Feminisms re-figuring ‘sexualisation’, sexuality and ‘the girl’. *Feminist Theory* 14 (3), 247–254.
- Rentschler, Carrie & Mitchell, Claudia (2016) Introduction. The Significance of Place in Girlhood Studies. Teoksessa Claudia Mitchell & Carrie Rentschler (toim.) *Girlhood and the Politics of Place*. New York: Berghahn Books, 1–15.
- Ringrose, Jessica (2013) *Postfeminist Education? Girls and the sexual politics of schooling*. London: Routledge.
- Rye, Johan Fredrik (2006) Rural Youths’ Images of the Rural. *Journal of Rural Studies* 22 (4), 409–421.
- Rysst, Mari (2010) Girls, Bodies and Romance in a Light of a Presumed Sexualisation of Childhood. *Girlhood Studies* 3 (2), 69–88.
- Saarikoski, Helena (2001) *Mistä on huonot tytöt tehty?* Helsinki: Tammi.
- Taavetti, Riikka (2016) Tärkeintä on lähteminen. Muuttamisen merkitykset sateenkaarinuorten elämässä ja aikuistumisessa. Teoksessa Antti Kivijärvi & Marja Peltola (toim.) *Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2016*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 185, 135–147.
- Thomson, Rachel (2009) *Unfolding Lives: Youth, Gender and Change*. Bristol: Policy Press.
- Tolonen, Tarja (2001) *Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tolonen, Tarja & Aapola-Kari, Sinikka & Lahtinen, Jenni & Wrede-Jäntti, Matilda (2018) Miten kaupungista tulee oma? Kaupunkipääoma ja nuorten eriytyneet suhteet kaupunkitilaan. *Nuorisotutkimus* 36 (3), 57–75.
- Tormulainen, Aino (2012) Seksuaalisuuden käsitteily Demi-lehdessä: Ihastumista, rakastumista ja heterouden horjuttamista. *Nuorisotutkimus* 30 (3), 25–38.
- Tormulainen, Aino (2018) *Tyttöenergialla kasvaneet. Postfeministisen populaarikulttuuri-ilmion yhdessä muistellut merkitykset*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Tuhkunen, Anne (2002) Ideal Life and Proud Feelings in the North. *Young* 10 (3–4), 42–58.
- Tuuva-Hongisto, Sari & Pöysä, Ville & Armila, Päivi (2016) *Syrjäkylän nuoret – unohtetut kansalaiset?* Helsinki: KAKS - Kunnallisanalann kehittämisyhtiö.
- Vaaranen, Heli (2006) Kevytsuhde nuorten aikuisten parisuhteen muotona. *Nuorisotutkimus* 24 (4), 18–32.
- Vaaranen, Heli (2007) *Parisuhdepelapeli. Nuorten aikuisten parisuhteet*. Helsinki: Kirjapaja.
- Walkerline, Valerie & Lucey, Helen & Melody, June (2001) *Growing Up Girl. Psychosocial Explorations of Gender and Class*. New York: New York University Press.
- Wrede-Jäntti, Matilda (2019) Tutkijan suhde nuoreen tutkittavaan kasvokkain toteutetussa laadullisessa pitkittäistutkimuksessa. Teoksessa Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) *Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 218, 155–172.
- Yesilova, Katja (2000) Sukupuolittuva ruumis. Fysiologiset muutokset ja itsesuhde nuorille suunnatuissa seksuaalivalistusoppaissa. *Nuorisotutkimus* 18 (4), 36–47.

Nuorten asiakasosallisuus monialaisessa ohjaus- ja neuvontapalvelussa

Havainnointitutkimus ohjaustilanteista Ohjaamoissa

Taru Lilja & Päivi Pukkila & Jaakko Helander

Monialaisilla ohjaus- ja neuvontapalveluilla on nuorten palvelukentässä merkittävä rooli, mutta toistaiseksi ei juurikaan tiedetä, miten nuorten asiakasosallisuus ilmenee niissä. Asiakasosallisuus on käsitteenä moniselitteinen ja sitä on tutkittu useista näkökulmista. Tässä tutkimuksessa asiakasosallisuutta lähestytään nuoren osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien kautta tarkastellen nuoren ja monialaisen palvelun työntekijän välistä ohjauskeskustelua. Tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää ohjaajan käyttämiä ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoja ja niiden yhteyttä nuoren asiakasosallisuuden asteeseen. Analyysi toteutettiin teorialähtöisenä laadullisena sisällönanalyysinä ja määrällisenä sisällön erittelynä. Aineisto koostuu neljän eri Ohjaamon asiakastilanteista, joita on yhteensä 110. Analyysi toteutettiin teorialähtöisenä sisällönanalyysinä ja sisällön erittelynä. Aineiston analyysi osoitti, että yleisimmin käytetyt ohjauskeskustelun suuntaamisen keinot olivat kysyminen (29), neuvominen (20) ja tiedottaminen (16). Ohjauskeskustelun suuntaamisen keinot ilmensivät nuoren mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa ohjaukseen eri tavoin. Tulokset auttavat hahmottamaan ohjaajan käyttämien ohjauskeskustelun suuntaamisen keinojen yhteyttä asiakasosallisuuteen sekä asiakasosallisuuden moninaista ilmenemistä monialaisten palvelujen ohjauskeskusteluissa.

Asiasanat: asiakasosallisuus, monialaisuus, monialainen palvelu, nuoret, osallisuus

Tämän artikkelin tarkoituksena on osallistua keskusteluun nuorille suunnattujen palveluiden ja palvelun käyttäjien suhteesta (Aaltonen & Kivijärvi 2017). Lähestymme aihetta monialaisen ohjaus- ja neuvontapalvelun näkökulmasta (aiemmin mm. Pulkkinen & Juhanpelto 2017) tutkien nuoren asiakasosallisuuden ilmenemistä Ohjaamoista kerätyn havainnointiaineiston kautta. Ohjaamot tarjoavat monialaisesti palveluita työllistymiseen, koulutukseen, elämänhallintaan ja hyvinvointiin liittyen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018). Ne ovat syntyneet tarpeesta ehkäistä nuorten syrjäytymistä ja toteuttaa konkreettisesti tasolla nuorisotakuuta ja ovat sittemmin asettuneet osaksi suomalaista palvelujärjestelmää hallituksen päätettyä vakinaistaa toiminta vuonna 2017 (Hallituksen puoliväliriihi 2017, Työ- ja elinkeinoministeriö 2013, 6; 2015).

Nuorten suhdetta palveluihin on aikaisemmin tutkittu muun muassa julkisten ohjauspalveluiden (Mäkinen & Halonen 2017), työvoimapalveluiden (Närhi & Kokkonen & Matthies 2013), terveyspalveluiden (Aaltonen & Berg & Ikäheimo 2015) ja myös monialaisten Ohjaamoiden konteksteissa (Wrede-Jäntti & Westerback 2018). Näissä näkökulmana ovat olleet erityisesti nuorten kokemat mahdollisuudet toimia palvelujärjestelmässä ja osallistua oman palvelunsa suunnitteluun. Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että julkisten palveluiden suhde asiakkaaseen on todellisuudessa kaksijakoinen: palvelujärjestelmä luo toiminnalle reunaehdoja, jotka saattavat rajoittaa asiakasosallisuutta (Julkuinen 2008, Juvonen 2009). Ohjauspalveluissa asiakkaan mahdollisuus osallistua oman palvelunsa suunnitteluun näyttäytyy ristiriitaisena ohjauksen luonteen vuoksi: ohjauksen tavoitteena on perinteisesti ollut palvelu sekä yksilön että yhteiskunnan intressejä (Onnismaa 2003). Yhteiskunnan työvoimapolitiis-

ten tavoitteiden vuoksi erityisesti työelämän, koulutuksen ja toimeentulon ulkopuolilla oleviin nuoriin kohdistuu palvelujärjestelmän suunnasta erilaisia velvoitteita ja kontrollia (Juvonen 2015, 227–228). Esimerkiksi taloudellista tukea myöntävät palvelut sisältävät asiakasta velvoittavia toimenpiteitä, mikä voi vaikuttaa kokemuksiin asiakasosallisuudesta. Romakkaniemen ja Kilpeläisen (2013, 263) mukaan asiakkaat kokevat usein palveluiden toiminnan rakentuvan organisaatiolähtöisesti, viranomaisten aikataulujen ja työnjaon ehdoilla.

Ratkaisuksi nuorten palvelujärjestelmän kehittämiseen enemmän nuoren asiakasosallisuutta huomioivaksi on tyypillisesti ehdotettu palveluiden integraatiota ja monialaisen verkostotyön lisäämistä (Hiilamo ym. 2015, 57). Yhtenä ilmentymänä monialaisesta verkostotyöstä voidaan pitää yhden luukun ja matalan kynnyksen periaatteella toimivia monialaisia palveluja, joissa pyritään erityisesti toimintaan osallistumiseen liittyvien esteiden ja vaikeuksien pienentämiseen. Käytännössä vasta palvelujen toiminnan sisältö ja asiakkaiden kokemus määrittelevät palvelun matalan kynnyksen palveluksi. (Leemann & Hämäläinen 2016, 590–591). Kuten Lotta Haikkola, Lena Näre ja Jaana Lähteenmaa (2017, 54) toteavat, ongelmat eivät ratkea muuttamalla palvelurakennetta, mikäli nuorten omia toimintamahdollisuuksia, kykyjä ja toiveita ei aidosti tunnisteta uudessa palvelujärjestelmässä. Kun monialainen konsultaatio ja ammattilaisten yhdessä toimiminen korostuvat, asiakkaan osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Tästä syystä monialaista palvelua tulee tarkastella kriittisesti myös asiakasosallisuuden toteutumisen näkökulmasta.

Tämän tutkimuksen kohde, monialainen nuorten ohjaus- ja neuvontapalvelu Ohjaamo, tuo mukanaan asiakasosallisuuteen ja ylipäättään nuorisotyöhön omia erityispiirteitään.

Monialaisessa palvelussa korostuu eri hallinnonalojen tai ammattiryhmien edustajien tasavertainen työskentely yhdessä asiakkaan ja mahdollisesti asiakkaan läheisten kanssa (D'amour & Oandas 2005, Pukkila & Helander 2016). Monialaisessa ohjauksessa hyödynnetään työntekijöiden erilaista osaamista ja monialaisen työyhteisön mahdollistamia erilaisia työmuotoja. Monialaisen yhteistyön on aiemmissa tutkimuksissa todettu olevan lupaava menetelmä nuorten kohtaamiseen ja osallisuuden tukemiseen (Pulkkinen & Juhanpelto 2017). Myös monialaisissa Ohjaamo-palveluissa tavoitellaan nuoren osallisuutta laajasti: yhtäältä korostetaan nuoren asiakasosallisuutta Ohjaamossa ja toisaalta koko yhteiskunnassa nuoren työllistymisessä tukemisen kautta (Nieminen 2017, 43). Ohjaamojen toimintaa määrittävissä ohjeistuksissa osallisuudeksi täsmennetään nuoren osallistuminen oman tilanteensa arvioimiseen ja muutoksen toteuttamiseen sekä koko palvelun kehittämiseen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018).

Tässä artikkelissa asiakasosallisuutta tarkastellaan nuorten kokemusten ja palvelun kehittämisen näkökulman sijaan nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksina monialaisen ohjaus- ja neuvontapalvelun työntekijän ja nuoren välisessä ohjauskeskustelussa. Tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää, millaisena nuoren asiakasosallisuus ilmenee monialaisen palvelun ohjauskeskusteluissa. Tutkimusaineistona on yhteensä 110 havainnoitua ohjaustilannetta. Lähestymistapamme on monitieteinen: kasvatustieteen ja sosiaalipsykologian tutkimusta yhdistävä. Tutkimuksemme teoreettisanalyttinen kehys rakentuu sosiaalisen konstruktionismin lähestymistavan varaan, tarkemmin ottaen John Shotterin (1993) yhteistoiminnan ja retoris-responsiivisten keinojen käsitteisiin. Mukailimme Shotterin (mt., 29) näkemystä, jonka mukaan keskustelu on vastavuoroista

toisiin vaikuttamista. Ohjauskeskustelujen analyysiä vahvistamme ohjauskeskustelun suuntaamisen keinojen teorioilla, jotka osaltaan perustelevat keskustelun merkitystä asiakasosallisuuden ymmärtämisessä (Onnismaa 2007; Amundson 2005; Hough 2010). Asiakasosallisuus ymmärretään nuoren asiakkaan osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksina oman palvelunsa suunnitteluun ja päätöksentekoon (mukailien Koivu 2010).

Asiakasosallisuudesta, keskustelun sosio-konstruktionistisesta luonteesta ja ohjauksesta

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen teoreettisanalyttinen viitekehys. Ensimmäisessä alaluvussa määritellään tutkimuksen keskeiset käsitteet asiakasosallisuus ja asiakasosallisuuden asteet, minkä jälkeen avataan sosiaaliseen konstruktionismiin perustuva lähestymistapamme ohjauskeskusteluun, jossa keskustelu ymmärretään luonteeltaan vastavuoroisena, toisiin vaikuttamaan pyrkivänä toimintana. Viimeisessä alaluvussa täsmennetään ohjauskeskustelun suuntaamisen keinot, jotka ovat ohjauskeskustelulle ominaisia vastavuoroisuutta ja vaikuttamista ilmentäviä työtapoja.

Nuoren asiakasosallisuus: osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia

Asiakasosallisuuden määritelmät ovat kirjavia. Pääasiassa asiakasosallisuudesta käytetään kahta termiä, jotka painottavat hieman eri asioita. Kirjallisuudessa vallitseva termi on asiakasosallisuus, jolla tarkoitetaan sitä, että palvelujen käyttäjät otetaan mukaan suunnittelemaan palvelujen järjestämistapaa. Asiakkaan osallisuus puolestaan on osa

osiaalista osallisuutta (toisin sanoen osallisuutta), joka toteuttaa, varmistaa ja lisää palvelujärjestelmän ja asiakastyön asiakaslähtöisyyttä ja osallisuutta. Sosiaalinen osallisuus liitetään yhdenvertaisiin oikeuksiin sekä mahdollisuuksiin ja resursseihin osallistua yhteiskunnan toimintaan. (Leemann & Hämäläinen 2016.) Yhteistä asiakasosallisuudelle ja asiakkaan osallisuudelle on ajatus palvelun suunnitteluun ja kehittämiseen aktiivisesti osallistumisesta.

Asiakasosallisuutta voi tarkastella ainakin kahdella tasolla: asiakas osallistuu pelkäämään omien palvelujensa suunnitteluun tai palvelujen suunnitteluun yleisellä tasolla. Asiakasosallisuus voidaan jakaa kahteen näkemykseen myös sen mukaan, painotetaanko enemmän asiakkaan osallistumista vai osallisuutta. (Leemann & Hämäläinen 2016.) Näkemyksiä, jotka korostavat osallistumista, on kritisoitu suhteellisen paljon. Kriitikot edustavat tyypillisesti kahta eri koulukuntaa: yhtäältä osallisuuden ajatellaan edellyttävän, että palveluun osallistumisen lisäksi asiakas on osallinen varsinaisessa päätöksenteossa ja asiakkaalla on jonkinlainen vaikutus palveluprosessiin (Julkunen & Heikkilä 2007). Toisaalta erityisesti suomalaisessa kirjallisuudessa on osallistumisen asemasta korostettu osallisuutta subjektiivisena kokemuksena, yksilön tuntemuksina (Gretschel 2002, 90–91; Sotkasiira & Haikkola & Horelli 2009, 218–219). Mahdollista on myös tarkastella osallistumista, vaikuttamismahdollisuuksia ja tunnekokemusta osallisuuden tasavertaisina osatekijöinä (Isola ym. 2017).

Tässä artikkelissa käytämme termiä asiakasosallisuus. Ymmärrämme asiakasosallisuuden nuoren osallistumisena pelkäämään oman palvelunsa suunnitteluun ja itseään koskevaan päätöksentekoon sekä nuoren mahdollisuutena vaikuttaa omaan palveluprosessiinsa yhden ohjauskeskustelun aikana. Emme pyri ymmärtämään nuoren omakohtaista tunnetta

asiakasosallisuudesta. Tarkastelemme asiakasosallisuuden ilmenemistä asteikon avulla.

Asiakasosallisuuden asteiden tarkastelu ammentaa nuorisotyön kontekstista, jossa sosiaalista osallisuutta on tutkittu huomattavasti enemmän kuin asiakasosallisuutta. Vaikka termit kuvaavat osin eri ilmiöitä, osallisuustutkimukset tarjoavat arvokkaan teoreettis-metodologisen viitekehyksen nuorten asiakasosallisuuden tutkimiselle. Nuoren osallisuutta on pyritty mittaamaan niin kutsuttujen porras- tai tikapuumallien avulla, joissa korostuu osallistumisen ja vaikuttamisen asteen arviointi (Arnstein 1969; Hart ym. 1997; Horelli 1994; Gretschel 2002). Asteikoissa nuoren osallisuus hahmottuu perinteisesti aikuisten ja nuorten välisenä valtasuhteena, jossa nuoret joutuvat sopeutumaan aikuisten suunnitelmiin, pääsevät asteittain vaikuttamaan suunnitteluun, ja lopulta ovat suunnittelun pääasiallisia toimijoita (esim. Horelli 1994). Tunne osallisuudesta on asteikoissakin tärkeä mittari: yksilöt siis määrittelevät joltain osin osallisuutensa asteen. On käyty keskustelua, voidaanko nuoria sijoittaa osattomuuden, osallisuuden ja vaikuttamisen kategorioihin, koska käsitteet ja nuoret muuttuvat koko ajan (Vehviläinen 2006). Kuitenkin osallisuuden määrittelyksi, tutkimiseksi ja edistämiseksi kategorioiden muodostaminen näyttätyy tarpeellisena. Mukailimme Koivun (2010) näkemystä asteikkomallista ja olemme jakanee asiakasosallisuuden neljään asteeseen: asiakasosallisuus, aktiivinen osallistuminen, passiivinen osallistuminen ja osattomuus.

Keskustelu sosiaalisesti konstruotuna ilmiönä

Sosiaalinen konstruktionismi korostaa kielen asemaa vuorovaikutuksessa ja keskustelun vastavuoroisuutta (esim. Gergen 1992). Keskustelussa pyritään kysymään, vastaamaan ja vaikuttamaan toiseen: puheenvuoro on aina

suunnattu jollekulle ja se jo sinänsä sisältää oletuksen toisen vastauksesta (Shotter 1993). Vastavuoroisuuden periaate ilmeneekin Shotterin mukaan keskustelun tasolla pyrkimyksenä yhteistoimintaan (joint action). Hujala (2008) tulkitsee termin viittaavan ihmisten välisiin suhteisiin ja riippuvuuteen, jolloin yhteistoiminta riippuu aina paitsi yksilöstä itsestään myös muista vuorovaikutukseen osallistuvista. Osapuolet käyvät jatkuvaa implisiittistä neuvottelua puheena olevien asioiden merkityksistä, mikä puolestaan muokkaa osapuolten käyttäytymistä ja siten johtaa toimintaan (Shotter 1993). Jokaisen on sopeutettava oma toimintansa muiden toimintaan, ja lopputulokseen vaikuttavat kaikkien yksilöiden panokset (Hujala 2008).

Keskustelun tasolla vastavuoroisuutta voi tarkastella erilaisina retoris-responsiivisina puhetekoina, lausumina, joilla pyritään asianteilojen kuvailemisen sijaan sekä vastaamaan toisille että vaikuttamaan toisten toimintaan tai käsityksiin (Shotter 1993, 6). Olennaista ei siis välttämättä ole lausumien kielellinen muoto vaan se, mitä niillä pyritään tekemään. Shotterin ajatukset on ymmärrettävä siten, että sosiaalinen todellisuus ja kielen retoris-responsiivinen luonne on läsnä kaikkialla: esimerkiksi argumentointi, neuvottelu, kritisointi, salliminen, huolehtiminen ja oikeuttaminen ovat kaikki retoris-responsiivisiä keinoja, joita käytetään kielen välityksellä arkipäiväisissä keskusteluissa (mt., 29). Keinoissa ei kuitenkaan ole kyse niinkään tietoisesta harkinnasta toimia tietyllä tavalla vaan keskustelun perusluonteesta, jota ei voida jäljittää puhujan yksittäisiin päätöksiin (mt., 39).

Yhteistoiminnan ja retoris-responsiivisten keinojen merkitys osallisuudelle on kiistaton. Shotter kuvaa keskustelua ja yhteistoimintaa kaksisuuntaisena ”virtauksena”, jossa ihmiset luovat tiedostamattaan muuttuvan miljöön, jossa keskustelijat ottavat erilaisia positioita ja ovat erilaisissa asemissa toisiaan kohtaan.

Positioissa on kyse kuulumisen tunteesta ja osallistumisesta – siis osallisuudesta – kuten Shotter kuvaa:

(...) not so much with people’s ‘rights’ or ‘duties’ as with the nurturance or injury to the basic being of a person. For individual members of a people can have a sense of ‘belonging’ in that people’s ‘reality’, only if the others around them are prepared to respond to what they do and say seriously; that is if they are treated as a proper participant in that people’s ‘authoring’ of their reality, and not excluded from it in some way. For only then will they feel that the reality in which they live is as much theirs as anyone else’s. (Shotter 1993, 39)

Huomion suuntaaminen keskustelun retoris-responsiivisiin keinoihin auttaa tulkitsemaan, millaista on pyrkiä vaikuttamaan toisiin joko ”hoitaen” tai ”vahingoittaen” toisen kokemusta itsestään ihmisenä (mt., 40). Yksi tapa tutkia asiakasosallisuutta onkin havainnoida ohjaustilanteita sosiaalisesti konstruoituina ilmiöinä, jossa asiakasosallisuus rakentuu ohjaajan ja nuoren välisessä keskustelussa.

Ohjauskeskustelu tutkimuksen kohteena

Ohjaus voidaan määritellä ammatillisen auttamistyön muodoksi, jonka tavoitteena on ohjattavan itsetuntemuksen lisääminen ja/ tai ongelmanratkaisu. (Spangar & Pasanen & Onnismaa 2000). Konstruktivistiset ohjaussuuntaukset korostavat sosiaalista konstruktioismia, kontekstin merkitystä ja todellisuuksien yhdessä rakentamista ohjauksen vuorovaikutuksessa (Peavy 2006).

Keskustelu on ohjauksen keskeinen työtapana. Ohjaustilanteiden vuorovaikutusta on aiemmin tutkittu kielen ja puheen vaikutuksen näkökulmasta ja ohjaajan käyttämän kielen on todettu määrittävän keskustelun kulkua ja asiakkaan puhetapaa. (Riikonen 2012,

Helander 2000). Ohjauskeskustelulle tietyt retorisi-responsiiviset keinot, joita ohjauksessa kutsutaan ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoiksi, ovat ominaisempia kuin toiset. Norman Amundson (2005) on määritellyt ja Jussi Onnismaa (2007) eritellyt joukon ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoja. Ne ovat ohjaajan mentaalisia työvälineitä, joiden avulla ylläpidetään vuorovaikutusta ohjattavan kanssa ja pyritään ohjauksen tavoitteeseen.

Ohjauskeskustelun sisällä voi ohjauskeskustelun suuntaamisen keinojen lisäksi tapahtua tiedottamista, neuvontaa ja ohjausta, jotka eroavat hieman luonteiltaan. Tiedotuksen tarkoituksena on tarjota tietoa ohjattavalle esimerkiksi vaihtoehdoista, ja se vastaakin usein kysymykseen ”mitä”. Neuvontaa on keinojen pohtiminen: miten tiettyyn vaihtoehtoon pääsee. Ohjausta luonnehtii kysymys ”miksi”: merkityksen antaminen eri vaihtoehdoille ja ohjattavan tukeminen ongelmanratkaisussa sekä itsetuntemuksessa nousevat tällöin keskiöön (esim. Onnismaa 2007; Vanhalakka-Ruoho 2015).

Useimmat ohjaussuuntaukset pyrkivät edistämään ohjattavan toimijuutta ja omaa ohjautuvuutta, siten, että ohjattava on toiminnan keskiössä (Vanhalakka-Ruoho 2015). Niin ikään monialaisissa palveluissa korostetaan siirtymistä työtapaan, jossa asiakas on lähtökohtaisesti keskiössä (Kenny 2002, Lockhart-Wood 2000). Parhaimmillaan asiakas ja hänen läheisensä muodostavat ohjaajan kanssa tasavertaisessa dialogissa uutta yhteistä tietoa ja ymmärrystä asiakkaan asiasta (Isoherranen 2012, 5, Lyhty & Nietola 2015, 142–145, 152). Käsitys asiakkaasta tasavertaisena asiantuntijana vastavuoroisessa keskustelussa lähenee tietoista pyrkimystä Shotterin yhteistoiminnan käsitteeseen.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää, millaisena nuoren asiakasosallisuus ilmenee monialaisen palvelun ohjauskeskusteluissa. Huomion suuntaaminen ohjauskeskus-

teluun ja palvelun arjen havainnointi paljastaa monialaisen, matalan kynnyksen ja yhden luukun palvelun asiakasosallisuuden asteen: tunnistetaanko nuorten toimintamahdollisuudet ja toiveet uudessa palvelujärjestelmässä paremmin. Tutkimustehtävän pohjalta muotoutuneita tutkimuskysymyksiä on kaksi: 1) Millaisia ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoja ohjaaja käyttää? 2) Miten nuoren asiakasosallisuuden aste eli mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa ohjaukseen ilmenee ohjaajan käyttämissä ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoissa?

Havainnointiaineisto ja analyysimenetelmä

Tutkimusaineiston muodostavat neljästä Ohjaamosta kerätyt havainnot asiakastilanteista (n = 110). Ohjaamot valittiin aineistonkeruupaikaksi sen perusteella, että Ohjaamon peruseriaate on toimia monialaisesti. Lisäksi nuoren asiakasosallisuuden tukeminen on yksi toiminnan keskeisistä tavoitteista. Tutkimusaineisto kerättiin vuosina 2017–2018 *Tehdään yhdessä ohjausta TESSU*-projektissa (ESR) osana Ohjaamoissa tehtävää kehitys- ja valmennustyötä. Projektissa kerätty havainnointiaineisto on osa laajempaa Ohjaamoita koskevaa tutkimustamme.

Tutkimuksen kohteena oli neljä Ohjaamoa, joissa jokaisessa toteutettiin kolme havainnointipäivää (yhteensä 12 havainnointipäivää). Yhden havainnointipäivän pituus oli 4–6 tuntia riippuen Ohjaamon aukioloajasta. Havainnoijilla ei ollut tietoa päivien asiakastapauksista. Suurin osa havainnoiduista asiakastilanteista oli ohjaustilanteita, jossa oli läsnä asiakas ja yksi työntekijä. Muutamissa tilanteissa työntekijöitä oli kaksi. Havainnointeihin kysyttiin suullinen lupa asiakkaalta. Ohjaamon työntekijöiltä oli kerätty tutkimusluvut TESSU-projektin yhteydessä.

Aineistonhankintamenetelmäksi valittiin systemaattinen, ei-osallistuva havainnointi. Havainnointia on käytetty nuorisotyön kontekstissa onnistuneesti (Hoikkala & Paju 2013), mutta monialaisuuden ja asiakasosallisuuden tutkimisessa sitä on hyödynnetty vielä niukasti. Keskeisenä kriteerinä aineistonhankintamenetelmän valinnalle oli sen kyky paljastaa asiakasosallisuuteen liittyvää

todellista käyttäytymistä monipuolisesti; havainnointi mahdollistaa ilmiön, erityisesti vuorovaikutuksen, tarkastelun paremmin kuin esimerkiksi kysely tai haastattelu, jossa tutkittavilta kysytään omaa arviota tilanteesta (Adler & Adler 1994).

Aineisto analysoitiin laadullisella ja määrällisellä teorialähtöisellä sisällönanalyysillä, jossa teorian annettiin ohjata analyysii

Taulukko 1 Ohjauskeskustelun suuntaamisen keinojen analyysirunko

Ohjauskeskustelun suuntaamisen keinot (yläluokka)	Ohjauskeskustelun suuntaamisen keino kuvaus	Alkuperäinen lausumaesimerkki
Sopiminen	Sovitaan ohjauskeskustelun tavoitteesta, kestosta ja ajoituksesta.	sovittiin uusi aika, tavoitteen keskustelu
Toiminnan suunnittelu	Suunnitellaan ja sovitaan seuraavista välietapeista ja toimenpiteistä.	välitehtäväksi työpaikkojen etsiminen
Kysyminen	Kysymyksiä ohjattavan tilanteesta ja toiminnasta. Avoimilla kysymyksillä pyritään rohkaisemaan ohjattavaa pohdintaan ja ajattelun laajentamiseen.	kysyi taustoista, syistä, suunnitelmista
Selventäminen	Selventämisen avulla ohjaaja voi varmistua siitä, että ymmärtää ohjattavan tilannetta samalla tavoin kuin hän tai ohjattava ymmärtää vaihtoehtonsa (tarkistus kysymyksiä).	etuuksien yms. selventäminen, tarkistuskysymys ”ymmärrätkö?”
Tarkentaminen	Tarkentavia kysymyksiä, pyrkimys saada lisätietoja.	ohjaaja tarkistaa, onko aikuissosiaalityön asiakkuutta
Kohdentaminen	Kohdentavia kysymyksiä jonkin yksityiskohdan tai uuden asian esille tuomiseksi.	-
Rajoittaminen	Määrittelee sallitun viestinnän ja käyttäytymisen rajoja, nostaa esiin tietyn yksityiskohdan tai tuo joustoa asian käsittelyyn.	tuotiin esiin palvelu ja sen rajallisuus
Kannustaminen	Pyritään antamaan ohjattavalle rohkeutta omien ajatusten ja mielipiteidensä ilmaisuun.	tsemppaa asiakasta tuottamaan vaihtoehtoja
Tuen antaminen	Tukemisen taitoon kuuluu toisten rohkaiseminen, myönteiset huomautukset ja kiittäminen.	-
Konfrontointi	Konfrontoinnilla ohjaaja voi pysäyttää ohjattavan havaittuaan hänen sanojensa ja tekojensa välistä ristiriitaa. Konfrontoinnissa asetetaan esitetyt näkemykset vastakkain.	-
Hiljaisuus ja tauot	Ohjauskeskusteluihin kuuluvat oleellisena osana myös hiljaisuus ja tauot. Luottamuksellisessa vuorovaikutuksessa hiljaisuutta ei tarvitse täyttää näennäisellä puheella.	-
Huumori	Huumorin käyttö on sallittua ja sen avulla ohjauskeskusteluun voi löytyä yllättäen uusi suunta.	-
Tiivistäminen	Ohjaaja tuo esille, millaisena hän näkee ohjattavan tilanteen ja mitä hän on kuullut tämän sanoneen. Tiivistäminen vahvistaa ohjattavan tunnetta kuulluksi tulemisesta.	koontia ja kertausta

Taulukko 2 Asiakasosallisuuden asteiden analyysirunko

Asiakasosallisuuden asteet (yläluokka)	Asiakasosallisuuden asteen kuvaus	Alkuperäinen lausumaesimerkki
Asiakasosallisuus	Aito vaikuttaminen ja osallistuminen suunnitteluun ja päätöksentekoon	[nuori] valitsi Ohjaamon ”Millaista tukea tarvitset?”
Aktiivinen osallistuminen	Osallistuminen ja vaikuttaminen ohjaajan määrittämiin suunnitelmiin	jatkoväylänä mainittiin vain ammatillinen koulutus ei kysytty asiakkaan toiveita
Passiivinen osallistuminen	Osallistuminen keskusteluun ja ohjaajan määrittämiin suunnitelmiin – ei päätöksentekoon	Ohjaaja määritteli seuraavat askeleet asiakkaan siirto toiseen palveluun
Osattomuus	Ei osallistumista keskusteluun, suunnitteluun tai päätöksentekoon	Asiakas ei itse ollut paikalla Tukihenkilö puhuu pojan puolesta

(Tuomi & Sarajärvi 2018). Teorialähtöisen sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe on analyysirungon muodostaminen, jonka jälkeen aineistosta voidaan poimia alaluokkaa kuvaavia ilmiöitä ja sijoittaa ilmiöitä kuvaavat lausumat analyysirungon kuvauksen mukaisesti sopivaan alaluokkaan (mt.). Aineistosta siis etsittiin analyysirungon avulla tiettyjä merkityksiä, joita verrattiin jo olemassa oleviin teoreettisiin käsitteisiin. Analyysijä ei ohjannut yksittäinen teoreettinen malli vaan ensimmäisen tutkimuskysymyksen analyysissä käytetty teoreettinen näkemys ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoista muodostettiin usean teorian pohjalta (taulukko 1). Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastaamiseksi suoritettiin myös sisällön erittely, jossa sanallisen kuvailun sijaan eritellään kvantitatiivisesti käsitteiden esiintyvyyttä ja esiintymistiheyttä tekstissä (mt.).

Tämän jälkeen analyysit tarkistettiin ja huomattiin, että esiin nousi kolmentyyppisiä merkityksiä, lausumia, jotka poikkesivat hieman teoriasta johdettujen käsitteiden sisällöistä. Kyseisille lausumille suoritettiin uusi analyysi ja niille päädyttiin antamaan nimeksi aineistosta esiin nouseva, niiden merkitystä kuvaava avainsana: luennoiminen (aiemmin tiedottamisen koodissa), aktivoiminen (aiemmin kysymisen koodissa) ja kehottaminen

(aiemmin tiedottamisen koodissa). Lopuksi aineistosta laskettiin teorialähtöisen sisällönanalyysin pohjalta johdettujen alaluokkien, ohjauskeskustelun suuntaamisen keinojen, esiintyvyyksiä eli frekvenssiksi.

Toiseen tutkimuskysymykseen vastaamiseksi tarkasteluun otettiin ensimmäisen analyysin pohjalta tunnistetut ohjauskeskustelun suuntaamisen keinot. Toisen tutkimuskysymyksen analyysissä teoreettisen pohjan muodosti Koivun (2010) asiakasosallisuuden asteiden malli. Ohjauskeskustelun suuntaamisen keinot ja niihin liitetyt alkuperäiset lausumat käytiin läpi etsien piirteitä asiakasosallisuuden asteesta, analyysirunkoa apuna käyttäen (Taulukko 2). Aineistosta poimittiin systemaattisesti analyysirungon mukaisia ilmiöitä, jotka kuvasivat asiakasosallisuuden asteiden alaluokkia ja ne sijoitettiin muodostetun analyysirungon mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Ohjauskeskustelun suuntaamisen keinot ja asiakasosallisuuden aste

Ensimmäisessä alaluvussa eritellään ohjaajan käyttämiä ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoja monialaisen palvelun ohjaustilanteis-

sa. Tulosten tulkinnessa kiinnitetään erityistä huomiota ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoin tehtävään keskustelussa: mihin suuntaan ohjaaja pyrki valitsemallaan keinolla viemään keskustelua. Toisessa osassa tarkastellaan, miten nuoren asiakasosallisuuden aste eli mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa ohjaukseen ilmenee ohjaajan käyttämissä ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoissa.

Ohjaajan käyttämät ohjauskeskustelun suuntaamisen keinot

Aineiston analyysi osoitti, että tiettyjä ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoja nousee esiin havainnoiduista ohjaustilanteista. Yleisimmin käytetyt ohjauskeskustelun suuntaamisen keinot olivat kysyminen (29) ja neuvominen (20). Sopimista (15), tiedottamista (16), rajoittamista (13) ja toiminnan suunnittelua (11) esiintyi jonkin verran. Vähäisiksi jäivät tarkentaminen (7), tiivistäminen (5), kannustaminen (5) ja selventäminen (4). Konfrontointia, tuen antamista, kohdentamista, huumoria tai hiljaisuuksia ja taukoja ei esiintynyt aineistossa ollenkaan (taulukko 1). Aineistosta nousi esiin ohjaajan käyttäminä keskustelun suuntaamisen keinoina luennoiminen (6), aktivoiminen (13) ja kehottaminen (4), jotka poikkeavat ohjauskeskustelun perinteisistä keinoista.

Ohjaajan eniten käyttämä ohjauskeskustelun suuntaamisen keino oli kysyminen, jolla näytti olevan monenlaisia funktioita kuten pyrkimys saada lisätietoja nuorelta ja kuulla nuoren toiveita ja tarpeita. Joskus ohjaustapaamisen monialaisuus vaati luvan kysymistä nuorelta, sillä ohjaajan oli tarkistettava nuoren tietoja tai keskusteltava nuoren asioista toisten ohjaajien kanssa. Myös nuoren tunnelmia kysyttiin:

(...) kysymyksiä terveydentilasta, neuvontaa terveydenhuollosta, kysyi lupaa kysymiseen ja tietojen tarkistukseen. -- kysyi loppufilikset (H1)

Toiminnan suunnittelu ja sopiminen ovat välineitä, joiden avulla voidaan selventää ohjauskeskustelun tavoitetta, kestoa ja jatkoa. Sopimisen kautta ohjauskeskustelulle luodaan selkeät puitteet ja säännöt, mikä auttaa molempia osapuolia pitämään mielessään ohjaustilanteen tarkoituksen. (Onnismaa 2007, 29–30.) Ohjaajat käyttivät sopimista ohjaustapaamisten alussa sopiakseen ohjauksen tavoitteesta nuoren kanssa. Ohjaustapaamisen kestosta ei sen sijaan sovittu. Ohjaajat tekivät ehdotuksia etenemisestä, sopivat ohjauksen keskivaiheilla nuoren kanssa seuraavista askelista ja ohjauksen lopussa jatkosta:

Sovittiin seuraava tapaamiskerta, mietittiin myös konsultointia terveydenhoitajan kanssa (H17)

Toiminnan suunnittelu tehdään yleensä myös ohjauskeskustelun alkupuolella, joskin esimerkiksi konkreettisten välitehtävien sopiminen voi tapahtua ohjauskeskustelun keskivaiheilla tai lopussa. Välitehtävillä tarkoitetaan ohjaustapaamisten välillä tapahtuvaa nuoren itsenäisesti tekemää asioiden edistämistä kuten harjoituksia tai tiedonhakua. Useassa ohjaustilanteessa jatkosta sopiminen jäi avoimeksi. Ohjauskeskustelua ei myöskään tiivistetty kovin usein. Onnismaan (2007, 33) mukaan ohjauskeskustelun päätteeksi ja välillä sen eri vaiheissakin olisi hyödyllistä käyttää keskustelun suuntaamisen työvälineenä tiivistämistä, jonka avulla ohjaaja voi osoittaa empaattisen suhtautumisensa aiheeseen ja samalla tarkastaa, että on ymmärtänyt ohjattavansa viestinnän keskeisen sisällön. Tiivistäminen tarjoaa ohjattavalle mahdollisuuden reflektioon, jolla tarkoitetaan sitä, että ohjaaja heijastaa ohjattavalta kuulemansa asiat takaisin hänelle ja auttaa ohjattavaa näkemään itsensä ja tilanteensa selvästi (Hough 2010, 46–48.). Tiivistämisen puuttuessa myös sopiminen ja toiminnan suunnittelu voivat jäädä epäselviksi:

[Ohjaaja] Ei kerrannut aiemmin ehdotettua, moneen kertaan esiin tullutta ehdotusta asunnon vaihdosta, johon asiakas ei lupautunut. (H94)

Rajoittaminen on tarpeellinen ohjauskeskustelun suuntaamisen keino, jolla ohjaaja määrittelee sallitun käyttäytymisen tai viestinnän rajoja (Amundson 2005, 33). Rajoittaminen näyttäytyi aineistossa monialaiselle ohjauspalvelulle tyypillisen työmuodon kautta: nuoren siirtämisenä asiantuntijalta toiselle. Siirto voi tapahtua nuoren saattamisena vapaana olevalle asiantuntijalle, uuden ajan varaamisena eri päivälle tai siirtona Ohjaamon ulkopuoliseen palveluun. Rajojen asettaminen voi myös nostaa esille halutun yksityiskohdan tai tuoda tarvittavaa joustoa asian käsittelyyn. (Onnismaa 2007, 30.) Tarkentaminen toimii samankaltaisesti: keskustelussa tulee toisinaan esille yksityiskohtia, joihin ohjaajan on hyvä kohdentaa tarkempaa huomiota tai ottaa jokin asia uudelleen esille. Tarkentavia kysymyksiä tehtiin erityisesti tilanteissa, joissa nuoren ohjauskeskustelu oli jatkunut pitkään tai samoihin asioihin palattiin yhä uudelleen:

Työnhakuasiassa tuli sovitusti, oli löytänyt kiinnostavan työpaikan. Asiakas kysynee ”mitä mä pistän?” – Ohjaaja oli hetken pois, nuoren itsenäinen työskentely ei sujunut, ei osannut. Myös avoimia ja tarkentavia kysymyksiä, [nuori] kertoi tehneensä tätä monta kertaa jo (H36)

Selventämisen avulla ohjaaja voi yrittää varmistua siitä, että ymmärtää ohjattavan tilannetta samalla tavoin kuin hän (Onnismaa 2007). Havainnoiduissa ohjauskeskusteluissa selventämisen tehtävä oli lisäksi sen varmistaminen, ymmärsikö nuori tilanteensa. Monesti kyse oli viranomaistekstin ”tulkkauksesta” nuorelle:

Sosiaaliohjaaja jatkaa vakiasiakkaan kanssa, selvittää tukiasioita. Tarkistuskysymys ymmärrätkö? Sosiaaliohjaaja varmistaa, onko asiakkaalle ok, että hoidetaan asia yleisessä tilassa (H85)

Luennoiminen, kehottaminen ja aktivoiminen nousivat esiin aineistosta erityisinä ohjauskeskustelun suuntaamiseen keinoina. Ohjaaja saattoi puhua pitkään yksin, ikään kuin luennoiden nuorelle. Luennoimisen tarkoituksena oli toisinaan esitellä Ohjaamon palveluja, toisinaan luennoiminen tapahtui kesken tiedottamisen tai neuvonnan. Kehottaminen näyttäytyi asenteellisena tiedotuksena: esimerkiksi työpaikoista tai Ohjaamon toiminnasta saatettiin tiedottaa kehottavaan sävyyn. Kehottaminen näyttäytyi luonteeltaan erilaisena kuin kannustaminen: kannustaessa pyritään antamaan ohjattavalle rohkeutta omien ajatusten ja mielipiteidensä ilmaisuun (Onnismaa 2007, 31). Seuraava esimerkki työnhakuasialla tulleesta nuoresta havainnollistaa kehottamista ohjauskeskustelun suuntaamisen keinona:

Mietitään Ohjaamon roolia asiakkaan tilanteen kannalta: kehotetaan asiakasta tulemaan Ohjaamon rekrytilaisuuksiin. sosiaalinen ja taloudellinen tilanne tarkistetaan, CV:n tsekkaus. Asiakas hakenut jatko-opintoihin: todetaan, että tilanne on hyvä ja kunnossa. (H68)

Aktivoimista voi tapahtua useilla eri tavoilla. Esimerkiksi avoimilla kysymyksillä voidaan pyrkiä aktivoimaan: rohkaisemaan ohjattavaa pohdintaan ja ajattelun laajentamiseen. (Amundson 2005, 33, Hough 2010, 48–51.) Avoimien kysymysten käytön tavoitteena aktivoinnissa voi olla myös se, että ohjaaja perustaa käsityksensä ohjattavalta saamaansa tietoon omien uskomustensa sijaan. Aktivoimisen päämääränä voi olla myös jokin muu kuin vuorovaikutuksen avoimuus: ohjaaja voi aktivoimalla pyrkiä varmistamaan, että asiakas tekee itse, jotta hänen toimijuutensa on mahdollista kehittyä (Vanhalakka-Ruoho 2015). Aktivoimista olivat myös konkreettiset neuvot, joilla ohjaaja pyrki vaikuttamaan nuoren toimintaan:

Nuori tyttö, pitäisi etsiä ammattikorkeakouluun harjoittelupaikka. -- Konkreettisia vinkkejä, neuvoo: ”kysy kauppakeskusjohtajilta, käy kävelee ja kattelee” Tehäänkö niin, että: ”Yritä ja tule takaisin”(H74)

Monialaisessa palvelussa aktivointia käytettiin myös silloin, kun nuori saatiin ohjaajalta toiselle. Nuoren osallistumista pyrittiin vahvistamaan jopa silloin kun sille ei ollut välttämätöntä tarvetta eikä nuori saanut valita itse, osallistuuko vai ei. Laajemmassa osallisuuskeskustelussa puhutaan ”pakko-osallistamisesta” ja painotetaan nuoren mahdollisuutta valita osallistumisensa aste (Isola ym. 2017; Hart ym. 1997). Asiakasosallisuudessa pakko-osallistaminen näkyy esimerkiksi tilanteessa, jossa ohjaaja yrittää ”osallistaa” nuoren, kun käynnissä on siirto toiselle ohjaajalle:

[Ohjaaja] saattaa asiakkaan aulavastaavan luokse, kysytään koska KELAn edustaja paikalla. Ohjaaja yrittää saada asiakkaan itse kysymään, asiakas ei muista työntekijän nimikettä (H99)

Asiakasosallisuuden asteen ilmentyminen ohjauskeskusteluissa

Ohjauskeskustelun suuntaamisen keinot ilmensivät asiakasosallisuuden korkeinta astetta, asiakasosallisuutta, monin tavoin. Keinot kuten toiminnan suunnittelu ja tilanteesta sopiminen näyttäytyivät vaikuttamismahdollisuuksia tukevin: nuoren kanssa neuvoteltiin ja annettiin tasavertainen mahdollisuus suunnitella toimintaa. Välitehtävistä tai seuraavasta tapaamisesta sopiminen näyttäytyi yhteisenä pohdintana, jossa nuori saattoi myös olla toimintaan vaikuttavampi osapuoli antamalla välitehtävän itse itselleen tai valitsemalla, missä haluaa asioida seuraavaksi:

[ohjaaja] kertoi työkoikeilumahdollisuuksista, välitehtävän anto ja seuraavan tapaamisen sopiminen työkkeäriin tai Ohjaamoon, [nuori] valitsi Ohjaamon (H73)

Myös kannustaminen näyttäytyi paikoin asiakasosallisuutta lisäävänä. Nuorta rohkaistiin tuottamaan vaihtoehtoja ja pohtimaan tavoitteita, joiden yhteydessä korostettiin esimerkiksi aiempia onnistumisia kannustimena seuraaviin tavoitteisiin. Kannustamisen pohjalta nuori saattoi valita, minkä tavoitteen asettaisi itselleen. Ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoista kysyminen johti joskus siihen, että nuori sai aidosti vaikuttaa päätöksentekoon. Nuorelta kysyttiin esimerkiksi, minkälaista tukea hän toivoisi, ja palvelun seuraavat vaiheet suunniteltiin nuoren toiveita kunnioittaen ja osallistumismahdollisuuksia tukien läpinäkyvällä ohjauksella:

[nuori] tuli TE-palveluista. ”Millaista tukea tarvitset? yksin, kahdestaan, ryhmässä”. Alkukartoitusta --- Ryhmä korkeakouluun hakijoille, [ohjaaja] kertoi millaisen viestin lähetti, luki (H12)

Ohjaajan käyttämät ohjauskeskustelun suuntaamisen keinot, jotka ilmensivät aktiivisen osallistumisen piirteitä, olivat kysyminen, aktivoiminen, kehottaminen ja tiedottaminen. Yhteistä näille ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoille oli, että niillä pyrittiin vaikuttamaan nuoren toimintaan jollakin tavoin ennalta määrätysti: kysymällä tietoja, aktivoimalla ja kehottamalla tekemään jotakin, ohjaaja pyrki saamaan nuoren vastaamaan, olemaan aktiivisempi tai esimerkiksi osallistumaan Ohjaamon tapahtumiin. Tiedottamisen yhteydessä ohjaaja saattoi ohjata nuorta suoraviivaisesti kohti vain yhtä tiettyä ohjaajan määrittämää vaihtoehtoa. Nuoren mahdollisuudet vaikuttaa päätöksentekoon olivat tällöin ennalta rajatut:

Ei selvitetty, mitä on jo opiskellut omassa kotimaassaan, oli jo tieto, että peruskoulu tehty, jatkoväylänä mainittiin vain ammatillinen koulutus (H28)

Passiivista osallistumista ilmentäviä ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoja luonnehti ohjaajan korostunut puhe, joka ilmeni kysymisenä, luennoimisena, tiedottamisena ja neuvomisena. Nuori osallistui keskusteluun jonkin verran, mutta vaikuttamismahdollisuuksia päätöksentekoon ei juurikaan ollut. Joskus esimerkiksi luennoiminen tuotti tilanteita, joissa ohjaaja itse kysyi ja vastasi, kuten eräässä ryhmämuotoisessa työnhakutapahtumassa:

Aloitus yhdessä: osallistujilta kysyttiin aina välillä jotain, mitä tarkoittaa suositteleva ym., ei reagointia, ohjaaja kysyy ja vastaa. Lopuksi ryhdyttiin työstämään omia CV-pohjia, siinä apuna sekä uraohjaajaa että konsultti (H61)

Ohjauskeskustelun aikana on tavallista, että ohjaus, neuvominen ja tiedotus vuorottelevat ohjattavan tarpeen mukaan (Onnismaa 2007, 23). Havainnoiduissa ohjauskeskusteluissa neuvominen ja tiedottaminen kuitenkin usein passivoivat nuorta: nuori vastasi lyhyesti, vain kysyttäessä. Huonosti ajoitettuna tiedottaminen monialaisen Ohjaamon palveluista loi tilanteita, joissa asiakkaan osallistumiselle palvelunsa suunnitteluun ei annettu aluksi ollenkaan tilaa. Tällöin vaikutti siltä, että monialaisen ohjaus- ja neuvontapalvelun toimintamallin markkinointi oli tärkeämpi tavoite kuin nuoren asiakasosallisuus:

Kaksi tyttöä tulee, aulavastaava aloittaa peruspuheella, vaikka tytöt jo aloittivat sanomalla, että meillä olisi kahta erityyppistä asiaa. Pitkä monologi Ohjaamosta, mm. terveydenhoitajasta ja kahvitarjoilusta, ennen kuin oikea asia selviää (H70)

Myös rajoittaminen ilmensi passiivista osallistumista. Rajoittamista käytettiin joskus siihen, että nuoren puolesta päätettiin palvelun jatkosta: nuori saatettiin siirtää Ohjaamon sisällä toiselle asiantuntijalle tai ohjata

muihin palveluihin tavalla, johon nuori ei kyennyt vaikuttamaan. Ohjaaja siis rajoitti ohjauskeskustelua osoittaen, ettei sisältö kuulu hänelle. Joskus tämä tapahtui monienkin välivaiheiden kautta:

Asiakas ohjataan KELAn palveluihin: Asiakas ohjattiin Ohjaamotyöntekijän kautta asiantuntijalle. Asiantuntija ja Ohjaamotyöntekijä ohjasivat asiakasta yhdessä. Päädyttiin KELA-käyntiin ja asian etenemiseen siellä (H78)

Ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoina erityisesti rajoittaminen ja tiedottaminen ilmensivät tekoja, joilla asiakasosallisuuden ensimmäistä astetta, osattomuutta, vahvistettiin. Osattomuus ilmeni siten, ettei nuori kyennyt osallistumaan keskusteluun, päätöksentekoon eikä suunnitteluun. Sopiminen saattoi ilmentää osattomuutta eli ohjaajan tekoja tai puhumista nuoren puolesta, kuten ohjauskeskustelun H57 lopetus osoittaa: *Ohjaaja määritteli seuraavat askeleet ja toivotti tervetulleeksi hengaillemaan Ohjaamoon.*

Tiedottaminen muuttui joskus suoraviihaiseksi ohjaamiseksi, mikä näkyi nuoren puolesta tekemisenä tai puhumisena. Nuoren puolesta saatettiin etsiä avoimia työpaikkoja tai jopa tehdä työhakemusta tai ansioluetteloa. Aina osattomuus ei syntynyt ohjaajan toimista: nuoren mukana tullut tukihenkilö saattoi puhua nuoren puolesta jättämättä tilaa nuoren omalle ilmaisulle. Nuoren asioita hoidettiin myös siten, että nuori ei ollut itse paikalla. Nuoren poissaolon voi ajatella ilmentävän osattomuutta perustavanlaatuisella tavalla – tällöin nuori joutuu sopeutumaan vallitseviin suunnitelmiin (Horelli 1994). On hyvä kuitenkin huomata, että monialaisessa ohjausprosessissa voi syntyä tilanteita, joissa nuoren asia etenee ohjaajien kesken konsultaatiossa. Nuoren läsnäolo olisi toivottavaa, mutta ei välttämättä mahdollista prosessin jokaisessa vaiheessa:

Asiakaskeissi, nuorisotyöntekijä kysyy talousneuvontaa asiakkaalleen, joka tarvitsee asuntoa. Asiakas ei itse ollut paikalla. Ammattilaisten välinen konsultaatio mahdollistui Ohjaamoympäristössä. Konsultaatio, etsivä nuorisotyö TE-työntekijältä ja talousneuvojalta. Kysyjä sai tiedon siitä, miten asiakkaan kannattaa toimia. Talousneuvoja antoi ohjeet tilanteen ratkaisemiseksi. (H88)

Ohjaajan käyttämissä ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoissa ilmeni kaikkia asiakasosallisuuden asteita. Ohjaajan pyrkimys vaikuttaa keskustelun suuntaan sekä nuoren toimintaan ja käsityksiin vaihteli: joissakin tilanteissa ohjaaja vetäytyi taka-alalle ja antoi nuoren toimia päätöksentekijänä, toisinaan ohjaaja suuntasi keskustelua päättäväisesti yhtä vaihtoehtoa kohti. Palvelun monialaisuus näyttäytyi paikoin ohjauskeskustelua rajoittavana ja jopa osattomuutta lisäävänä, kun nuori siirrettiin asiantuntijalta toiselle tai nuoren asioita hoidettiin ilman hänen läsnäoloaan.

Johtopäätökset ja keskustelu

Tässä artikkelissa olemme tarkastelleet monialaisen ohjaus- ja neuvontapalvelun ohjauskeskusteluja nuoren asiakasosallisuuden ilmentäjinä. Olemme artikkelissamme vastanneet kysymyksiin, millaisia ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoja ohjaaja käyttää sekä miten nuoren asiakasosallisuuden aste eli mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa ohjaukseen ilmenee ohjaajan käyttämissä ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoissa. Teorialähtöinen sisällönanalyysi auttoi erittelemään ohjauskeskustelujen kirjoa ja kuvaamaan ohjaajan käyttämiä ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoja. Asiakasosallisuuden asteiden analyysirunko paljasti, miten ohjauskeskustelun suuntaamisen keinot ilmensivät nuoren osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia oman palvelunsa suunnitteluun ja päätöksentekoon.

Ohjauskeskustelu on monialaisen ohjaus- ja neuvontapalvelun pääasiallinen työtapo ja siten sillä on keskeinen rooli siinä, miten ohjauspalvelut ylipäätään toimivat ja miten nuoren asiakasosallisuutta tuetaan. Tämän tutkimuksen tulokset voivat auttaa hahmottamaan ohjauskeskustelun suuntaamisen keinojen merkitystä asiakasosallisuudelle myös muissa monialaisissa palveluissa, vaikka varsinaista yleistettävyyttä laadullisen tutkimuksen perusteella ei voida tehdä. Havainnoidut ohjauskeskustelut osoittivat, että ohjaajat käyttävät ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoja vaihtelevasti ja paikoin nuoren asiakasosallisuutta heikentävästi. Monialaisen palvelun dilemmana onkin eri ammatti- ja koulutustaustaisten ohjaajien vaihteleva orientaatio ja osaaminen suhteessa työn sisältöön ja tavoitteeseen eli nuorten ohjaamiseen. Tietoisuutta ohjauskeskustelun suuntaamisen keinovalikoimasta ja taidosta käyttää eri keinoja tulisi lisätä monialaisissa ohjaus- ja neuvontapalveluissa esimerkiksi koulutuksen tai valmennuksen keinoin. Toinen nuoren asiakasosallisuutta heikentävä tekijä saattaa olla ohjaajan paine toteuttaa ohjauksen yhteiskunnallisia intressejä, jotka ajavat ohjaajan käyttämään nuoren osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia rajoittavia keinoja. Tällöin monialaisen ohjauspalvelun osatavoitteen, nuoren osallisuuden tukemisen, selventäminen yhteisesti voisi olla ratkaisu.

Asiakasosallisuuden asteiden analyysi nosti esiin ohjaajan käyttämiä ohjauskeskustelun suuntaamisen keinoja, jotka loivat nuorelle ”osallistumispakon”. Asiakasosallisuuden käsite on tällöin ymmärretty kapeasti ja siten, että osallistumista täytyy ikään kuin ulkopuolelta erikseen luoda tai edistää (Nivala & Ryyänen 2013, 14). Erityisesti keskustelun kautta rakentuvassa asiakasosallisuudessa osallistuminen ja osallisuus ovat luonteeltaan vastavuoroisia: ne syntyvät yksilön ja yhteisön välisessä suhteessa eikä niitä ei voi kokea ilman

yhteisöä tai ryhmää (Kiilakoski & Gretschel & Nivala 2012, 16).

Monialaiset ohjaus- ja neuvontapalvelut tarjoavat nuorelle lähtökohtaisesti laajempaa tukea ja yhteistyötä kokoamalla eri palveluntarjoajia saman katon alle, yhtenä tarkoituksenaan lopettaa erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevien nuorten ”luukutus” ja putoaminen palveluiden väliin (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013). Ohjaus-tilanteiden analyysimme kuitenkin osoitti, että monialainen yhteistyö oli pirstaleista: sen sijaan, että asiantuntijat kokoontuisivat yhteen ohjauskeskusteluun nuoren kanssa, ohjauskeskustelu katkaistiin ja nuori siirrettiin ohjaajalta toiselle. Tällöin monialainen viranomaisyhteistyö ei toteudu ohjauskeskustelun tasolla parhaalla mahdollisella tavalla (katso esim. Engeström 2008). Voidaankin kysyä, millaisena matalan kynnyksen ja yhden luukun monialainen palvelu näyttäytyy nuorelle, jos ohjauskeskustelussa on lähtökohtaisesti läsnä vain yksi ohjaaja, ja nuorta luukutetaan palvelun sisällä? Tällöin palvelu rakentuu viranomaisten työnjaon ehdoilla eikä edistä nuoren asiakasosallisuutta (Romakkaniemi & Kilpeläinen 2013, 263, Leemann & Härmäläinen 2016, 590-591). Tutkimuksemme tulokset voivat auttaa hahmottamaan monialaisten ohjaus- ja neuvontapalvelujen keskeisen työtavan, ohjauskeskustelun, merkitystä nuoren asiakasosallisuudelle.

Kiitokset

Kiitämme Tehdään yhdessä ohjausta TESSU-projektin (ESR) toimijoita toimijoita yhteistyöstä. Lisäksi kiitämme projektin rahoittajaa Euroopan sosiaalirahastoa, Osuva ohjaus-toimenpidekokonaisuutta sekä Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskusta kehittämistyön rahoittamisesta.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. Helsinki, Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto, verkkojulkaisuja 84.
- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti (2017) Hyvinvointipalvelut ja nuoret aikuiset – Ohjausta monimuotoisissa siirtymissä. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 198, 7–24.
- Adler, Patricia A. & Adler, Peter (1994) Observational Techniques. Teoksessa Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln (toim.), *Handbook of Qualitative Research*. London: SAGE Publications, 377–392.
- Amundson, Norman (2005) *Aktiivinen ohjaus. Opas uraohjauksen ammattilaisille*. Helsinki: Psykologienkustannus.
- Arnstein, Sherry (1969) A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association* 35 (4), 216–224.
- D’amour, Danielle & Oandasan, Ivy (2005) Inter-professionalism as the field of interprofessional practice and interprofessional education: An emerging concept. *Journal of Interprofessional Care* 19 (1), 8–20.
- Hough, Margaret (2010) *Counselling Skills and Theory*. UK: Hodder Arnold Publishers, Oxford University Press.
- Engeström, Yrjö (2008) *From Teams to Knots. Activity-Theoretical Studies of Collaboration and Learning at Work*. New York: Cambridge University Press.
- Gergen, Kenneth (1992) *Towards transformation in social knowledge*. New York: Springer-Verlag.
- Gretschel, Anu (2002) Kunta nuorten osallisuusympäristönä. Nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadunarvioinnin keinoin. *Studies in Sport, Physical education and Health* 85. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Haikkola, Lotta & Näre, Lena & Lähteenmaa, Jaana (2017) Tunnistamisen institutionaaliset kontekstit. Nuoret työttömät aktivointitoimenpiteissä. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 198, 53–77.
- Hallituksen puoliväliriihi (2017) Nuorten syrjäytymisen vähentäminen. <https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/4592272/Hallituksenlinjaukset-syrjaytymisen-vahentamiseksi.pdf>

- ef2dc3b7-8459-497e-b0cf-77b4ea9cf686/Hallituksen-linjaukset-syrjaitymisen-vahentamiseksi.pdf (Viitattu 4.6.2020)
- Hart, Roger & Daiute, Collette & Iltus Selim & Kritt, David & Rome, Michaela & Sabo, Kim (1997) Developmental Theory and Children's Participation in Community Organizations. *Social Justice* 24 (3), 33–63.
- Helander, Jaakko (2000) *Oppiminen ratkaisusuuntautuneessa terapiassa ja ohjauksessa*. Helsingin yliopisto: kasvatustieteen laitoksen julkaisuja 169. <http://urn.fi/URN:ISBN:951-45-9494-0> (Viitattu 4.6.2020)
- Hiilamo, Heikki & Määttä, Anne & Koskenvuo, Karoliina & Pyykkönen, Jussi & Räsänen, Tapio & Aaltonen, Sanna (2015) *Nuorten osallisuuden edistäminen. Selvitysmiehen raportti*. <https://nuorisotakuu.fi/documents/3924414/4306153/Nuorten-osallisuuden-edistaminen.pdf> (Viitattu 11.6.2019.)
- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2013) *Apina pulpetissa. Ysiluokan yhteisöllisyys*. Gaudeamus & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 139.
- Horelli, Liisa (1994) Children as Urban planners. *Architecture et Comportement* 10 (4).
- Hujala, Anneli (2008) *Johtamisen moniäänisyys. Johtaminen vuorovaikutuksena ja puhuntana hoivayrityksissä*. Kuopio: Kuopion yliopiston julkaisuja, yhteiskuntatieteet 149.
- Isoherranen, Kaarina (2012) *Uhka vai mahdollisuus – moniammatillista yhteistyötä kehittämässä*. Helsinki: Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 18. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37493/isoherranen_valtoskirja.pdf (Viitattu 21.1.2019.)
- Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina Valtari, Salla & Anna Keto-Tokoi. *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa*. TYÖPA-PERI 33/2017 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print.
- Julkunen, Raija (2008) Sosiaalipolitiikan kansalainen: aktivoitu, valtaistettu, vastuutettu, hylätty? Teoksessa Petteri Niemi & Tuija Kotiranta (toim.) *Sosiaalialan normatiivinen perusta*. Helsinki: Gaudeamus, 183–220.
- Julkunen, Ilse & Heikkilä, Matti (2007) User involvement in personal social services. Teoksessa Rik van Berkel & Ben Valkenburg (toim.) *Making it personal. Individualising activation services in the EU*. Bristol: The Policy Press, 87–103.
- Juvonen, Tarja (2009) Kontrollin ulottuvuuksia nuorten kanssa tehtävässä etsivässä työssä. Teoksessa Suvi Raitakari & Elina Virokannas (toim.) *Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 96, 155–180.
- Juvonen, Tarja (2015) *Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, verkkojulkaisuja 116. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkojulkaisut/sosiaalisesti_kontrolloitu.pdf (Viitattu 21.1.2019.)
- Kenny, Gerard (2002) Interprofessional working: opportunities and challenges. *Nursing Standard* 17 (6), 33–35.
- Kiilakoski, Tomi & Gretschel, Anu & Nivala, Elina (2012) Osallisuus, kansalaisuus ja hyvinvointi. Teoksessa Anu Gretschel & Tomi Kiilakoski (toim.) *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 118, 9–33.
- Koivu, Maija (2010) *Osallisuuden taloa rakentamassa. Opas osallisuuden kehittämiseen kuntaorganisaatiossa*. Turku: Varsinais-Suomen Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.
- Leemann, Lars & Hämäläinen, Riitta-Maija (2016) Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matkan kynnyksen palvelut. Pohdintaa käsitteiden sisällöstä. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (5), 586–594.
- Lockhart-Wood Karen (2000) Collaboration between nurses and doctors in clinical practice. *British Journal of Nursing* 9 (5), 276–280.
- Lyhty, Tuomo & Nietola, Vuokko (2015) Dialoginen moniammatillisuus asiakastyössä. Teoksessa Pirjo Näkki & Terttu Sayed (toim.) *Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla*. Keuruu: Otavan kirjapaino, 142–143.
- Mäkinen, Sanna & Halonen, Terhi (2017) Januskasvoinen portinvartija: ohjaus tukena ja kontrollina julkisissa palveluissa. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 198, 151–172.
- Nieminen, Jarmo (2017) Ohjaamot ja nuorten osallisuus. Teoksessa Mirja Määttä (toim.) *Uutta aurin gon alla? Ohjaamot 2014–2017*. Keski-Suomen ELY-keskus: Kohtaamo-hanke (ESR), 42–46.
- Nivala, Elina & Ryyänänen, Sanna (2013) Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 4, 10–41.
- Nuorten yhteiskuntatakuu 2013. TEM raportteja 8/2012. Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://>

- www.tem.fi/files/32290/TEMrap_8_2012.pdf (Viitattu 4.6.2020)
- Närhi, Kati & Kokkonen, Tuomo & Matthies, Aila-Leena (2013) Nuorten aikuisten miesten osallisuuden ja toimijuuden reunaehtoja sosiaali- ja työvoimapoluissa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*, 113–145.
- Onnismaa, Jussi (2003) *Epävarmuuden paluu. Ohjauksen ja ohjausasiatuntijuuden muutos*. Väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta / Kasvatustieteen laitos Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja, no 91 <http://urn.fi/URN:ISBN:952-458-304-6> (Viitattu 4.6.2020)
- Onnismaa, Jussi (2007) *Ohjaus- ja neuvontatyö. Aikaa, huomiota ja kunnioitusta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pukkila, Päivi & Helander, Jaakko (2016) Työotteena monialaisuus: katsaus Ohjaamojen yhteistyön rakentumiseen. *Nuorisotutkimus* 34 (3), 53–57.
- Pulkkinen, Mari & Juhanpelto, Ria (2017) Verkosto harhailevan nuoren tukena. Teoksessa Jari Helminen (toim.) *Asiakkaan moniammatillinen ohjaus sosiaali- ja terveydenhuollossa*. Helsinki: Edita, 106–122.
- Riikonen, Eero (1992) *Auttamistyön ongelmakäsitteet ja haastattelukäytännöt. Ongelmakielestä kompetenssikielen. Yliopistopaino: Kuntoutussäätiön tutkimuksia 32/1992*.
- Romakkaniemi, Marjo & Kilpeläinen, Arja (2013) Asiakkuus terveydenhuollon sosiaalityössä Terveydenhuollon sosiaalityöntekijät asiakkaiden toimijuuden tilojen rakentajina. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 244–272.
- Shotter, John (1993) *Conversational realities. Constructing Life through Language. Inquiries in Social Construction Series*. London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage Publications.
- Sotkasiira, Tiina & Haikkola, Lotta & Horelli, Liisa (2009) Building towards effective participation, A learning-based network approach to youth participation. Teoksessa Barry Percy-Smith & Nigel Thomas (toim.) *Handbook of Children's Participation: perspectives from theory and practice*, 174–183.
- Spangar, Timo & Pasanen, Heikki & Onnismaa, Jussi (2000). Alkusanat. Teoksessa *Ohjaus ammattina ja tieteenalana*. Jyväskylä: PS Kustannus.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2013) Nuorten yhteiskuntatakuu 2013. TEM raportteja 8/2012. Työ- ja elinkeinoministeriö. https://www.tem.fi/files/32290/TEMrap_8_2012.pdf
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2015) Valtiovarainministeriön nuorisotakuu-kuntakokeilu ja Ohjaamotoiminta. 2015. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2018) Ohjaamon perusteet. TEM esitteet 6/2018. https://tem.fi/documents/1410877/2934378/Ohjaamotoiminnan+perusteet?fbclid=IwAR0mDNlglPlzE6vWura_GdJdTiI6Ouuot2IzMmqziasDUkMw-ae-pEpEXwY (Viitattu 10.10.2019)
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (2015) Toimijuus ja suunnanotto elämässä. Teoksessa Päivi A. Kaupila, Jussi Silvonnen & Marjatta Vanhalakka-Ruoho (toim.) *Toimijuus, ohjaus ja elämäntulkku*. Publications of the University of Eastern Finland. Reports and Studies in Education, Humanities, and Theology 11, 39–54.
- Vehviläinen, Jukka (2006) *Nuorten osallisuushankkeen hyvät käytännöt*. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Wrede-Jäntti, Matilda & Westerback, Frida (2018) *Ohjaamon monialainen työote nuorten silmin*. Julkaisematon esitelmä. Nuorisotutkimuspäivät, Helsinki, 5.–6.11.2018.

Nuorten työttömien orientaatiot aktivoititoimenpiteissä

Jaana Lähteenmaa

On paljon nuoria, jotka putoavat aktivoitijärjestelmän ulkopuolelle työvoimapolitiittisista sanktioista huolimatta. Tässä artikkelissa tarkastellaan nuorten omia tavoitteita aktivoinneissa ja heidän suhtautumistaan aktivoinnin keinoihin sekä nuorisotakuuta systeeminä, jossa säännöt, toimintatavat ja rajat muodostavat kokonaisuuden. Artikkelin perustuu empiiriseen aineistoon. Siinä kysytään, millaisia eri tyyppisiä nuorten orientaatioita rakentuu, jos tarkastellaan nuorten päämääriä aktivoinneissa ja suhtautumista aktivoinnin keinoihin sekä näiden yhdistelmiä. Millaiset nuorten tavoitteiden ja nuorisotakuun keinoihin suhtautumisen yhdistelmät tuottavat vieraantumista aktivoitijärjestelmästä? Milloin nuorten omat tavoitteet ja aktivoinnin keinot sopivat yhteen niin, että aktivoinnilla on toivottu lopputulos? Mitä nuorten odotusten toteutumismahdollisuudet sekä törmäykset aktivoitijärjestelmän sääntöihin kertovat nuorisotakuusta systeeminä? Aineistoja on kaksi: vuonna 2009 kerätty työttömille nuorille suunnatun nettikyselyn avovastausten joukko (N=480) sekä vuosina 2013–2016 toteutetut 19 kvalitatiivista haastattelua nuorista, jotka ovat haastatteluajankohtana aktivoititoimenpiteessä. Teoreettisena peilauspintana tarkastelulle on Robert Mertonin (1938) malli yhteiskuntaan sopeutumisesta tai sopeutumattomuudesta. Itse nuorisotakuu näyttäytyy jäykkänä systeeminä, joka ei jousta. Ei, vaikka jousto olisi funktionaalista nuorten aktivoinnin kannalta.

Asiasanat: nuoriso, työttömyys, nuorisotakuu, aktivoitipolitiikka

Suomen nuorisotakuu ei ole ollut pelkästään menestystarina (esim. Hämäläinen & Hämäläinen & Tuomaala 2014). Takuun uusimman, vuonna 2013 lanseeratun version voimaantulon alkuvaiheessa sen toimeenpanoa vaikeutti TE-toimistoissa samaan aikaan toteutettu mittava organisaatiouudistus (Haikkola 2019; Haikkola & Näre & Lähteenmaa 2017). Nuorisotakuu korvasi aiemman nuorten yhteiskuntatakuun vuoden 2013 alussa. Sitä suunniteltaessa ei ollut varauduttu siihen, että vuonna 2013 globaali taloustaantuma piti edelleen työttömyyttä, etenkin nuorisotyöttömyyttä, korkealla tasolla (Lähteenmaa 2016). Tämä vaikeutti entisestään nuorisotakuun toteuttamista optimistisine ihanneaikatauluineen. ”Nuori alle 25-vuotias työtön tai alle 30-vuotias vastavalmistunut kolmessa kuukaudessa työhön, koulutukseen tai toimenpiteeseen”- lupauksesta ei pystytty pitämään kiinni. Taantuman helpotuttua ja TE-toimistojen organisaatiomuutoksen laineiden laannuttua esiin on tullut muita ongelmia, kuten aktivointikeskusteluiden ongelmat.

TE-toimistoissa nuorille järjestettävissä aktivointi- ja työllistymiskeskusteluissa on useiden tutkimusten mukaan puutteita. On huomattava ongelma, että osa nuorista ei kunnolla ymmärrä, mitä aktivointikeskusteluissa tapahtuu. Joonas Luukkosen (2017) pro gradu -työstä käy ilmi, että suuri osa aktivointi- tai työllistämiskeskustelussa olleista nuorista ei ymmärrä keskustelun jälkeen sopineensa mitään sitovaa, vaikka TE-toimiston mukaan asia on toisin. Lotta Haikkolan (2019) ja Daria Krinovosin (2019) etnografisissa tutkimuksissa nuorten aktivointi- tai työllistämiskeskusteluista käy ilmi, että nuorten omat toiveet, näkemykset ja heidän kykynsäkin sivuutetaan toistuvasti näissä keskusteluissa. TE-toimiston virkailijat pyrkivät saamaan nuoret ylipäättään ”johonkin” (Haikkola 2019; Krinovos 2019). Se on ymmärrettävää

siinä valossa, että nuorisotakuun yhteydessä virkailijoille on asetettu määrälliset tavoitteet, joita kohti heidän on pyrittävä (Haikkola & Näre & Lähteenmaa 2017).

Nuorten omista motiiveista ei juuri välitetä, kun heille suunnitellaan aktivointipolkuja. Tästä seuraa usein nuorten joutuminen toimenpiteisiin, joita he itse pitävät epämotivoivina (esim. Krinovos 2019). Nuoret keskeyttävätkin usein käyntinsä toimenpiteissä eli työharjoitteluissa, työpajoilla tai työhön valmentautumiskursseilla (Westerlund 2016). Aktivointitoimenpiteisiin osallistumisen he saattavat keskeyttää silläkin uhalla, että menetettävät työttömyyskorvauksensa pitkäksi ajaksi (ks. Luukkonen 2017; Westerlund 2016). Varsinkaan ongelmakierteissä olevien nuorten painostaminen toimenpiteisiin ja sanktioiden uhalla ei näytä auttavan. Uudenmaan TE-toimiston rekisteriaineistoissa näkyy nuorten työttömien noin kymmenen prosentin joukko, joka kiertää toistuvaa kehää aktivointitoimenpiteistä – keskeytysten kautta – yhä uusiin aktivointeihin (Westerlund 2016). Toki nuorisotakuun piiristä löytyy myös onnistuneita ”polkuja” (Lähteenmaa 2014).

Nuorten aktivointi- ja työllistämiskeskustelujen ongelmia on tutkittu edellä kuvatuin tuloksin, samoin kuin aktivointitoimenpiteiden keskeyttämistä ja sanktioiden kohdentumista. Aktivointitoimenpiteiden toteutumisessa on selvästi ongelmia jo keskeytyksien runsaudesta päätellen. Keskeytysten taustalla olevista seikoista ei ole kuitenkaan muuta kuin rekisteriaineistojen tuottamaa tietoa. Tässä artikkelissa kysytään, mitä nuoret itse ajattelevat aktivointitoimenpiteistä ja millaisina he ne kokevat. Tästä on tutkimusta vain vähän.

Koska aktivoinnin tavoitteet ovat epäselvät, sisäisesti ristiriitaisetkin (Haikkola 2019), on kiintoisaa tarkastella, mihin tavoitteisiin nuoret itse tarttuvat aktivointitoiminnassa.

Aikuisten työnhakijoiden joukossa tiedetään olevan niitä, jotka osallistuvat aktivointitoimenpiteisiin vain välttääkseen työttömyysetuutensa menettämisen (ks. Ylirönni 2019). On todennäköistä, että heitä on myös nuorten joukossa. Nuorilta löytynee monia erilaisia strategioita ja suuntautumistapoja toimia nuorisotakuun säännösten raamittamassa järjestelmässä.

Nuorisotakuu ja nuorten yhteiskuntatakuu järjestelminä

Nuorten yhteiskuntatakuu (vuosina 1997–2012) ja sittemmin sen ajanmukaistettu versio nuorisotakuu ovat koskeneet vuodesta 1997 alkaen kaikkia suomalaisia alle 25-vuotiaita, jotka ovat olleet työttömiä työnhakijoita tai ilman työ- tai opiskelupaikkaa. Nuorisotakuu koskee lisäksi kaikkia alle 30-vuotiaita työttömiä vastavalmistuneita. Sen normit, suositukset ja sanktiot rakenteistavat kymmenien tuhansien nuorten elämää – varsinkin korkean nuorisotyöttömyyden oloissa (viimeksi etenkin vuosien 2008–2014 välisenä aikana ja mahdollisesti taas syksystä 2020 eteenpäin koronakriisin työmarkkinaseurausten myötä, ks. European Commission, #EUBridgetoJobs, 2020).

Työmarkkinatilanteen ollessa parempi, kuten vuosina 2015–2019, nuorisotakuun kohteena ovat lamatilanteeseen verrattuna suhteellisesti isompana ryhmänä sellaiset nuoret, joilla on ongelmia koulutukseen tai työhön orientoitumisen kanssa. Lisäksi on nuoria, jotka on määritelty ongelmaisiksi esimerkiksi heikon suomen (tai ruotsin) kielien taidon tai pelkän peruskoulun varassa olemisen vuoksi (Krinovos 2019; Brunila ym. 2019). Tietyt kriteerit täyttävät nuoret määrittellään ulkoapäin riskissä tai ”syrjäytymisvaarassa” oleviksi, jotta heitä sitten voidaan ”auttaa” aktivointitoimenpiteiden

avulla, kuten Brunila tutkimusryhmineen hahmottaa (ks. Brunila ym. 2019). ”Syrjäytymisvaara” on mitä suurimmassa määrin sosiaalinen konstruktio (esim. Helne 2002; Rose & Miller 2008).

Nuorisotakuu nykyisessä muodossaan saatettiin voimaan vuoden 2013 alussa (ks. www.nuorisotakuu.fi). Käytännössä se ei juurikaan poikkeaa edeltäjästään nuorten yhteiskuntatakuusta, joka oli voimassa vuodesta 1997 alkaen. Nuorisotakuussa yhdistettiin aiemmin voimassa olleet opiskelutakuu ja yhteiskuntatakuu. Sitä lanseerattaessa ei muutettu olemassa olevaa lainsäädäntöä, mutta TE-toimistoille annettiin entistä tarkempia ohjeistuksia alle 30-vuotiaisiin työttömiin työnhakijoihin liittyen (ks. TEM/soveltamisohjeet.2016.fi.; www.tem.fi). Sen voimaan saattamisen yhteydessä tehtiin myös näyttävä julkisuuskampanja.

Nuorisotakuu on osa aktivointipolitiikkaa, jota Suomessa on harjoitettu jo 1980-luvun lopulta lähtien. Siirtymä yhä voimistuvaan ”workfare”-politiikkaan on tapahtunut Yhdysvalloissa, kaikissa Pohjoismaissa ja useissa EU-maissa (esim. Keskitalo & Karjalainen 2013; Mertanen & Pashby & Brunila 2020). Sen myötä on liu’uttu vastikkeelliseen sosiaaliturvaan, jossa kansalaisen on hyvinvointivaltion etuuksia saadakseen osallistuttava koulutukseen, työharjoitteluun tai otettava vastaan työtä, jos sellaista on, tai haettava työtä joka tapauksessa (ks. Kananen 2015).

Aktivointitoimenpiteisiin osallistuminen on pakollista, jos mieli saada tai säilyttää työttömyysetuutensa. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana aktivointiin on ujututtunut entistä enemmän individualistisia painotuksia (Karjalainen 2011; Ylirönni 2019). Neoliberalismiin hyvin sopiva yksilöllisen yrittämisen ja itsevastuullisuuden korostaminen on osa tämän päivän aktivointia, ja osa nuorista näyttää omaksuneen eetoksen erittäin hyvin (Lähteenmaa 2011; Ikonen

& Nikunen 2019). Tosin nuorisotakuun sisällä on tämänkin suhteen sisäistä ristiriitaa: ideologiassa korostetaan yksilön vapautta ja oman elämän hallintaa; toimenpiteiden tasolla nuoria painostetaan tottelemaan ja pikemminkin hautamaan yksilölliset haaveensa ja suunnitelmansa (Haikkola 2019).

Nuorisotakuu on edelleen voimassa, vaikka pääministeri Sipilän hallitus leikkasi sen toteuttamiselta huomattavasti resursseja. Pääministeri Rinteen (12.12.2019 lähtien Marinin) hallitus on sitoutunut jatkamaan ja kehittämään nuorisotakuuta edelleen. Ainakin moniammatilliset matalan kynnyksen neuvontapaikat Ohjaamot ovat saaneet lisäresursseja (www.ohjaamo.fi). Nuorisotakuu voidaan hahmottaa osin omalakisiksi systeemikseen, vaikka se onkin osa laajempaa aktivointipolitiikkaa.

Nuorisotakuuseen sisältyy koulutuspakko alle 25-vuotiaille: jos henkilöllä ei ole toisen asteen koulutusta (lukiokoulutusta ei lasketa), häntä ohjataan suorittamaan toisen asteen tutkinto. Alle 25-vuotias ei saa työttömyysetuutta, jos hänellä ei ole ammatillista tai korkeakoulututkintoa tai jos hän ei yhteishaussa hae koulutukseen (ks. www.nuorisotakuu.fi). Hän voi saada työttömyysetuutta ilman kyseistä koulutusta vain, jos hän osallistuu aktivointitoimenpiteisiin. Silloinkin hänen on tilaisuuden tullen haettava koulutukseen. TE-toimistojen virkailijoilla on jossain määrin harkintavaltaa näiden säännösten soveltamisessa.

Tavoitteineen ja velvoitteineen nuorisotakuu tunkeutuu ohjausjärjestelmänä nuorten elämään ja minuuden kokemukseen (Lepänen 2014) ja aktivoitava nuori työtön on vain hauraasti autonominen (Juvonen 2015). Hänen autonomiaansa kyseenalaistetaan pakoin, sanktioin ja aktivointikeskusteluihin, joissa hänen oma tahtonsa usein sivutetaan (Juvonen 2015; Haikkola & Näre & Lähteenmaa 2017; Haikkola 2019; Krinivos 2019). Oman autonomiansa vaalimisen oikeuteen

1980-luvulla ja sen jälkeen syntynyt nuori sukupolvi on ainakin Suomessa kasvatettu ja sosiaalistettu. Autonomian loukkaukset voivat olla yksilöllisyyteen kasvaneille niin Y-sukupolven edustajille kuin milleniaaleillekin hämmäntävämpiä kuin autoritäärisempään kuriin kasvaneille (esim. Piispa 2018).

Etenkin nuoria työttömiä painostetaan nuorisotakuun piirissä toimenpiteisiin sanktioilla, jotka ilmenevät karensseina tietyiksi ajanjaksoiksi. Jos aktivoitumista ei tapahdu toivotulla tavalla, myös viimekätistä toimeentulotukea voidaan leikata 20–40 %. Nuorisotakuun myötä KELAn ja TE-toimistojen välistä yhteydenpitoa intensifioitiin nuorten työttömien tapauksessa niin, että myös määrällinen toimeentulotuen leikkaus nuorelta, joka ei suostu koulutukseen tai aktivointiin, tuli aiempaa todennäköisemmäksi (Kojo & Lähteenmaa 2010).

Nuorisotakuun virallisten tavoitteiden mukaan a) ”Nuorisotakuu edistää sijoittumista koulutukseen ja työmarkkinoille”, b) ”... estää työttömyyden pitkittymistä” ja c) ”... estää syrjäytymistä” (www.nuorisotakuu.fi). Kaksi ensimmäistä tavoitetta ovat suhteellisen yksiselitteisiä. Sen sijaan viimeinen, syrjäytymisen estämiseen liittyvä, on epäselvä. ”Syrjäytyminen” on merkitykseltään hämärä termi. Näin ollen myös ”syrjäytymisen” estäminen tai ehkäisy voi tarkoittaa mitä moninaisimpia asioita. Mitä kaikkea nuorisotakuulla oikeasti tavoitellaan, on osin epäselvää.

Nuorisotakuu on hallinnollinen kokonaisuus, jolla on konkreettisia vaikutuksia nuorten elämään. Se voidaan hahmottaa yhteiskuntajärjestelmän yhdeksi ulokkeeksi, jolla on konkreettisia seurauksia kohteidensa elämismaailmaan. Voidaan olettaa, että sen piirissä olevat kohteet, nuoret työttömät työnhakijat, voivat sekä toteuttaa itseään että törmätä sen rajoihin.

Työttömien aktivointi toimii nuorten

elämässä niin mahdollistajana kuin rajoittajanakin. Siksi ei ole mielekäästä hahmottaa sitä vain kahleena, kuten esimerkiksi Sakari Hänninen (2014) tekee. Monien tutkimusten mukaan joillekin työttömistä aktivointi voi olla on myös mahdollistaja. Sen avulla voidaan nousta masennuksesta, löytää kontakteja tai ammattiala, joka kiinnostaa (Kojo 2012, Brunila & Mertanen 2014: Lähteenmaa 2014; Haikkola & Näre & Lähteenmaa 2017; Elonen & Niemelä & Saloniemi 2017; Mäntyneva & Hiilamo 2018). Joillekin se on kahle, joillekin mahdollistaja.

Tämän artikkelin tutkimuskysymyksiä ovat:

1. Millainen on nuorten orientaatioiden kirjo nuorisotakuun aktivointitoimenpiteissä? Millaisia päämääriä ja toiveita heillä itsellään on aktivointiin liittyen?
2. Miten nuoret itse kokevat aktivointitoimenpiteiden mielekkyyden tai niiden puuttumisen?
3. Jos nuorilla on vaihtelevia odotuksia ja orientaatioita suhteessa aktivointitoimenpiteisiin, niin mitä nuorten odotusten toteutumismahdollisuudet ja toisaalta törmäykset järjestelmän sääntöihin kertovat nuorisotakuusta järjestelmän?

Nuorisotakuu mertnonilaisessa teoriakehyksessä

Artikkelin tulkintakehikkona on Robert Mertonin teoreettinen malli anomian synnystä (1949). Tässä artikkelissa yhteiskunnan sijaan kontekstiksi, ”järjestelmäksi”, rajataan vain nuorisotakuun luomat puitteet velvoitteineen ja mahdollisuuksineen. Suomessa Mertonin tulkintamallia on yritetty soveltaa työttömien tilanteen tulkintaan aiemminkin. Sakari Hännisen (2014) ohella Martti Siisiäinen (2014) on soveltanut mallia suoraan työttömien tilanteeseen problematisoimatta sen soveltuvuutta

tähän päivään, Siisiäinen (mt.) nimenomaan nuorten työttömien tilanteeseen.

Näissä kahdessa sovelluksessa on sama ongelma: se, että suomalaisessa yhteiskunnassa ei ole sellaista laajalti jaettua käsitystä ”hyvästä elämästä” tai elämässä tavoiteltavista asioista, joita mallin soveltaminen edellyttäisi, ei varsinkaan nuorten parissa (vrt. Toivonen & Norasakkunkit & Uchida 2011; Maunu 2018). Kysymystä yhteiskunnassa yleisten ja laajalti sisäistettyjen tavoitteiden puuttumisesta ei voi sivuuttaa, jos pyrkii soveltamaan Mertonin anomia-tulkintamallia sellaisenaan tämän päivän Suomessa. Näin Hänninen ja Siisiäinen kuitenkin tekevät. Tässä artikkelissa toimitaan toisin, ja yhteisten tavoitteiden puuttuminen huomioidaan, vaikka se monimutkaistaakin tulkinnan tekoa.

Anomian synnyn taustoja ja logiikkaa etsiessään Robert Merton (1949) hahmottelee ensin yhteiskunnassa yleisesti tavoiteltavat, kansalaisten sisäistämät päämäärät (*ends*) ja sitten hyväksytyt keinot (*means*) tavoitella niitä. Näin syntyvän mallin yksi osa on niin sanottu mahdollisuusrakenne. Tässä rakenteessa eri ihmisillä on erilaiset mahdollisuudet käyttää hyväksytyjä keinoja yleisesti tavoiteltuihin päämääriin pyrkimiseen. Eri kansalaisilla on toisistaan poikkeavia pääomia koulutustautua korkealle tai hyödyntää lähtökohtiaan yleisesti hyväksytyjä päämääriä tavoitellakseen menestystä ja vaurautta. (Mt.)

Mertonin keskeisin oivallus kyseisessä anomian synty –teoretisoinnissa on se, että jotkut hyväksyvät ja toiset hylkäävät yleisesti hyväksytyt päämäärät. Tämä on yksi keskeinen jakolinja kansalaisten välillä heidän suhteessaan yhteiskuntaan. Tätä leikkaava jakolinja on se, miten suhtaudutaan yleisesti hyväksytyihin keinoihin. Jotkut yrittävät tavoitella päämääriä legitimein keinoin, toiset taas alkavat hyödyntää epälegitiimejä keinoja – esimerkiksi ryhtyvät tekemään rikoksia. On myös niitä, jotka hylkäävät sekä legitimit

		Keinot	
		+ hyväksyy	- hylkää
Yhteiskunnassa hyväksytyt päämäärät	+ hyväksyy	+/+ sopeutuminen	+/- innovointi
	- hylkää	-/+ ritualismi	-/- vetäytyminen
		+/- kapinointi	+/-

Kuvio 1. Mertonin tyypittely orientaatioista yhteiskunnassa.

keinot että yleisesti yhteiskunnassa tavoitellut päämäärät. He vetäytyvät – nykytermein ”syrjäytyvät”.

Näin syntyy nelikenttä, jossa ovat risiintiintulukoituina kyseiset keinot (hyväksyy/hylkää-vaihtelulla) ja yleisesti tavoitellut päämäärät (hyväksyy/hylkää-vaihtelulla). Kapinointi (*rebell*) jää tässä mallissa nelikentän ulkopuolelle, omaksi ”ruudukseen”, koska kapinoija kyseenalaistaa ja pyrkii uudistamaan sekä keinoja että päämääriä. (Kuvio 1.)

Nuorisotakuun kontekstissa ei ole yleisesti hyväksytyjä päämääriä, joita kaikkien sen piirissä olevien olisi tavoiteltava. Kuten Haikkola (2019) toteaa, nuorisotakuun päämäärät ovat sisäisesti ristiriitaiset. Haikkolan, Näreen ja Lähteenmaan mukaan (2017) nuorisotakuussa sen omat keinot – niiden mukaan toimiminen – näyttävät olevan järjestelmän päämääriä (*means as ends*). Kunhan nuori aktivoitavana sopeutuu keinoihin, päämäärä on saavutettu. Muita selkeitä päämääriä ei ole. Sellaiseksi nuorisotakuun retoriikassa on esitetty vain ”syrjäytymisen ehkäisy”. Se on epämääräinen tavoite. Yksilön kohdalla ”syrjäytymisen ehkäisy” hajoaa tavoitteena monimerkityksellisyyteensä. Siitä, mitä ”syrjäytyminen” on, vallitsee erilaisia käsityksiä (esim. Helne 2002; Harrikari 2008).

Nuorisotakuussa legitiimit päämäärät

yksilöille ovat siis vaikeasti hahmottuvia. Selkeiden yksilöille asetettavien päämäärien puuttuminen tekee Mertonin tulkintamallin soveltamisen nuorisotakuuseen haastavaksi. Silti mertonilaista luokittelulogiikkaa – eli keinot ja päämäärät, niiden hyväksyminen versus hylkääminen – on perusteltua ainakin yrittää soveltaa. Yleisesti hyväksytyt päämäärät on mallin elementteinä korvattava nuorten omilla mahdollisilla päämäärillä. Tämä vaatii mallin muokkaamista osin uuteen uskoon.

Nuorisotakuun aktivointitoimenpiteet rinnastuvat Mertonin mallin legitiimeinä pidettyihin keinoihin tavoitella yleisesti hyväksytyjä päämääriä. Mutta nuorisotakuu ei ole mertonilaiseen tapaan epätasa-arvoinen ”mahdollisuusrakenne”. Pääsy keinoihin ei ole epätasaisesti jakautunutta, kuten Mertonin mahdollisuusrakenteessa, vaan päinvastoin: ”keinot” ovat pakollisia kaikille. Nuorisotakuu onkin eräänlainen mahdottomuusrakenne: toimenpiteisiin on vaikeata olla osallistumatta.

Kun mallia muokataan tällä tavoin, päästään tarkastelemaan, miten nuoret, joilla on aktivointikäytäntöihin astuessaan omia tavoitteitaan, saavat tukea tai tulevat torjutuiksi nuorisotakuun käytännöissä. Nuorten näille akseleille ”sijoittumista” – eli nuoren suhtautuminen nuorisotakuun aktivointikeinoihin

versus nuoren omat päämäärät aktivointinsa ja työllistymisensä suhteen tai tällaisten tavoitteiden puuttuminen – peilataan analyysin kuluessa Mertonin typologiaan. Analyysin lopuksi rakennetaan Mertonin mallin inspiroima, empiiriseen tarkasteluun pohjautuva nuorten työttömien nuorisotakuussa orientoitumisen ideaalityypittely.

Keinoihin suhtautumisten ja päämäärien kirjat sekä niiden luokittelun periaatteet

Tässä artikkelissa hyödynnettäviä aineistocorpuksia on kaksi. Ensimmäisessä, vuonna 2009 nuorille työttömille tai työttömyyttä joskus kokeneille alle 30-vuotiaille tekemässäni internet- kyselyssä aktivointi nousi voimakkaasti esille avovastauksissa. Suunnittelin ja toteutin kyselyn osana Work-Preca-tutkimusprojektia. Internet-lomakkeessa oli strukturoituja kysymyksiä niin sanottuihin päätöksiin, työttömyyteen ja muuttohalukkuuteen liittyen. Kyselyn linkki oli työ- ja elinkeinoministeriön internet-sivustolla (silloisella MOL.fi- sivustolla) kolmen viikon ajan huhtikuussa 2009. Saatteessa pyydettiin vastaajiksi ”työttömiä tai työttömyyttä kokeneita 16–29-vuotiaita.” Vastaajajoukko on niin valtakunnallisesti kuin koulutustaustansakin puolesta laaja. Edustavasta otoksesta ei ole kyse. Keruuajankohdanta oli voimassa nuorten yhteiskuntatakuu, joka oli käytännössä aktivointitoimenpiteinen ja sanktioineen hyvin lähellä nuorisotakuuta.

Avokysymys, jonka antia tässä hyödynnetään, kuului: ”Kuvaile arkipäivääsi työttömänä. Voit myös kertoa, mitä ajattelet ja tunnet.” Vastauksista jotkut olivat yhden tai kahden sanan ”tokaisuja”, toiset taas pitkiä ja vuolaista kuvauksia. Aktivoinnin eri osa-alueita

tai muotoja nostettiin esiin 58 vastauksessa 488:sta. Vastauksissa, joissa aktivointikäytäntöihin viitattiin tai joissa niitä kuvailtiin, sävy oli pääosin kriittinen. tosin joukossa oli myös myönteisiä ja neutraaleja kommentteja. Tätä 58 avovastauksen aineistoa olen analysoinut numeraalisesta spss-tiedostosta erillisenä tekstitiedostona käyttäen atlas-ti.-ohjelmaa.

Olen rajannut mukaan kaikkia aktivoinnin osa-alueita käsittelevät vastaukset: ne, joissa mainitaan ”työkkäri” tai TE-toimisto sekä ne, joissa viitataan (palkattomiin) työharjoitteluihin, työkokeiluihin, työpajoihin tai kursseihin, joille TE-toimistoista työttömiä ohjataan, tai ”aktivointisysteemiin” kaikkineen. Olen eritellyt kustakin vastauksesta epämuodolliset arviot kyseisen aktivoinnin muodosta tai tyylistä akselille myönteinen-neutraali-kielteinen. Olen välillä joutunut punnitsemaan, kuinka kielteisestä tai myönteisestä arviosta on kyse.

Esimerkiksi kommentin ”Te-toimistot pitäisi räjäyttää” sijoitan akselilla kielteiseksi arvioksi, kun taas kommentin ”TE-toimistosta sain apua” myönteiseksi arvioksi. Kommentin ”sitten olin aktivoitavana” sijoitan kategoriaan ”neutraali”. Koska kyse ei ole edustavasta otoksesta ja avovastauksia antoi vain osa vastaajista, lukumäärät eivät sinällään kerro vielä mitään. Se, että niin TE-toimistojen palveluista, aktivointikursseista, työpajoista kuin työharjoitteluistakin tuli kielteisiä, neutraaleja ja myönteisiä kommentteja, kertoo jotain kaikista näistä. Joko aktivointitoimenpiteiden taso vaihtelee rajusti tai sitten eri ihmiset odottavat niiltä eri asioita: siksi osa vastaajista on tyytyväisiä, osa hyvin tyytymättömiä.

Toinen aineisto-corpus koostuu yhdeksästätoista 18–29-vuotiaan nuoren kvalitatiivisesta haastattelusta nuorten aktivointia koskevassa tutkimusprojektissa². Nämä nuoret tavoitin tietystä aktivointitoimenpiteestä, kulttuurialan työpajalta Pirkanmaalta vuonna 2013 sekä yhdestä pääkaupunkiseudun Ohjaamosta vuon-

na 2016. Jälkimmäiset haastateltavat tavoitin tilanteesta, jossa he olivat tulleet kysymään neuvoja tai tekemään niin sanottuja aktivointi- tai työllistymissuunnitelmiaan. Molemmissa paikoissa tein myös kevyttä havainnointia. Kulttuuripainotteisen työpajan nuorista kahta haastattelin yksin, viittä nuorta kahdessa eri ryhmähaastattelussa ja yhtä internetin kautta. Ohjaamon nuorten haastattelut olivat yksilöhaastatteluja; niistä kahdeksan nauhoitettiin ja kolmesta tein muistiinpanot käsin. Yksilöhaastattelut kestivät keskimäärin vajaan tunnin kukin. Haastattelut työpajalla olivat noin puoleltoista tunnin mittaisia. Kaikki nauhoitetut haastattelut on litteroitu sanasta sanaan.

Haastatteluissa kartoitin nuoren ajatuksia ja kokemuksia aktivointitoimenpiteistä ja koko aktivoinnin kaaresta aina TE-toimistossa asioinnista kursseihin, työtarjouksiin ja työpajoihin sekä kokemuksiin työharjoittelusta. Lisäksi nuorella oli mahdollisuus pohtia aktivointisysteemiä ylipäänsä. Myös lähitulevaisuuden suunnitelmat, mahdolliset ammattihaaveet sekä koulutustausta ja mahdollinen työhistoria olivat teemoina. Terveys- ja mielenterveysongelmista en kysynyt erikseen, mutta muutamissa haastatteluissa nuoret itse ottivat niitä esiin – niin fyysisiin sairauksiin kuin mielenterveysongelmiin liittyviä asioita. Kerroin nuorille tutkimuksen tavoitteet. Heidän anonymiteettinsä turvaamiseksi pyysin heitä esiintymään vain etunimillään tai keksityillä nimillä. Heidän sukunimensä eivät tulleet tietooni, elleivät he sitä erikseen itse halunneet.

Kvalitatiivisia haastatteluja olen analysoinut teoriaohjautuvasti, taustana Robert Mertonin jaottelu, jonka mukaan järjestelmän ”keinoihin” (*means*) ja toisaalta ”päämääriin” (*ends*) voidaan suhtautua vaihtelevilla tavoilla. Nuoret itse eivät ole määritelleet toimenpiteitä sen mukaan, uhkaavatko ne

heidän ”toimijuuttaan” tai ”autonomiaansa”. Tällaisia termejä eivät ihmiset yleensä käytä arkipuheessaan. Mutta jos nuori on puhunut esimerkiksi siitä, kuinka jokin toimenpide ”rupesi ahdistamaan niin, että oli lähdettävä kesken pois”, niin olen tulkinnut, että nuori on kokenut toimijuutensa uhatuksi.

Keinoihin eli aktivointitoimenpiteisiin suhtautumisen luokittelu oli ongelmatonta: myönteinen, kielteinen tai välinpitämätön asenne nousivat eroteltavina esiin. Analysoidessani nuorten ”suhtautumista päämääriin” en löytänyt mitään selkeää suhteessa nuorisotakuun virallisiin tavoitteisiin. Nuorisotakuun tavoitteet ovatkin niin hämärät, että ei ole mielekäästä etsiä aineistosta suhtautumista niihin.

Kun aloin etsiä nuorten omia päämääriä tai niiden puuttumista aineistosta, hahmottui ”päämääriin” liittyvä akseli. Joillain nuorilla oli omia päämääriään aktivoinnin suhteen, ja jotkut puolestaan etsivät aktiivisesti ammatillisia tai koulutuksellisia päämääriään nuorisotakuun piirissä – jotain, ”mikä kiinnostaisi.” Kolmantena ryhmänä tässä suhteessa olivat nuoret, jotka olivat välinpitämättömiä niin järjestelmän kuin omienkin päämääriensä suhteen. Heillä ei ollut uraan tai opiskeluun liittyviä päämääriä tai he eivät ainakaan puhuneet niistä.

Tämä karkea jako kolmeen suhteessa omiin päämääriin aktivoinneissa on hyvin lähellä Noora Elosen, Jukka Niemelän ja Antti Saloniemen (2017) johtopäätöstä liittyen kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien orientaatioihin. He hahmottavat kolmenlaisia tapoja orientoitua kuntouttavassa työtoiminnassa: orientaatio harrastuksiin, työelämään tai aktivointitoimenpiteissä jatkamiseen. Kuntouttavassa työtoiminnassa on mukana monen ikäisiä (ks. mt. sekä Mäntyneva 2011). Tämä päämäärien hajonnan samankaranteisuus nuorilla aktivoitavilla sekä kuntouttavassa työtoiminnassa olijoilla näyttää

kertovan siitä, että suhtautumisessa aktivoinnin päämääriin nuoret eivät suuresti poikkea muista aktivoitavista. Tarkempi analyysi tuo esiin muutamia ehkä juuri nuorille ominaisia vivahteita asiassa.

Olen tutkinut ja luokitellut kvalitatiivisia haastatteluja teoriaohjautuvalla sisällön analyysillä (ks. Kiilakoski & Honkatukia & Huttunen 2018; Tuomi & Sarajarvi 2004). Olen koonnut tutkimuskysymysteni kannalta relevantit puheenpätkät luokiksi, joita eri tavoin yhdistelemällä, purkamalla ja taas kokoamalla on hahmottunut kuva yhtäältä aktivoinnin keinoihin suhtautumisesta ja toisaalta nuorten itse aktivoinnille asettamista päämääristä. Tämän vaiheen olen jälkeen mertonilaisen mallin mukaan tehnyt ristiintaulukointikokeiluja näistä kahdesta orientaatiotyypistä: keinoihin suhtautumisesta ja toisaalta nuorten päämääristä. Näistä yhdistelmistä olen kokeilujen ja pohdinnan jälkeen muodostanut ideaalityyppettä.

En ole tyytellyt itse nuoria vaan heidän orientaatioitaan. Tällöin yksi ja sama nuori on voinut edustaa kahta tai kolmeakin eri orientaatiotyyppiä aktivointitoimenpiteissä olemisensa eri vaiheissa. Ei kuitenkaan useampaa kuin yhtä orientaatiota kerrallaan; orientaatiotyypit eivät siis ole päällekkäisiä. Näin rakennettu typologia tuo esiin sen, millaiset orientaatiot ovat mahdollisia, mitkä mahdollisuuksia nuorisotakuun järjestelmän piirissä.

Nuorten työttömien suhtautuminen toimenpiteisiin ja kokemuksiä niistä

Avovastauksissa kysymykseen ”Kuvaile arkipäivääsi työttömänä. Voit myös kertoa, mitä ajattelet ja tunnet” 58 nuorta kommentoi tai sivusi aktivoivan työvoimapolitiikan roolia elämässään. Eniten he kommentoivat TE-

toimistoja, useimmiten kielteisesti. Kielteisen kommentoinnin aiheena oli muun muassa se, että ”TE-toimistoissa ei ymmärretä akateemisen työttömän ongelmia”, ”TE-toimistossa syyllistetään” tai ”Sieltä ei ikinä saa mitään apua”. Myönteisissä kommenteissa todettiin esimerkiksi, että ”Sain TE-toimistosta apua.” Työhön valmennusta eli palkattomia työharjoitteluja (joita nykyään kutsutaan työkokeiluiksi) kommentoitaessa tuli esiin näkemyksiä sekä sen hyödyllisyydestä että hyödyttömyydestä. Työharjoittelu ja -kokeilut olivat joitain heidän kokemuksensa mukaan auttaneet, toiset taas olivat kokeneet ne esimerkiksi ”nöyryyttäviksi”. Niitä koskevassa kritiikissä toistui kaksi seikkaa: niistä saatava huono korvaus (”työn tekeminen ilman palkkaa”) ja se, että ”niihin osallistumalla ei kuitenkaan saa vakituisia töitä”. Jälkimmäinen arvio pitää paikkansa myös useiden tutkimusten perusteella (esim. Julkunen 1998; Ylirönni 2019).

TE-toimistoissa asiointi voidaan kokea usealla eri tavalla. Näissä avovastauksissa korostuivat enemmän kielteiset kuin myönteiset kokemukset, mutta hajonta myös työhönvalmennuksiin ja työharjoitteluihin (eli nykytermein: työkokeiluihin) suhtautumisessa kertoo siitä, että aktivointitoimenpiteet voidaan kokea vaihtelevasti. Palvelun taso eri TE-toimistoissa voi olla kirjavaa, samoin työhönvalmennuskursseja ja työkokeiluja voi olla monenlaisia mielekkyyden suhteen. Silti myös asiakkaiden, tässä tapauksessa nuorten, lähtökohtaisissa suhtautumistavoissa TE-toimistoissa asiointiin näyttäisi olevan eroja. Tyytyväisyyden ja tyytymättömyyden kirjoa ja sen taustoja ei selitä kokonaan ”palvelun” vaihteleva taso.

Aktivointitoimenpiteisiin mennään vaihtelevin odotuksin. Avovastauksissa tulee esiin se, että jotkut haluaisivat ennen kaikkea vakituista työpaikkaa aktivointien avulla, kun toiset tyytyvät vaikkapa palkattomiin harjoitteluihin oppimis- ja kokeilumielessä. Joitakin loukkaa kaikki pakottaminen ja velvoitta-

minen, joka liittyy työmarkkinatuen saamiseen, toisia tämä ei näytä häiritsevän. Jotkut kokevat työpajoille osallistumisen auttaneen itseään, toiset taas ovat kokeneet työpajat turhauttavana. Sen sijaan työllistettävyyden ylläpito- tai parantamiskursseihin lähes kaikki, jotka ne mainitsevat, suhtautuvat kielteisesti.

Kuva erilaisista aktivointien kokemisen tavoista syvenee kvalitatiivisten haastattelujen analyysissa. Sekä itse aktivointitoimenpiteiden koetussa tasossa että niihin kohdistuvissa odotuksissa on eroja. Odotukset kietoutuvat siihen, millaisia päämääriä niihin osallistuvilla nuorilla on jo ennen aktivointiin astumista. Toimenpiteistä, joihin nuori osallistuu, neuvotellaan nuoren kanssa niin sanotun aktivointisuunnitelman laadinnan yhteydessä. (nykytermein työllistymissuunnitelman, poikkeustapauksissa aktivointisuunnitelman laatiminen). Neuvottelut eivät ole kahden tasa-arvoisen neuvottelukumppanin välisiä (Haikkola 2019), kuten eivät viranomaisen ja kansalaisen käymät ”sopimusneuvottelut” ole ylipäättäänkään (Rantala & Sulkunen 2007; Muller & Wolff 2015). Se, että toisella osapuolella on mahdollisuus langettaa sanktioita, tekee niin sanotusta neuvottelusta, myös nuorten kokemuksen mukaan, hämmentävän (Haikkola & Näre & Lähteenmaa 2017).

Työttömät nuoret olettavat usein, että jos viranomaisen mielestä ”sopiva” toimenpide, kuten kurssi tai työpaja, löytyy, niin sille on mentävä tai muuten voi menettää työttömyyskorvauksensa. Kuten yksi nuori kertoo:

Joo, edellisenä keväänä kirjoitin [ylioppilaaksi], eli 2012. Ja sitten olin ollut siinä työttömänä ja jouduin juokseen työkkäriissä tosi usein ja sitte vuodenvaihteen jälkeen sieltä sanottiin, että tässä ois tämmönen mahdollisuus mennä tällaselle nuorten uravalmennuskurssille, ja sit mä olin niin, että ”mahollisuus?”, eli mä en voi kieltäytyä tästä. (Nuori 1, työpajan haastattelut.)

Karenssin saamisen perusteet ovat epäselviä nuorille työttömille. Se ei ole ihme, sillä niissä on TE-toimistokohtaista vaihtelua. Perusteetkaan eivät ole aina yksiselitteisiä. Joskus ne ovat periaatteessa eksplisiittisiä, mutta silti ne voidaan käsittää väärin. Tällöin nuori työtön voi rikkoa normeja tietämättään ja sanktion saaden. Sitä, ettei nuori työtön tajua TE-toimistossa työllistymis- tai aktivointisuunnitelman laadinnan yhteydessä sovitun asian tiukkaa velvoittavuutta, tapahtuu paljon (Luukkanen 2017).

Kaikkee ihme säätöä papereitten kanssa, että se on vaan... varsinkin kun ei tiedä oikeen, tuntuu että ei tiedä tarpeeksi noista kaikista työkkärihomista ja miten tää juttu toimii, niin sit alkaakin pelottaan (...) oonkohan mä tehny nyt taas jotain väärin, että hitsi, mistäköhän mä saan ruokarahat ens kuulle. (Nuori 1, työpajan haastattelut.)

Jos nuori työtön ei hyväksy hänelle tarjottuja aktivointikeinoja vaan kieltäytyy niistä, hän saa karenssia. Tällöin hän tulee vetäytyneeksi nuorisotakuun toimenpiteiden ja aktivointisysteemin piiristä: joko kokonaan tai vähintään karenssin ajaksi eli kahdeksi kuukaudeksi. Tämä ”vetäytyminen” voi tapahtua joko tarkoituksella tai vahingossa. Näennäinen vetäytyminen järjestelmästä voi tapahtua esimerkiksi väärinkäsityksen vuoksi: nuori ei ole tajunnut, että TE-toimistossa käydyssä neuvottelussa hän on sitovasti sopinut jotakin. Väärinkäsityksiä velvoittavuuteen liittyen tapahtuu TE-toimistojen aktivointikeskusteluissa paljon (Luukkonen 2017). Nuorella voi edelleen olla päämääriä, joko aktivointisuunnitelman mukaisia tai siitä poikkeavia, mutta hän putoaa järjestelmän ulkopuolelle (puoli)vahingossa ja saa sanktion eli karenssia. Poikkileikkaustarkastelussa, esimerkiksi OECD:n tilastoinnissa hän näyttää olevan NEET (*neither in employment, education or training*). Karenssin jälkeen hän voi palata tai olla palaamatta toimenpiteiden piiriin. Molempia tapahtuu (ks. Westerlund 2016).

Nuorisotakuun keinoihin sopeutuminen on mahdollista, jos ymmärtää säännöt ja noudattaa niitä. Silloin nuori ymmärtää ja hyväksyy toimenpiteet (esim. aktivointeihin osallistuminen) tai opiskelupaikan haun sellaisina kuin ne on neuvottelussa TE-toimiston virkailijan kanssa sovittu. Tarkemmin katsottuna toimenpiteet näennäisesti hyväksyvät jakautuvat vähintään kolmeen ryhmään. Osa hyväksyy keinot niin, että ne ovat omienkin tavoitteiden mukaisia. Nuori esimerkiksi etsii itselleen sopivaa alaa ja kiinnostuksen kohteita. Tällainen nuori *sopeutuu* – ainakin jonkin aikaa – aidosti nuorisotakuun toimenpiteisiin ja voi hyötyä niistä. Tämä on nuorisotakuun käytäntöihin sopeutumista optimaalisella tavalla – aivan kuin Mertonin mallin kansalaisen yhteiskuntaan sopeutuminen. Esimerkkinä sopeutujasta on nuori, joka Ohjaamossa on juuri saanut aktivoitumishdotuksen – opiskelun ammattikoulussa tietylle alalle – ja hyväksyy sen.

Mä kokeilen nyt sitten sitä eläintenhoitajan hommaa... jos vaikka se rupeis kiinnostamaan. (Nuori 2, ohjaamon haastattelut.)

Sen sijaan nuori, jolla on jo selvät päämäärät uransa tai opiskelunsa suhteen, mutta on päättynyt aktivointitoimenpiteisiin esimerkiksi niin sanottua välivuotta viettäessään tai armeijaan menoa odotellessaan, saattaa osallistua aktivointitoimenpiteisiin vastentahtoisesti, vain saadakseen työttömyysetuutensa. Aktivointitoimenpiteisiin päätyy paljon myös nuoria, joilla on jo ammattitutkinto, mutta ei töitä. Myös tällainen nuori on usein tyytymätön aktivointitoimenpiteisiin, jotka eivät aidosti edistä työllistymistä. Mertonin luokittelussa ritualismia on se, että hyväksytään systeemin keinot, mutta ei sen päämääriä. Mukana ikään kuin raahaudutaan tai keinojen noudattamiseen päädytään sen enempää päämääriä ajattelematta. Vastentahtoinen aktivointitoimenpiteissä

mukana olo liittyy aineistossani ennen kaikkea sanktioiden välttämiseen: mukana ollaan vain tukien saamisen vuoksi.

Just se, että istuu siellä [TE-toimistosta ”välitetyllä”, yksityisen tahon järjestämällä] kursseilla, ja vaan niinku, siel on silleen että mut pakotetaan tähän, musta ois paljon enemmän hyötyä jossain ihan oikeassa duunissa, ja niinku haluisin valmistatua pääsykokeisiin mutta en saa – tai siis ainakaan ei pysty kokopäiväisesti tekeen sitä [pääsykokeisiin valmistautumista] ku on sidottu johonkin toimintaan, niinku. (Nuori 3, työpajan haastattelut)

Osa aktivointitoimenpiteissä olevista nuorista noudattaa ritualistista strategiaa: hyväksytään systeemin keinot, mutta nekin vain sanktioiden pelossa, ja päämääriä eli työelämään integroitumista ei edes ajatella, ainakaan toistaiseksi.

Myös luova aktivointitoimenpiteiden omaan orientaatioon soveltaminen nuorisotakuun sisällä on mahdollista. Se on keinoihin sopeutumisen kolmas tyyppi. Siinä ollaan mukana toimenpiteissä, mutta omilla ehdoilla. Siitä on muutama esimerkki aineistossa. Tätä luovaa aktivointitoimenpiteiden valikoimista omia intressejä palveleviksi – luovimista – näyttävät harjoittavan lähinnä sellaiset nuoret aikuiset, joilla on jo kokemusta aktivointijärjestelmästä. Luovimista voi soveltaa kuitenkin vain ajoittain. TE-toimistossa ei hyväksytä sitä, että nuori työtön menisi toistuvasti, yhä uudestaan, vaikkapa samaan työpajaan.

Taidepainotteisessa pirkanmaalaisessa työpajassa oli nuoria, jotka olivat halunneet nimenomaan sinne. Tämä halu oli liittynyt ennen kaikkea oman itsen kehittämiseen, ei niinkään työmarkkinavalmiuksien hankkimiseen.

(...) Kyl mä mietin [tiettyyn aktivointiin menemistä] siltä kannalta, mikä veisi mua eteenpäin, kuuntelen sitä omaa... semmosta, niinku... (Nuori 4, työpajan haastattelut.)

Muutama nuori oli joutunut vaatimalla vaatimaan kyseiselle työpajalle pääsyä. Tällainen vaatiminen oli ollut lievää sääntöjen rajojen koettelua – mutta ei kapinointia mertonilaisessa mielessä. Se ei ollut mahdollista.

Mä oli jo hommannut tän paikan [nuori oli tullut hyväksytyksi osallistujaksi pajan toimesta], se virkailija sano että ”ihanaa, että olet ollut aktiivinen itse, mutta me ei voida päästää sua tommoseen koska niinku, se ei sopis tähän aktivointisuunnitelmaan”. Mä jouduin sanomaan niille suoraan, että jos ette niin mä en mee yhtään mihinkään, mihin te mua pistätte. Sit ne sano että ”no, näillä ja näillä ehdoilla pääset sinne.” (Nuori 5, työpajan haastattelut.)

Innovatiivisuutta voi siis käyttää ”luovimiseen”, jos osaa. Luoviminen on sitä, että valikoi mahdollisuuksien rajoissa vain niihin aktivointitoimenpiteisiin osallistumisen, joiden kokee kehittävän itseään tai olevan muuten mieluisia – esimerkiksi niin, että kyseiset toimenpiteet kytkeytyvät asioihin, joita joka tapauksessa harrastaa vapaaehtoisesti. Se on aktivointitoimenpiteiden hyödyntämistä itse harkitulla, itselle mielekkäällä tavalla.

Ainakin osa vetäytyjistä näyttää tämän aineiston perusteella olevan niitä, jotka muutoin ovat mukana korvausten vuoksi, mutta saavat tarpeekseen joistakin aktivoinnin keinoista ja pudottautuvat pois joksikin ajaksi. Heistä monet palaavat toimenpiteisiin saadakseen taas työttömyyskorvausta. Näitä aktivoinneista pois pudottautuvia ja sitten taas niihin palaavia on nuorten työttömien joukossa paljon rekisteriaineistoihin perustuvan tutkimuksen (Westerlund 2016) valossa. He näyttävät tavallaan vuorottelevan ritualismin ja vetäytymisen välillä.

Nuoria, jotka välillä olivat poistuneet toimenpiteistä karenssia saaden, mutta niihin myöhemmin palaten, oli myös haastatteleminen joukossa.

Olin ns. työharjoittelussa sellasessa...(…) sinne tuodaan ja siellä myydään vaatteita, se on niinku XX:n kirppari. (...) sitten mä olin siellä ja ei siellä tapahtunut mitään. Siellä oltiin niinku päivät...se oli niinku vankilaan verrattavissa. Siellä oli viiskymppinen nainen joka oli kanssa siellä ja se sano mulle, että tämä on kamalin paikka jossa hän on ikinä ollut. (...) siel ei saanu istua sen 8n tunnin aikana paitsi taukotilassa.... (...) mitä järkee seisottaa ihmisiä sellasessa tilassa missä ei oo asiakkaita? (...) niin sitte, en mä voinu jäädä sinne, tai mulle tota sillon ...niin, rupesin vähän sairastelemaan...” (Nuori 6, työpajan haastattelut)

Nuori kertoi, että hänellä on tietty, muun muassa stressistä aika ajoin paheneva krooninen sairaus. Hänen kertomansa mukaan se aktivoitui pahemmaksi, eikä hän tullut ilmoittaneeksi työpaikalle tai TE-toimistoon, että oireet olivat taas pahentuneet, minkä vuoksi hän ei ollut voinut tulla töihin. Näin hän kuvaili itse:

(...) mulle pärähti karenssit siitä, sitten mä elin sossun rahoilla ... ja sitten taas, että ”No mä, no vitsi, mä meen kouluavustamaan [työ, jota tarjottiin työharjoitteluna] että sehän on hyvä juttu.” (Nuori 6, työpajan haastattelut.)

Yksittäinen nuori voi siis soveltaa tai edustaa montaa eri orientaatioita työttömyysuransa varrella, ja hänen omat päämääränsä aktivointien suhteen sekä suhteessa työmarkkinoihin voivat muuttua. Esimerkiksi edellä siteerattu nuori pyrki kerta toisensa jälkeen yliopistoon, alalle, jolle on vaikea päästä opiskelemaan. Siksikin hänen suhteensa aktivointitoimenpiteisiin oli ritualistinen: hän tarvitsi korvauksen eläkkeeseen sillä, mutta oli valmis alempaankin elintasaan, jos aktivointitoimenpiteet olivat liian nöyryyttäviä. Tällöin hän noudatti jonkin aikaa vetäytymisorientaatiota.

Toimenpiteistä vetäytymiseen voi päätyä myös vahingossa. Toinen nuori kertoi, miten päätyi työttömän työnhakijan ja työttömyyskorvauksen saajan roolista ”sossun luukulle” vahingossa.

(...) mä laitoin sinne [TE-toimistoon] selvityspyynnöks, että ”anteeks, se oli jo loppunut se haku” [työpaikkaan, johon oli kehoitettu hakemaan] että pliis, määrätäkää mulle joku seuraava työpaikka, mitä mä haen (...) tää oli inhimmillinen erehdys että mä unohdin sen vaan – eipä sieltä mitään vastausta tullut, vaan sitten olin karensissa. (Nuori 1, työpajan haastattelut.)

On paljon nuoria, jotka niin sanotusti pyörivät aktivointi–sanktiot–keskeytetty–aktivointitoimenpide–sanktiot–pyörässä uudelleen ja uudelleen (ks. Westerlund 2016). Osa heistä päätyy toimenpiteistä vetäytymiseen aina välillä, jos tarjottavat aktivointitoimenpiteet ovat liian nöyryyttäviä, omaa autonomiaa ja toimijuutta uhkaaviksi koettuja. Osa päätyy vetäytymään, toviksi ainakin, vahingossa, kuten edeltävässä esimerkissä tapahtui.

Kapinointi ja innovointi ovat mahdolluuksia, luoviminen ei

Nuorten työttömien orientaatiot heidän toimiessaan nuorisotakuun kontekstin sisällä vaihtelevat sen suhteen, millaisia päämääriä nuoret itse asettavat itselleen. Osa pyrkii suuntautumaan työelämään aktivointitoimenpiteiden avulla. He ovat mertonilaisessa katsannossa *sopeutujia*. Osa pyrkii siirtymään aktivoinnista toiseen. Heitä voi luonnehtia

ritualisteiksi: ritualisti Mertonin luokittelussa hyväksyy keinot, mutta ei välitä päämääristä. Elonen, Niemelä ja Saloniemi ovat löytäneet samantyyppisiä orientaatioita pitkäaikaistyöttömien parista (Elonen & Niemelä & Saloniemi 2017; myös Ylistö 2015). Aktivoinnista toiseen ja kolmanteen siirtyvistä osa näyttää heidänkin aineistossaan noudattavan ritualistista strategiaa: hyväksyy aktivoinnin keinot tasolla ”tämä on parempi kuin ei mitään”, eikä aseta itselleen sen suurempia päämääriä.

Nuorisotakuun piirissä osalla ritualistista orientaatiota noudattavista on intressinä ennen kaikkea saada työttömyysetuutensa osallistumalla aktivointeihin. Aktivointitoimenpiteistä he kuitenkin vetäytyvät, jos kokevat ne liian ahdistaviksi. Kolmas orientaatio, joka voi näyttää ritualismilta, mutta ei olekaan aivan sitä, on innovatiivinen rajatuissa puitteissa, mutta ei kapinallinen systeemiä uudistavalla tavalla. Kutsun sitä luovimiseksi: aktivointitoimenpiteiden ”saaristossa” luovitaan etsien ja valikoiden omia tavoitteita tukevia käytänteitä, muutakin kuin vain työttömyysetuuksia. Luovittaessa aktivointitoimenpiteitä käytetään omien ”sisäisten” tavoitteiden, kuten oman harrastuksen, mielenkiinnon tai mielenterveyden tukemiseen. Luovijat käyttävät aktivointitoimenpiteitä luovasti, omien henkisten kasvutavoitteidensa tukemiseen. ”Täällä musta tuli taas ihminen”, tiivistää

		Keinot	
		+ hyväksyy	- hylkää
Omat päämäärät aktivoinneissa työllistymiseen liittyen	+ on päämäärä	+/ sopeutuminen	(mahdoton)
	- ei ole päämäärää	-/ ritualismi	-/ vetäytyminen
	* on päämäärä, mutta ei työllistymiseen liittyen	*/(luoviminen	(mahdoton)

Kuvio 2. Nuorten orientaatiot nuorisotakuun kontekstissa

yksi kulttuuripainotteisen työpajan nuorista pajan merkityksen itselleen.

Tämä toimenpiteiden sisällä pysyttävä ja rajatusti innovatiivinen orientaatio, luoviminen, on kiintoisassa suhteessa Elosen, Niemelän ja Salonien (2017) kuntouttavassa työtoiminnassa olevien pitkäaikaistyöttömien parista löytämään tyyppiin: siihen, jolle elämässä muut asiat, kuten vaikkapa intohimoiset harrastukset, ovat tärkeämpiä kuin työllistyminen. Luoviminen-orientaatiotyyppissä on samoja ominaisuuksia, mutta lisäpiirteellä. Luovija käyttää aktivointitoimenpiteitä omaa tärkeäksi kokemaansa harrastustaan tai kasvutavoitettaan tukemaan. Osa haastattelemistani nuorista orientoituu taidepainotteiseen toimenpiteeseen ”ilmaisenä terapiana”. Taiteen teko on terapeutista, ja nuoret kulttuuripainotteisella pajalla puhuvat asiasta eksplisiittisesti.

Nuorisotakuun muodostamassa rakenteessa, jossa on taivuttava moniin pakkoihin, ei ole helppoa säilyttää autonomisuuden ja omaehtoisen toimijuuden kokemusta (vrt. Juvonen 2015; Kokkonen & Närhi & Matthies 2016). Löytyykö nuorilta työttömiltä oman autonomian säilyttämiseen kietoutuvia orientaatioita, jotka ovat mahdollisia toteuttaa nuorisotakuun puitteissa? Jos löytyy, niin mitä se kertoo itse nuorisotakuujärjestelmästä? Järjestelmään näyttää tyypillisesti luonteensa ja rajansa silloin, kun näihin rajoihin törmätään ja kun niitä yritetään rikkoa.

Mertonin luokittelun tyytit ”*kapinointi*” ja ”*innovointi*” ovat sellaisinaan mahdolltomia nuorisotakuun sisällä. Ne ovat mahdolltomia järjestelmässä, josta joutuu täysin ulos, jos kyseenalaistaa virallisesti hyväksytyt keinot toimia siinä. Julkisuudessa esillä ollut ”ideologisesti työtön” -tapaus on tästä hyvä esimerkki. (*Hel-singin Sanomat* 13.10.2017.) Nuori kirjailija Ossi Nyman kertoi julkisuudessa, että hän on kirjoittanut kirjaa työttömyyskorvauksella eläen, etsimättä muita töitä ja vältellen ”tur-

hia” aktivointitoimenpiteitä. Hän sai julkisen tuomion: tuomitsijoita oli poliitikoista mediaan, presidentistä kansalaisfoorumeihin ja TE-viranomaiset uhkasivat häntä julkisuudessa karensilla. Nyman, valtakunnan virallinen ”ideologinen työtön”, sanoi ääneen sen, mihin moni työtön pyrkii: tekemään jotain itse järkeväksi katsomaansa työttömyyskorvauksella eläessään. Näin ei saa tehdä tai ainakaan sitä ei saa sanoa ääneen (Ylirönni 2019). Tapaus toi selvästi esiin aktivointisysteemin keinojen – joko aidon tai näennäisen – hyväksymisen tärkeyden, jopa pyhyyden: keinoja ei saa kyseenalaistaa tai joutuu ulos ”systeemistä” työttömyysetuutensa menettäen.

Mertonin typologian luova hyödyntäminen auttaa hyvin jäsentämään mahdollista ja myös mahdolltomaksi tehtyä toimintaa nuorisotakuun piirissä. Tässä tarkastelussa valkeenee, miten aktivoinnin keinojen torjuminen sysää nuoren työttömän ulos järjestelmästä hyvin totaalisesti. Erik Allardt (2003) on kannustanut nykysosiologeja luovaan Mertonin teoretisointien soveltamiseen huomioiden sen, että malli ei sellaisenaan toimi tämän päivän yhteiskunnassa. Allardtin kehotuksen mukaisesti Mertonin mallia on tässä artikkelissa muokattu ottaen huomioon maailman muuttuminen niin, että ”suhtautuminen yleisesti hyväksytyihin päämääriin” -akseli on muutettu ”omat päämäärät” -akseliksi.

Järjestelmän joustamattomuus (ja jouston mahdollisuus)

Mertonlaisittain inspiroitunut analyysi nuorisotakuun järjestelmään sopeutumisesta paljastaa myös itse järjestelmästä olennaisten asian: sen, millaiset orientaatiot sen puitteissa ovat mahdolltomia ja missä kohdassa järjestelmää luovuudelle tulee seinä vastaan. Tarkasteltavan avulla saadaan näkyviin ”systeemiin” sopeutumisen tyyppisiä, mutta myös kysei-

sen systeemin rajoja. Tilastojen mukaan että nuorisotakuujärjestelmän ulkopuolelle jää tai siitä tippuu Suomessa arviolta noin 30 000 nuorta (OECD:n arvio vuonna 2017). Nämä nuoret eivät aloita aktiivoinneissa – tai jos ovat aloittaneet, niin he keskeyttävät. He eivät ole työssä, vanhempainvapaalla, opiskelemissa, varusmiespalveluksessa tai työkyvyttömiksi todettuja. Osa heistä on tippunut, osa tiputautunut pois toimenpiteistä. Heistä tiedetään hyvin vähän (ks. Westerlund 2016). Tässä tarkastelussa on päästy sen jäljille, millaiset prosessit saattavat johtaa nuorisotakuujärjestelmästä putoamiseen.

Luovijat-ryhmä on erityisen kiintoinen siksi, että näin toimivat nuoret saavat omalla kohdallaan mielettömän tuntuksen systeemin toimimaan itselleen mielekkäällä tavalla ja pysyvät siksi osittain nuorisotakuun toimenpiteiden piirissä. Samalla voidaan asettaa yhteiskunnalle, jossa nuoria työttömiä aktivoidaan, iso kysymys: onko itsensä kehittäminen ja psyykkisten ongelmien hoitaminen aktivointitoimenpiteissä riittävä päämäärä joillekin nuorille, niin että työllistymistä ei edes ajatella? Aktivointitoimenpiteet, myös nuorisotakuu aktivointipolitiikan osana, tähtäävät periaatteissa siihen, että kansalaisten työmarkkina-vaimudet kasvavat. Toisaalta yhtenä kolmesta nuorisotakuun virallisesta tavoitteesta on ”syrjäytymisen ehkäisy”. Nuori, joka hyödyntää aktivointitoimenpiteitä oman luovan harrastuksensa foorumina tai mielenterveytensä eheyttäjänä, tulee ehkäisseksi ”syrjäytymistään” – yhteiskunnasta vetäytymistään ja passiivisuuttaan. Jos hänellä ei ole aikomustakaan hankkiutua työmarkkinoille tai opiskelemaan aktivointitoimenpiteiden siivittämänä, toimiiko hän nuorisotakuun hengen mukaisesti vai sen vastaisesti? Kysymys tulee erityisen ajankohtaiseksi silloin, kun työpaikkoja on kertakaikkisesti liian vähän työnhakijoiden määrään nähden. Tällaiseen tilanteeseen ollaan mitä ilmeisimmin taas tulossa koronapande-

mian aiheuttaman taloustaantumun myötä (ks. esim. TEM, 25.8.2020).

Nuorisotakuu järjestelmänä, systeeminä, ei voi uudistua ainakaan nuorten aloitteista ja innovatiivisuudesta kummuten (ks. myös Brunila & Mertanen, 2014). Sen käytäntöjä eivät voi uudistaa ne, jotka ovat ”systeemin” sisällä: siitä joutuu ulos, tukien ulkopuolelle, jos sen keinoja kyseenalaistaa kieltäytymällä niistä. Nuorisotakuu osoittautuu hyvin jäykäksi järjestelmäksi, joka ei voi uudistua ainakaan kohteidensa aloitteesta. Jos nuorisotakuuta ja aktivointijärjestelmää haluttaisiin uudistaa kestäväillä tavoilla, potentiaalisia innovaattoreita ja kapinallisia olisi syytä kuunnella.

Viitteet

- 1 Work-Preca oli Suomen Akatemian rahoittama tutkimusprojekti Tampereen yliopistossa vuosina 2008–2011.
- 2 ”Young unemployed, activating labour market policy and paradoxes of Agency” oli Suomen Akatemian rahoittama tutkimusprojekti Helsingin yliopistossa vuosina 2012–2016.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti (2017) Hyvinvointipalvelut ja nuoret aikuiset – ohjausta monimutkaistuneissa siirtymissä. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 198, 7–24.
- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 160.
- Alatalo, Johanna & Mähkönen, Erno & Räisänen, Heikki (2017): *Nuorten ja nuorten aikuisten työelämä ja sen ulkopuolisuus*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, TEM-analyysija 76/2017.
- Allardt, Erik (2003): Robert Merton: monimuotoisuuden teoreetikko. *Sosiologia* 40 (4).
- Brunila, Kristiina & Mertanen, Katariina (2014) Nuorisotakuu ajaa projektimarkkinoille. *www.uutistamo.fi* 7.11.2014. (Viitattu 11.11.2017.)

- Brunila, Marjo Kristiina & Mertanen, Katariina & Ikävalko, Elina & Kurki, Tuuli & Honkasilta, Juho & Lanas, Maija & Leiviskä, Anniina & Masoud, Ameerah & Mäkelä, Kalle & Fernström, Pinja (2019) Nuoret ja tukijärjestelmät haavoittuvuuden eetoksessa. *Kasvatus* (50) 2, 107–119.
- Elonen, Noora & Niemelä, Jukka & Saloniemi, Antti (2017) Aktivointi ja pitkäaikaistyöttömien monenlainen toimijuus. *Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti* 25 (4), 280–296.
- European Commission (1.7.2020) Youth employment support: A Bridge to Jobs for the next generation, #EUBridgeToJobs. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&furtherNews=yes&newsId=9719> (Viitattu 1.9.2020.)
- Haikkola, Lotta (2019) Shaping activation policy at the street level: governing inactivity in youth employment services. *Acta Sociologica* 62 (3), 334–348.
- Haikkola, Lotta & Näre, Lena & Lähteenmaa, Jaana (2017) Nuorten tunnistamisen institutionaaliset kontekstit. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 198, 53–78.
- Harrikari, Timo (2008) *Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret puuttumisen politiikassa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 187.
- Harkko, Jaakko, Lehikoinen, Tuula, Lehto, Sarita & Ala-Kauhaluoma, Mika (2016) *Onko osa nuorista vaarassa syrjäytyä pysyvästi? Nuorten syrjäytymisriskit ja aikuisuuteen siirtymistä tukeva palvelujärjestelmä*. Helsinki: KELA. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/170035/Tutkimuksia144.pdf> (Viitattu 11.10.2019)
- Helne, Tuula (2002) *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Helsinki: Stakes.
- Honkatukia, Päivi & Kiilakoski, Tomi & Suurpää, Leena (2018) Aineistosta analyysiin. Teoksessa Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (toim.) *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä*. Tampere: Vastapaino, 351–371.
- Häikiö, Liisa & Kallinen, Yrjö (2017) Nuorten aikuisten tarpeet ja asiantuntijoiden mahdollisuudet palveluiden suunnittelussa. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalveluiden käyttäjinä ja kohteina*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 198, 103–126.
- Hämäläinen, Kari & Hämäläinen, Ulla & Tuomala, Juha (2014) *The evaluation of a Finnish Youth Guarantee: Lessons for Europe?* Helsinki: VATT, working papers 60, Edita Prima OY.
- Hänninen, Sakari (2014) Työttömän työnhakijan mahdollisuuden teoksessa Kirsti Lempiäinen & Tiina Silvasti (toim.) *Eriarvoisuuden rakenteet – haurastuvat työmarkkinat Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 184–208.
- Ikonen, Hanna-Mari & Nikunen, Minna (2019) Young adults and the tuning of the entrepreneurial mindset in neoliberal capitalism. *Journal of Youth Studies* 22 (6), 824–838. doi:10.1080/13676261.2018.1546383 (Viitattu 1.2.2020.)
- Isola, Anna-Maria & Suoninen, Esa (2016) *Suomalainen köyhyys*. Helsinki: Into.
- Julkunen, Ilse (1998) Active labour market policy and integration. Teoksessa Ilse Julkunen & Jan Carle (toim.) *Young and unemployed in Scandinavia – a Nordic comparative study*. Copenhagen: Nordic Council of Ministers, Nord 4.
- Juvonen, Tarja (2015) *Sosiaalisesti kontrolloitu, haurasti autonominen*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 165.
- Kananen, Johannes (2015) Hyvinvointivaltion jälleensyntymä. Helsinki: Luovuutta politiikkaan ry.
- Keskitalo, Elsa (2013) Tavoitteena aktiivinen kansalaisuus. Teoksessa Vappu Karjalainen & Elsa Keskitalo (toim.) *Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikka Suomessa*. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kiilakoski, Tomi & Honkatukia, Päivi & Huttunen, Rauno (2018) Teoria nuorten ja nuorisotyön tutkimuksessa. Teoksessa Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (toim.) *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä?* Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 206, 54–74.
- Kojo, Marjaana (2012) ”Pause päällä”. Työn ja koulutuksen ulkopuolisuuden jaksot nuorten elämässä. *Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti* 20 (2), 94–110.
- Kojo, Marjaana & Lähteenmaa, Jaana (2010) Nuorten toimeentulotuen leikkaukset – vaarallinen tie. Nuorisotutkimuksen verkkokanava Kommentti 5.1.2011. <http://www.kommentti.fi/kolumnit/nuorten-toimeentulotuen-leikkaukset-%E2%80%93vaarallinen-tie> (Viitattu 1.9.2019.)
- Kokkonen, Tuomo & Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena (2016) Miksi lahjani ei kelpaa? Näkökulmia työelämän ulkopuolella olevien nuorten miesten käsityksiin työelämään osallistumisesta. *Nuorisotutkimus* 34 (2), 35–49.
- Krinovos, Daria (2019) The making of gendered “migrant workers” in youth activation: The case of young Russian speakers in Finland. *Current Sociology* 67 (3), 401–418.
- Leppänen, Virve (2014) The activating role of wel-

- fare institutions and the voices of the youth in transition from school to work. *Social work and society. International online journal* 12 (2). <https://ejournals.bib.uni-wuppertal.de/index.php/sws/article/view/403> (Viitattu 1.9.2019.)
- Luhman, Niklas (1995) *Social Systems*. Stanford: Stanford University Press.
- Luukkonen, Joonas (2017) *Nuorten aktivointipoliittinen kannustaminen. Nuorisotakuu asiakas-kohtaamisen ja rekisteriaineiston perusteella TE-toimistoissa*. Sosiologian pro gradu- tutkielma, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/54457?locale-attribute=fi> (Viitattu 10.9.2019.)
- Lähteenmaa (2011) Nuoret työttömät ja yliviritetty toimijuus. *Nuorisotutkimus* 29 (4), 47–60.
- Lähteenmaa, Jaana (2014) Liata kätenä vaan ei sydäntään? Tutkijan ristiriitaisia tunnustuksia aktiivintia koskevista ajatuksistaan. Teoksessa Anu Gretschel & Kari Paakkunainen & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja numero 150..
- Lähteenmaa, Jaana (2016) Nuorten yhteisötakuun kompuroivat alkumetreit ja laahaavat jatkoaskeleet. Näkökulma 22. Teoksessa Pekkarinen, Elina & Aapola-Kari, Sinikka (toim.) *Nuoruus hallitusohjelmassa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 100. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoruus_hallitusohjelma.pdf (Viitattu 1.6.2020.)
- Maunu, Antti (2018) Arjen rytmit ja yhteisöt: ammattiin opiskelevien hyvä elämä ja haalistuva individualismi. *Nuorisotutkimus* 36 (1), 3–21.
- Mertanen, Katariina & Pashby, Kia & Brunila, Kristiina (2020) Governing of young people “at risk” with the alliance of employability and precariousness in the EU policy steering. *Policy Futures in Education* 18 (2), 240–260.
- Merton, Robert (1949; 1968): *Social structure and social systems* (enlarged edition 1968). New York: Frazier.
- Müller, Hermann & Wolff, Stephen (2015) “Problems” in Employment services. *Social work and Society. International online journal* 13 (1). <https://ejournals.bib.uni-wuppertal.de/index.php/sws/article/view/425> (Viitattu 11.9.2019.)
- Myrskylä, Pekka (2012) *Keitä ovat syrjäytyneet nuoret?* Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta, EVA-analyysi no. 19. <http://www.eva.fi/wphttp://www.eva.fi/wp-content/uploads/syrjaytyminen.pdfcontent/uploads/syrjaytyminen.pdf>. (Viitattu 9.3.2018.)
- Mäntyneva, Päivi (2019) Toimijuuden vahvistumisen edellytykset kuntouttavassa työtoiminnassa. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja*, vuosikirja 2019.
- Mäntyneva, Päivi & Hiilamo, Heikki (2018): Osallisuuden ja osattomuuden dynamiikka työtoiminnassa. Etnografinen tutkimus kolmella kuntouttavan työtoiminnan kentällä. *Yhteiskuntapolitiikka* 83 (1), 18–28.
- Nuorisotakuu.fi*. (Viitattu 1.3.2020.)
- Piispa, Mikko (2018) *Yhdeksän sanaa Y-sukupolvesta*. Helsinki: Teos.
- Rantala, Kati & Sulkunen, Pekka (toim.) (2007) *Projektityhteiskunnan kääntöpuolia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Riikonen, Jose (2017) Ossi Nyman ei tee töitä ja sanoo, että työvoimatoimisto on ihmisoikeusloukkaus – näin ”ideologisesti työtön” taktikoi itselleen yhteiskunnan tuet. *Helsingin Sanomat* 13.10.2017. (Viitattu 1.2.2020.)
- Rose, Nikolas & Miller, Peter (2008) *Governing the present. Administering economic, social and personal life*. Cambridge: Polity Press.
- Siisiäinen, Martti (2014) Työtä vailla olevat nuoret. Teoksessa Lempiäinen, Kirsti & Silvasti, Tiina (toim.) *Eriarvoisuuden rakenteet: haurastuvat työmarkkinat Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 91–125.
- Sztompka, Pjotr (2003) Robert K. Merton. Teoksessa George Ritzer (toim.) *The Blackwell companion to major contemporary social theorists*. Oxford: Blackwell.
- Toivonen, Tuukka & Norasakkunkit, Vinai & Uchida, Yukiko (2011) Unable to conform, unwilling to rebel? Youth, culture, and motivation in globalizing Japan. *Frontiers in Psychology* 2 (207). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2011.00207>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2004): *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Gummerus.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (25.8.2020) Työttömiä työnhakijoita heinäkuussa 387 500. <https://tem.fi/-/tyottomia-tyonhakijoita-oli-heinaukuussa-387-500> (Viitattu 1.9.2020.)
- Westerlund, Jaakko (2016): Koulun penkiltä palkkаты... Työkkärin listoille! Tutkimus koulutustustaan vaikutuksesta alle 25-vuotiaan nuoren aktivointiin TE-toimiston palvelujärjestelmässä. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/51649> (Viitattu 1.10.2019.)
- Ylistö, Sami (2015): Miksi työnhaku ei kiinnosta? Nuorten pitkäaikaistyöttömien työhaluttomuudelleen kertomia syitä. *Työelämän tutkimus* 13 (2), 112–126.
- Ylirönni, Anssi (2019) *Valintamme ei kohdistunut sinuun. Työttömyyden monet kasvot*. Helsinki: DSL.

Nuorten koulussa kokeman sosiaalisen tuen yhteys subjektiiviseen sosiaaliseen asemaan ja liikkumiseen

Katja Rajala & Hannu Itkonen & Anna Kankaanpää & Katariina Kämppi & Kaarlo Laine

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää nuorten kouluyhteisössä syntyvien kokemusten ja liikkumisen välisiä yhteyksiä. Kokemuksellisuutta tarkastellaan nuorten kokeman sosiaalisen tuen sekä subjektiivisen sosiaalisen aseman näkökulmista. Sosiaalinen tuki koostuu yläkoululaisten kokemuksista opettajan ja oppilaan välisistä suhteista, oppilaiden keskinäisistä suhteista sekä vanhemmilta saadusta tuesta. Tutkimusaineisto kerättiin sähköisenä kyselynä keväällä 2015, ja tutkimukseen osallistui 2 026 yläkoululaista. Nuoret jaettiin kuuteen ryhmään sen mukaan, millaista sosiaalista tukea he kokivat saavansa. Vahvaksi koettu tuki yhdistyi korkeammaksi koettuun sosiaaliseen asemaan koulussa. Vanhemmilta saatu tuki oli suoraan yhteydessä nuorten liikkumiseen. Luokkakavereiden tuki oli yhteydessä nuorten liikkumiseen koulussa koetun subjektiivisen sosiaalisen aseman kautta. Kokemus opettajilta saadusta tuesta ei ollut yhteydessä liikkumiseen. Kouluun liittyvissä sosiaalisissa verkostoissa muodostuvat erilaiset subjektiiviset kokemukset ovat yhteydessä nuorten liikkumiseen, ja ne tulisikin huomioida jatkossa nykyistä paremmin pohdittaessa nuorten liikkumisen lisäämisen mahdollisuuksia. Koululla on mahdollisuuksia tasoittaa perhetaustasta kumpuavia eroja nuorten liikkumisessa omilla toimenpiteillään. Toimenpiteissä pitäisi korostaa koulun henkilökunnan roolin sijaan nykyistä voimakkaammin nuorten vertaissuhteita.

Asiasanat: koulu, liikkuminen, nuoret, sosiaalinen asema, sosiaalinen tuki

Nuorten liikkumisen taustoista tarvitaan tietoa erilaisista ja uusista näkökulmista, sillä vain osa suomalaisista nuorista liikkuu terveytensä kannalta riittävästi (Inchley ym. 2016; Tulokortti 2018). Uusimpien nuorten itsearviointiin perustuvien tutkimustulosten mukaan kolmannes 13-vuotiaista ja viidennes 15-vuotiaista liikkuu suositusten mukaan reippaasti tunnin joka päivä (Kokko ym. 2019). Kun nuorten liikkumista mitattiin objektiivisesti liikemittareilla, havaittiin, että 13-vuotiaista vain vajaa viidesosa ja 15-vuotiaista joka kymmenes liikkuu suositusten mukaisesti (Husu ym. 2019). Nuorten liikkumista pyritään usein lisäämään koulun kautta, sillä peruskoulun kautta on periaatteessa mahdollista tavoittaa lähes kaikki nuoret. Aiheeseen liittyvän meta-analyysin mukaan koulussa toteutetut interventiot eivät kuitenkaan lisää nuorten fyysistä kokonaisaktiivisuutta (Love & Adams & Sluijs 2019). Liikunnan lisääminen koulupäivään voi silti tuoda kouluyhteisölle monia hyötyjä, jotka näkyvät esimerkiksi oppilaiden osallisuuden vahvistumisena sekä parempana työrauhana ja koulussa viihtymisenä (Rajala ym. 2018).

Viime aikoina tutkimustulokset suomalaisnuorten subjektiivisen sosiaalisen aseman ja liikkumisen välisistä yhteyksistä ovat omalta osaltaan lisänneet tietoa nuorten liikkumisen taustoista (Rajala ym. 2014; Rajala ym. 2019). Nuorten subjektiiviseen sosiaaliseen asemaan sisältyy kaksi ulottuvuutta: yhtäältä nuoren oma arvio siitä, mikä hänen paikkansa on kouluyhteisön sosiaalisessa arvojärjestyksessä ja toisaalta siitä, kuinka nuoren perhe sijoittuu ympäröivän yhteiskunnan sosiaaliseen arvojärjestykseen (Goodman ym. 2001). Suomalaisnuorten koulussa kokema sosiaalinen asema on yhdistetty nuorten fyysiseen kokonaisaktiivisuuteen: nuoret, jotka kokivat kouluyhteisöasemansa korkeammaksi, liikkuvat enemmän verrattuna nuoriin, jotka

arvioivat oman sosiaalisen asemansa koulussa matalammaksi (Rajala ym. 2019). Korkeaksi koettu kouluyhteisöasema on yhdistetty myös aktiivisempaan liikkumiseen välituntien aikana (Rajala ym. 2014). Sen sijaan yhteyttä ei ole havaittu nuorten liikkumisen ja nuoren kokeman perheen yhteiskunnallisen aseman välillä (Rajala ym. 2019). Kokemus omasta sosiaalisesta asemasta on tutkimusten mukaan yhteydessä liikkumisen lisäksi myös laajemmin nuorten terveyteen ja terveyskäyttäytymiseen (Quon & McGrath 2014) sekä koulumyönteisyyteen (Kalalahti ym. 2011).

Nuorten kokeman kouluyhteisöaseman taustalla on useita tekijöitä. Merkittävässä roolissa ovat kouluun ja koululuokkaan liittyvät vuorovaikutussuhteet (Kalalahti 2014, 22–23), jotka muodostavat suuren osan useimpien nuorten päivittäisistä sosiaalisista suhteista. Koulua voidaankin tarkastella omana sosiaalisena kenttänä, jolla on useita toimijoita (Bourdieu & Wacquant 1995). Kouluun kytkeytyvä toimijaverkosto on laaja. Siihen kuuluvat muun muassa koulun henkilökunta ja muut oppilaat sekä vanhemmat. Osa verkostosta on läsnä nuoren elämässä konkreettisesti päivittäin, osa silloin tällöin ja osa toimii taustalla ja näkymättömissä. (Härninen & Halme 2012, 60.) Toimijaverkostossa syntyvät vuorovaikutussuhteet ovat nuoren kannalta tärkeitä, vaikka näiden toimijoiden merkitys nuoren arjessa ja rooli vuorovaikutussuhteissa vaihtelee eri yhteyksissä. Nuorten kokemukset opettajilta, luokkakaavereilta ja vanhemmilta saadusta sosiaalisesta tuesta ovat osoittautuneet useissa tutkimuksissa tärkeiksi terveyteen ja hyvinvointiin yhteydessä oleviksi tekijöiksi (esim. Haapasalo & Välimaa & Kannas 2010; Haapasalo & Välimaa & Kannas 2012; Kämppi ym. 2012; Linnakylä & Malin 2008; Samdal ym. 1998; Simonsen ym. 2018).

Nuoren kokema kouluyhteisöasema ja kokemukset sosiaalisesta tuesta pohjautuvat

kouluyhteisöön liittyviin vuorovaikutussuhteisiin, joissa heijastuvat niin virallinen kuin epävirallinenkin koulu (Tolonen 2001). Viralliseen kouluun kuuluvat muun muassa opetusmenetelmät, koulun säännöt sekä erilaiset hierarkiat opettajien ja oppilaiden välillä. Epävirallinen koulu liittyy virallisesta koulusta poikkeavaan vuorovaikutukseen oppitunneilla ja niiden ulkopuolella. (Tolonen 2001, 77–78, 83, 256–257.) Epävirallisen koulun vuorovaikutussuhteet ja niihin liittyvät kokemukset ovat lähellä piilo-opetus suunnitelman käsitettä. Epävirallisen koulun käytännöt ja oletukset esimerkiksi uusintavat olemassa olevia valtarakenteita ja opettavat nuorille paljon viralliseen opetus suunnitelmaan kuulumattomia asioita. (Broady 1986; Syrjäläinen & Kujala 2010; Törmä 2003.) Subjektiiivinen sosiaalinen asema koulussa viestii erityisesti epävirallisen koulun erilaisista ryhmäjäsennyksistä ja koulussa vallitsevista hierarkioista, joita on kuvattu useissa tutkimuksissa ja jotka nuoret itsekin hyvin tiedostavat (esim. Laine 2000; Paju 2011; Souto 2011; Tolonen 2001). Nuoren kokemus opettajilta saadusta tuesta yhdistetään tässä viralliseen kouluun ja kokemus luokkakavereilta saadusta tuesta epäviralliseen kouluun.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää nuorten koulussa kokeman sosiaalisen aseman sekä opettajilta, luokkakavereilta ja vanhemmilta saadun sosiaalisen tuen välisiä yhteyksiä, joita ei ole aikaisemmin tutkittu. Samalla tarkastellaan edellä mainittujen kokemusten yhteyttä nuorten liikkumiseen. Tieto ja ymmärrys nuorten kouluun liittyvien kokemusten ja liikkumisen välisistä yhteyksistä voi avata uudenlaisia lähestymistapoja nuorten fyysisen aktiivisuuden tukemiseen. Hyödyllistä kouluissa toteutettavien interventioiden suunnittelussa voi olla esimerkiksi tieto virallisen ja epävirallisen koulun roolista nuorten liikkumiseen ja kouluyhteisössä syntyviin kokemuksiin liittyen. Tämä artikkeli

etsii vastauksia seuraaviin kysymyksiin: 1) millaisiin ryhmiin nuoret oman kokemuksensa perusteella jakautuvat opettajiltaan, luokkakavereiltaan ja vanhemmiltaan saamansa sosiaalisen tuen mukaan sekä 2) onko nuorten kokemus sosiaalinen tuki yhteydessä subjektiiviseen sosiaaliseen asemaan koulussa ja fyysiseen kokonaisaktiivisuuteen.

Sosiaalinen tuki tässä tutkimuksessa

Artikkelissa tarkastellaan nuorten kokemaa sosiaalista tukea kouluun liittyvissä verkostoissa: vuorovaikutussuhteissa opettajien, luokkakavereiden ja vanhempien kanssa. Sosiaalisen tuen käsite kiinnittyy moniin eri teorioihin ja ilmiökokonaisuuksiin, joille on yhteistä sosiaalisten suhteiden sekä erilaisten sosiaalisten verkostojen merkitys ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin kannalta (Goldsmith & Albrecht 2011, 335–336). Tässä tutkimuksessa tarkasteltavat kouluun liittyvät sosiaalisen tuen kokemukset on aikaisemmin yhdistetty nuorten terveyteen (esim. Simonsen ym. 2018) ja niiden voidaankin katsoa kuvaavan niitä resursseja, joita syntyy nuorten erilaisissa kouluun liittyvissä vuorovaikutussuhteissa ja jotka vaikuttavat heidän käyttäytymiseensä (vrt. Langford ym. 1997; Sheridan & Radmacher 1992).

Erilaiset vuorovaikutussuhteet tuottavat toisistaan poikkeavia resursseja (Putman 2000). Nämä resurssit voivat olla esimerkiksi aineellisia, emotionaalisia, toiminnallisia tai tiedollisia. Aineelliset resurssit liittyvät usein taloudelliseen avustamiseen ja emotionaaliset resurssit syntyvät esimerkiksi kannustamisen ja empatian osoittamisen seurauksena. Toiminnalliset resurssit liittyvät erilaisiin yksilön kohtaamiin palveluihin ja tiedolliset resurssit tiedonjakamiseen, opastamiseen ja neuvomiseen. (Heaney & Israel 2008; Kumpusalo

1991; Stroebe & Stroebe 1996.) Sosiaalinen tuki voi olla myös yhteisön tukea eli tunnetta yhteisöön kuulumisesta ja tunne siitä, että on arvokas osa yhteisöä (Compton & Galaway & Cournoyer 2005). Sosiaalinen tuki voidaan nähdä virallisena, esimerkiksi kunnan palveluiden tarjoamana ammattilaisten antamana tukena sekä epävirallisena tukena, jota on mahdollista saada periaatteessa keneltä tahansa (Kumpusalo 1991, 16).

Nuoren kokema sosiaalinen tuki luokitellaan vahvasti emotionaaliseksi, sillä tutkimuksen kyselyaineistossa sosiaalista tukea selvittävät kysymykset (ks. taulukko 1) käsittelevät pitkälti sitä, kuinka nuori kokee saavansa rohkaisua ja kannustusta opettajiltaan, luokkakavereiltaan ja vanhemmiltaan. Nuorten opettajiltaan ja vanhemmiltaan saamassa sosiaalisessa tuessa on myös tiedollinen vivahde liittyen nuorten kokemukseen siitä, että he saavat opettajiltaan ja vanhemmiltaan tarvittaessa ylimääräistä apua, jonka voi tulla ainakin osittain liittyvän koulutehtävien tekemiseen. Oppilaiden keskinäisiin suhteisiin sisältyy myös yhteisöllinen ulottuvuus, sillä sosiaaliseen tukeen liittyvät kysymykset sivuavat luokkakavereiden yhdessä viihtymistä sekä nuoren kokemusta hyväksytyksi tulemisesta omana itsenään. Opettajilta saatu sosiaalinen tuki on tässä luokiteltu viralliseksi ja luokkakavereilta ja vanhemmilta saatu sosiaalinen tuki epäviralliseksi. Nuorten opettajiltaan saama tuki heijastaa virallisen koulun tukea ja luokkakavereiltaan saama tuki epävirallisen koulun yhteisöllisyyteen liittyvää tukea.

Sosiaalista tukea leimaa voimakas subjektiivinen ulottuvuus, sillä lopulta henkilön oma kokemus määrittää, miten sosiaalinen tuki ilmenee (Metteri & Haukka-Wacklin 2006, 55) ja millaisia resursseja hän kokee saavansa erilaisista vuorovaikutussuhteistaan. Nuorten kyky hyödyntää verkostoissa syntyvien vuorovaikutussuhteiden tarjoamaa sosi-

aalista tukea pohjautuu pitkälti oman perheen parissa syntyneisiin kokemuksiin (Bourdieu & Wacquant 1995). Nuoret rakentavat ja jäsentävät vuorovaikutuksen, kokemustensa ja tunteidensa kautta omaa jokapäiväistä maailmaansa, myös koulu yhteisön sosiaalista todellisuutta (vrt. Massey 2008). Tämä kokemuksellisuus vaikuttaa osaltaan myös siihen, millainen on nuoren subjektiivinen sosiaalinen asema koulussa (Kalalahti 2014, 22–23).

Liikkumiseen liittyvässä kirjallisuudessa on korostettu vanhempien ja ikätovereiden merkitystä nuorten liikunnan taustatekijöinä. Muun muassa esimerkkinä olemista sekä yhdessä liikkumista voidaan pitää liikkumiseen liittyvänä sosiaalisena tukena. Ystävien ja perheen tuki on tärkeää nuorten liikkumisen kannalta. (Biddle ym. 2011; Davison 2004; Kirby & Levin & Inchley 2011; Martins ym. 2015; Yao & Rhodes 2015.) Perheen rooli nuoren liikkumisen taustalla on erityisen tärkeä, sillä liikkumisen ja siihen liittyvien merkitysten on katsottu periytyvän vanhemmilta lapsille. Lisäksi perheen parissa syntyvä laajempi resurssipohja vaikuttaa nuorten liikkumisen mahdollisuuksiin. (Aarresola & Itonen & Lämsä 2015; Häkkinen ym. 2013; Lounassalo ym. 2019.) Perhetaustassa yhdistyvät ainakin taloudellinen pääoma ja muun muassa vanhempien koulutustaustaan liittyvä inhimillinen pääoma sekä lasten ja aikuisten välisissä suhteissa muodostuva sosiaalinen pääoma (Coleman 1988).

Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Tutkimusaineisto kerättiin sähköisen kyselyn avulla osana Liikkuva koulu -ohjelman seurantaan keväällä 2015. Ohjelmassa vuosina 2013–2015 mukana olleet opetus- ja kulttuuriministeriön tukea saaneet hankkeet (yhteensä 17 hanketta) valitsivat omilta paik-

kakunniltaan yhdestä neljään peruskoulua, jotka toteuttivat ohjelman seurantaan liittyvät oppilaskyselyt annettujen ohjeiden mukaisesti vuosiluokilla 4–9. Tässä tutkimuksessa on hyödynnetty yläkoululaisten vastauksia. Tutkimukseen osallistui yhteensä 2 026 nuorta 15 koulusta eri puolilta Suomea. Koulukohtaiset vastausprosentit vaihtelivat paljon (noin 20 prosentista yli 80 prosenttiin). Tutkittavista hieman alle puolet (48,9 %) oli tyttöjä. Tutkimukseen osallistuneet nuoret olivat keskimäärin 14-vuotiaita (ka 14,3; kh 1,0). Suurin osa (93,3 %) tutkimukseen osallistuneista nuorista puhui kotikielensä suomea, ruotsinkielisiä oli 0,4 prosenttia ja muuta kieltä puhuvia 6,3 prosenttia (yleisimpänä venäjä).

Oppilaiden kokemaa sosiaalista tukea tutkittiin hyödyntämällä WHO-Koululais-tutkimuksessa vuonna 2010 käytettyjä kysymyspattereita (ks. Kämppi ym. 2012). Kysymykset (ks. taulukko 1) liittyvät oppilaiden keskinäisiin suhteisiin, opettajan ja oppilaan

väliseen suhteeseen sekä vanhemmilta koulutyöhön saatuun tukeen. Näitä kysymyksiä ei ole aiemmin raportoitu tässä laajuudessa.

Oppilaita pyydettiin vastaamaan, missä määrin he olivat samaa tai eri mieltä väittämien kanssa, jotka koskivat oman luokan oppilaita, omia opettajia ja omia vanhempia. Vastausvaihtoehdot olivat 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Samaa mieltä ja 5 = Täysin samaa mieltä. Sosiaalisen tuen indeksi laskettiin vastausten keskiarvona, ja se laskettiin erikseen oppilaita, opettajia ja vanhempia koskeville väittämille. Mitä suurempi indeksin arvo on (vaihteluväli 1–5), sitä paremmaksi oppilas kokee saamansa sosiaalisen tuen. Indeksien luotettavuutta tarkasteltiin Cronbachin α :n avulla. Luotettavuus on hyvä, jos arvo on suurempi kuin 0,7. (Nunnally & Bernstein 1994.) Tässä aineistossa sosiaalisen tuen indeksi osoittautui luotettavuudeltaan hyväksi jokaisella osa-alueella (luokkakavereiden tuki:

Taulukko 1. Nuoren kouluun liittyvissä vuorovaikutussuhteissa rakentuvaa sosiaalista tukea kuvaavat väittämät.

Vuorovaikutussuhde	Koettua sosiaalista tukea kuvaavat väittämät
Oppilaiden väliset suhteet	Useimmat luokkani oppilaat ovat ystävällisiä ja auttavaisia. Luokkani oppilaat viihtyvät hyvin yhdessä. Muut oppilaat hyväksyvät minut sellaisena kuin olen. Kun luokkani oppilas on alakuloinen, joku luokkakavereista yrittää auttaa. Luokkani oppilaat kohtelevat toisiaan kunnioittavasti.
Opettaja-oppilassuhde	Opettajat ovat kiinnostuneita siitä, mitä minulle kuuluu. Opettajat rohkaisevat minua ilmaisemaan oman mielipiteeni opitunnilla. Saan ylimääräistä apua, kun tarvitsen sitä. Opettajat kannustavat minua kotitehtävien suorittamisessa. Minusta tuntuu, että opettajat hyväksyvät minut sellaisena kuin olen. Minusta tuntuu, että opettajat välittävät minusta ihmisenä. Luotan paljon opettajiini. Suurin osa opettajistani on ystävällisiä. Opettajat kohtelevat meitä oppilaita oikeudenmukaisesti.
Vanhempien tuki koulutyölle	Jos minulla on ongelmia koulussa, vanhempani ovat valmiita auttamaan. Vanhempani rohkaisevat minua menestymään koulussa. Vanhempani tulevat mielellään kouluun keskustelemaan opettajien kanssa. Vanhempani ovat kiinnostuneita siitä, mitä minulle koulussa tapahtuu. Vanhempani ovat halukkaita auttamaan minua kotitehtävissäni.

$\alpha=0,88$; opettajien tuki: $\alpha=0,94$ ja vanhempien tuki $\alpha=0,89$).

Subjektiiivista sosiaalista asemaa tutkittiin kymmenportaisen tikasmallin avulla (Goodman ym. 2001), jota on käytetty lukuisissa nuorten terveyteen ja terveyskäyttäytymiseen liittyvissä tutkimuksissa (Quon & McGrath 2014). Tikasmallissa ylimmät askelmat kuvaavat korkeaksi koettua sosiaalista asemaa ja alimmat askelmat matalaksi koettua asemaa. Kaksiosaiseen kysymykseen sisältyy nuoren arvio omasta asemastaan kouluyhteisössä sekä nuoren arvio oman perheensä asemasta yhteiskunnallisessa arvojärjestyksessä (Goodman ym. 2001). Kysymys nuoren kokemasta kouluyhteisöasemasta oli seuraavassa muodossa (vrt. Goodman ym. 2001; Kalalahti ym. 2011):

Kuvittele, että tikkaat kuvaavat kouluasi. Tikkaiden yläpään sijoittuvat ne koulusi oppilaat, joita arvostetaan eniten ja joiden seurassa useimmat haluavat olla. Tikkaiden alapäässä ovat oppilaat, joita kukaan ei arvosta ja joiden kanssa kukaan ei halua olla. Mihin kohtaan sijoittaisit itsesi näillä tikkailla? Valitse sopiva numero (vastausvaihtoehdot 1–10).

Vastaavasti nuorilta kysyttiin arviota oman perheensä asemasta suomalaisen yhteiskunnan arvojärjestyksessä (vrt. Goodman 2001; Kalalahti ym. 2011):

Kuvittele, että nämä tikkaat kuvaavat suomalaista yhteiskuntaa. Tikkaiden yläpäässä olevilla ihmisillä menee parhaiten - heillä on eniten rahaa, paras koulutus ja työ, jota useimmat arvostavat. Tikkaiden alapäässä olevilla ihmisillä menee heikoimmin - heillä on vähiten rahaa, ei juuri koulutusta tai työtä tai sitten he tekevät sellaista työtä, jota kukaan ei halua tai arvosta. Ajattele omaa perhettäsi. Mihin teidän perheenne sijoittuisi näillä tikkailla? Valitse sopiva numero (vastausvaihtoehdot 1–10).

Nuoren kokemusta oman perheen yhteiskunnallisesta asemasta on käytetty taustamuuttujana. Liikkumista selvitettiin kysymällä

nuorilta, kuinka monena päivänä viikossa he tavallisena viikkona liikkuvat reippaasti vähintään tunnin ajan (Liu ym. 2010). Vastausvaihtoehdot olivat nolasta päivästä seitsemään päivään. Vastausohjeissa nuorille kerrottiin, että liikunnalla tarkoitettiin tässä kaikkea sellaista toimintaa, joka nostaa sydämen lyöntitiheyttä ja saa hengästymään esimerkiksi urheillessa, ystävien kanssa pelatessa, koulumatkalla tai koulun liikuntatunneilla. Esimerkkeinä liikunnasta mainittiin muun muassa juoksu, ripeä kävely, pyöräily, uinti, erilaiset pallopelit ja tanssiminen.

Aineiston jatkoanalyysissä hyödynnettiin latenttien profilien analyysiä, jonka avulla selvitettiin, millaisiin alaryhmiin oppilaat voidaan jakaa koetun sosiaalisen tuen mukaan¹. Luokittelu perustui nuorten kokemukseen opettajilta, luokkakavereilta ja vanhemmilta saamastaan sosiaalisesta tuesta. Ryhmien välisiä sukupuolieroja tarkasteltiin ristiintaulukoimalla. Ryhmien välisiä keskiarvoeroja fyysisessä aktiivisuudessa ja koetussa sosiaalisessa asemassa tarkasteltiin varianssianalyysin (ANOVA) ja Tukeyn post hoc -testin avulla.

Koetun sosiaalisen tuen, subjektiivisen sosiaalisen aseman ja fyysisen aktiivisuuden keskinäisiä yhteyksiä tutkittiin tarkemmin polkumallinnuksen avulla. Erityisesti tarkasteltiin, välittääkö subjektiivinen kouluyhteisöasema koetun sosiaalisen tuen yhteyksiä nuorten fyysisen aktiivisuuteen. Koetun tuen epäsuorat yhteydet subjektiivisen sosiaalisen aseman kautta fyysisen aktiivisuuteen laskettiin regressiokertoimien tulona. Yhteydet vakioitiin sukupuolella, iällä sekä nuoren kokemuksella oman perheen yhteiskunnallisesta asemasta².

Mallien parametrit estimoitiin suurimman uskottavuuden menetelmällä (Full information maximum likelihood, FIML). Raportoidut keskivirheet ovat vakaita (robusteja), eli ne ovat tarkkoja, vaikka normaalijakaumaoletus ei olisi täysin voimassa. Mallinnus tehtiin Mplus-ohjelmistolla (versio 7.0) (Muthén

& Muthén 1998–2017). Keskiarvovertailut tehtiin SPSS-ohjelmistolla (versio 25).

Kokemukset sosiaalisesta tuesta, sosiaalisesta asemasta ja liikkumisesta

Nuoret kokivat vanhemmiltaan saamansa sosiaalisen tuen keskimäärin hieman vahvemmaksi kuin luokkakavereiltaan ja opettajiltaan saamansa sosiaalisen tuen (taulukko 2). Pojat kokivat saavansa luokkakavereiltaan hieman vahvempaa tukea kuin tytöt. Pojat arvioivat subjektiivisen sosiaalisen asemansa koulussa sekä oman perheensä yhteiskunnallisen aseman jonkin verran korkeammaksi kuin tytöt. Nuoret ilmoittivat liikkuvansa reippaasti keskimäärin neljänä päivänä viikossa. Pojat liikkuivat hieman tyttöjä enemmän.

Kuvio 1 esittelee ne ryhmät, jotka nuorista muodostuivat sen mukaan, millaista sosiaalista tukea he kokivat saavansa kouluyhteisössään. Suurin osa nuorista koki saavansa joko erinomaista tukea (40,8 %, ryhmä 1) tai hyvää tukea (36,9 %, ryhmä 2) niin luokka-

kavereiltaan, opettajiltaan kuin vanhemmiltaankin. Ryhmään 3 kuului 14,6 prosenttia nuorista, ja he kokivat saavansa keskimääräistä tukea sekä luokkakavereiltaan, opettajiltaan että vanhemmiltaan. Neljänteen ryhmään kuuluvat nuoret (5,4 %) saivat mielestään keskimääräistä tukea luokkakavereiltaan ja heikkoa tukea opettajiltaan, kun taas vanhemmiltaan he kokivat saavansa erinomaista tukea. Ryhmään 5 kuuluvat nuoret (0,9 %) puolestaan kokivat luokkakavereidensa ja opettajiensa tuen hyväksi mutta vanhempiensa tuen erittäin heikoksi. Ryhmään 6 kuului 1,4 prosenttia nuorista, ja he kokivat saavansa erittäin heikkoa tukea sekä luokkakavereiltaan, opettajiltaan että vanhemmiltaan. Tyttöjen ja poikien osuudet eivät eronneet ryhmissä merkitsevästi ($p=0,216$).

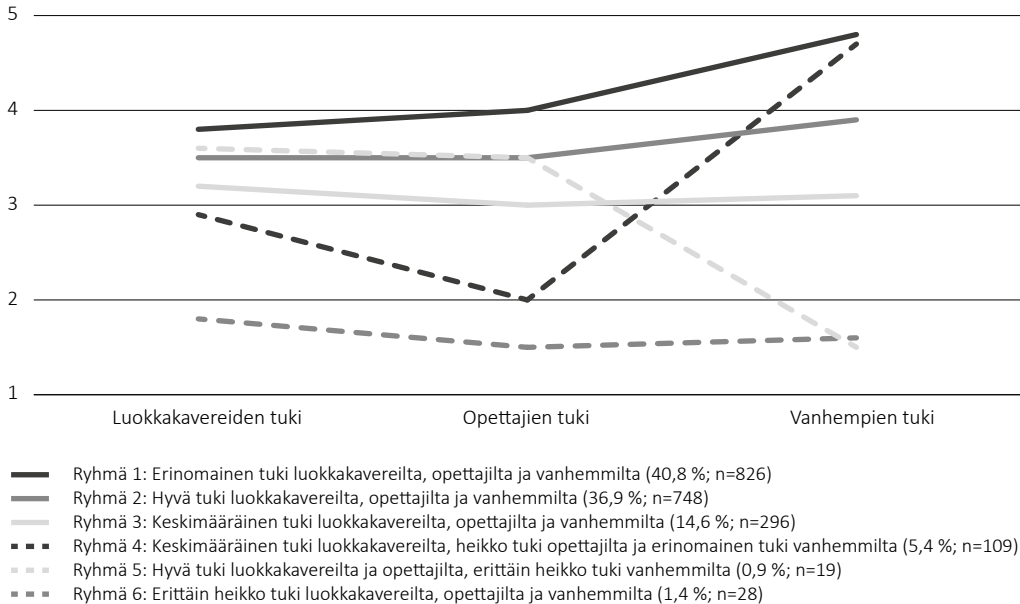
Nuorten kokema sosiaalinen tuki oli yhteydessä nuorten subjektiiviseen sosiaaliseen asemaan koulussa (ANOVA, $p<0,001$; taulukko 3). Nuoret, jotka kokivat saavansa erinomaista sosiaalista tukea luokkakavereiltaan, opettajiltaan ja vanhemmiltaan (ryhmä 1), kokivat kouluyhteisöasemansa korkeammaksi kuin muut nuoret (Tukey: $p\leq 0,001$ ryhmät 2–4 ja 6). Kaikki sosiaalisen tuen kolme muo-

Taulukko 2. Nuorten kokema sosiaalinen tuki, subjektiivinen sosiaalinen asema sekä itsearvioitu fyysinen aktiivisuus (n=2 026)

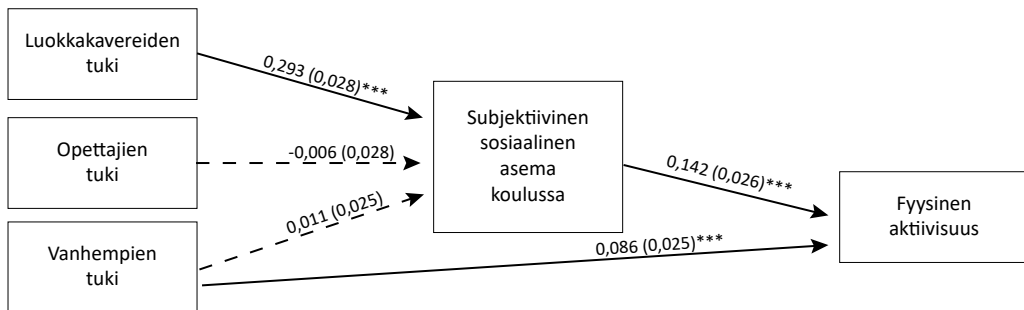
	Pojat (n=1 035)	Tytöt (n=991)	p^a
	Ka (Kh)	Ka (Kh)	
Oppilaiden kokeman sosiaalisen tuen indeksi (vaihteluväli 1–5)			
Luokkakavereiden tuki	3,6 (0,8)	3,5 (0,8)	<0,001
Opettajien tuki	3,5 (0,9)	3,5 (0,8)	0,684
Vanhempien tuki	4,1 (0,8)	4,2 (0,8)	0,038
Subjektiivinen sosiaalinen asema koulussa (vaihteluväli 1–10)	7,0 (2,1)	6,3 (2,1)	<0,001
Koettu perheen yhteiskunnallinen asema (vaihteluväli 1–10)	7,3 (2,0)	7,0 (1,8)	<0,001
Fyysinen aktiivisuus (päivänä/viikko)	4,2 (2,0)	4,0 (1,7)	0,001

Ka, keskiarvo; Kh, keskihajonta

^a p -arvo sukupuolten välisille eroille t-testin perusteella

Kuvio 1. Nuorten ryhmittely sen mukaan, millaista tukea he kokevat saavansa luokkakavereiltaan, opettajiltaan ja vanhemmiltaan.

Kuvio 2. Nuoren kokeman sosiaalisen tuen suora ja epäsuora yhteys fyysiseen aktiivisuuteen. Kuviossa on esitetty standardoidut regressiokertoimet (keskivirheet). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$. Kaikki yhteydet on vakioitu sukupuolella, iällä ja nuoren arviolla oman perheen asemasta yhteiskunnan arvojärjestyksessä.

toa erittäin heikoksi kokevat nuoret (ryhmä 6) arvioivat kouluyhteisöasemansa matalammaksi verrattuna muihin nuoriin (Tukey: $p \leq 0,029$ ryhmät 1–3, $p = 0,056$ ryhmä 4).

Nuorten kokema sosiaalinen tuki oli yhteydessä liikkumiseen keskiarvojen perusteella (ANOVA, $p < 0,001$; taulukko 3). Erot liikku-

misen suhteen eri ryhmien välillä eivät olleet kaikilta osin tilastollisesti merkitseviä.

Kun nuorten ryhmiä tarkasteltiin subjektiivisen sosiaalisen aseman ja liikkumisen suhteen, havaitaan, että ryhmien sisäinen keskihajonta on suhteellisen suuri, joten ryhmät eivät ole yhtenäisiä. Enemmistö oppilaista

Taulukko 3. Nuorten kokeman sosiaalisen tuen yhteys subjektiiviseen sosiaaliseen asemaan koulussa ja fyysiseen kokonaisaktiivisuuteen.

	Subjektiivinen sosiaalinen asema koulussa (vaihteluväli 1–10)	Fyysinen aktiivisuus (päivänä/viikko)
	Ka (Kh)	Ka (Kh)
Ryhmä 1: Erinomainen tuki luokkakavereilta, opettajilta ja vanhemmilta (40,8 %)	7,1 (1,9)	4,3 (1,8)
Ryhmä 2: Hyvä tuki luokkakavereilta, opettajilta ja vanhemmilta (36,9 %)	6,6 (1,9)	4,0 (1,8)
Ryhmä 3: Keskimääräinen tuki luokkakavereilta, opettajilta ja vanhemmilta (14,6 %)	6,2 (2,4)	3,7 (1,9)
Ryhmä 4: Keskimääräinen tuki luokkakavereilta, heikko tuki opettajilta ja erinomainen tuki vanhemmilta (5,4 %)	6,2 (2,8)	4,6 (2,0)
Ryhmä 5: Hyvä tuki luokkakavereilta ja opettajilta, erittäin heikko tuki vanhemmilta (0,9 %)	6,3 (3,4)	3,9 (1,5)
Ryhmä 6: Erittäin heikko tuki luokkakavereilta, opettajilta ja vanhemmilta (1,4 %)	5,0 (3,2)	3,6 (2,8)

Ka=keskiarvo; Kh=keskihajonta

jakautui ryhmiin 1 ja 2. Näissä suurimmissa ryhmissä keskihajonta oli pääsääntöisesti pienempi verrattuna muihin ryhmiin.

Koetun sosiaalisen tuen, subjektiivisen sosiaalisen aseman koulussa ja fyysisen aktiivisuuden keskinäisiä yhteyksiä tutkittiin myös polkumallinnuksen avulla³. Erityisesti tarkasteltiin sitä, välittääkö nuorten subjektiivinen sosiaalinen asema koulussa luokkakavereilta, opettajilta ja vanhemmilta saadun sosiaalisen tuen yhteyttä liikkumiseen. Mikäli epäsuora yhteys koetusta sosiaalisesta tuesta fyysiseen aktiivisuuteen oli tilastollisesti merkitsevä, tulkittiin yhteyden välittyvän koulussa koetun subjektiivisen sosiaalisen aseman kautta. Luokkakavereilta saatu sosiaalinen tuki oli yhteydessä nuorten liikkumiseen kouluyhteisössä koetun subjektiivisen sosiaalisen aseman välityksellä (standardoitu epäsuora yhteys $b=0,035$; keski- $virhe=0,007$; $p<0.001$) (kuvio 2).

Nuorten kokemus opettajilta saadusta sosiaalisesta tuesta ei ollut yhteydessä nuorten

subjektiiviseen sosiaaliseen asemaan koulussa eikä nuorten liikkumiseen. Vanhemmilta saatu sosiaalinen tuki ei ollut yhteydessä nuorten kokemukseen omasta sosiaalisesta asemasta koulussa, mutta vanhempien tuella oli suora yhteys nuorten liikkumiseen.

Suurin osa nuorista kokee saavansa erinomaista tai hyvää sosiaalista tukea

Nuorten kokemukset saamastaan sosiaalisesta tuesta eivät ole kaikilla nuorilla samanlaisia. Tässä tutkimuksessa nuoret jaettiin kuuteen ryhmään sen mukaan, millaista sosiaalista tukea he kokivat saavansa. Luokittelu osoittautui tilastollisesti selkeäksi¹. Suurin osa (78 %) yläkouluikäisistä nuorista mielsi luokkakavereiltaan, opettajiltaan ja vanhemmiltaan saamansa tuen erinomaiseksi tai hyväksi, noin

15 prosenttia keskimääräiseksi. Näiden nuorten kohdalla sosiaalisen tuen kokemukset olivat samankaltaisia riippumatta siitä, oliko kyseessä viralliseen kouluun liitettävissä oleva opettajien tuki, epävirallista koulua ja sen yhteisöllisyyttä peilaava luokkakavereiden tuki vai kotoa vanhemmilta saatu tuki.

Nuorista erottui myös ryhmä (5,4 %), jonka suhdetta viralliseen kouluun voidaan pitää etäisempänä verrattuna valtaosaan nuorista. He kokivat opettajilta saamansa tuen heikonna samalla kun he pitivät luokkakavereiltaan saamaansa tukea keskimääräisenä ja vanhemmiltaan saamaansa tukea erinomaisena. Sosiaalisen tuen kokemukset olivat erilaisia eri vuorovaikutussuhteissa myös niillä nuorilla (0,9 %), jotka kokivat vanhemmilta saadun tuen heikoksi, mutta luokkakavereilta ja opettajilta saadun tuen hyväksi. Pieni osa nuorista (1,4 %) oli sitä mieltä, että he saavat erittäin heikkoa tukea niin luokkakavereiltaan, opettajiltaan kuin vanhemmiltaan. Nuorten erilaiset kokemukset saamastaan sosiaalisesta tuesta tuovat esille kouluissa vallitsevia hierarkioita ja eriarvoisuutta. Eriarvoisuus on yhteiskunnallinen ja kulttuurinen ilmiö, joka rajoittaa useimpien toimintamahdollisuuksia ja vähentää aktiivisen osallistumisen voimavaroja (Therborn 2014, 7).

Nuorten kokemaa sosiaalista tukea tutkitiin sosiaalisen tuen indeksin avulla. Indeksiosoitautui luotettavaksi ja koostui useista oppilaita, opettajia ja vanhempia koskevista väittämistä, joten se kokoaa yhteen sosiaalisen tuen erilaisia ulottuvuuksia. Tutkimukseen osallistuneiden nuorten määrää voidaan pitää hyvänä. Nämä asiat voidaan katsoa tutkimuksen vahvuuksiksi. Vaikka tutkimuksessa mukana olleiden yksittäisten nuorten määrä oli hyvä, aineiston luokkarakenteen eli koulujen välisen vaihtelun tutkiminen olisi edellyttänyt useamman koulun mukana oloa. Tässä tutkimuksessa vastausprosentit vaihtelivat paljon tutkimuksessa mukana olleiden koulujen vä-

lillä. Aineiston perusteella ei voida arvioida sitä, vaikuttivatko joidenkin koulujen pienet vastausprosentit tuloksiin, esimerkiksi oppilaiden ryhmittelyyn heidän kokemansa sosiaalisen tuen perusteella. Ryhmittelyyn liittyen on myös huomioitava, että vaikka ryhmittely osoitautui selkeäksi, aineistossa saattaa olla nuoria, jotka eivät kuulu mihinkään ryhmään. Todennäköisyyksiin perustuva jaottelu ei välttämättä löydä näitä nuoria. Nuorten perhetaustasta ei kerätty muuta tietoa kuin nuorten omat arviot perheidensä sosiaalisesta asemasta, joten esimerkiksi perheiden yhteiskuntaluokan vaikutusta tuloksiin ei tarkasteltu. Sosiaalisen tuen kokemuksessa on kyse pitkälti henkilökohtaisesta tunteesta (Metteri & Haukka-Wacklin 2006, 55), joten nuorten sosiaalisen tuen kokemuksia olisi jatkossa hyvä tutkia myös laadullisin menetelmin ja pitemmällä aikavälillä.

Epävirallisen koulun vertaissuhteet näkyvämpään rooliin liikkumisen edistämisessä

Tässä tutkimuksessa nuorten kokemaa sosiaalista tukea on tarkasteltu liikkumiseen liittyvänä tekijänä. Nuorten liikkumisessa ei ollut juurikaan eroja, kun liikkumista tarkasteltiin sosiaalisen tuen mukaan jakautuneiden ryhmien välillä. Kun tutkimukseen osallistuneita nuoria tarkasteltiin yhtenä ryhmänä, vanhemmilta saatu sosiaalinen tuki oli suoraan yhteydessä siihen, kuinka monena päivänä nuoret liikkuivat reippaasti vähintään tunnin ajan. Tulos vahvistaa aikaisempien tutkimusten havaintoja perheen merkityksestä nuorten liikkumisessa (Aarresola & Itonen & Lämsä 2015; Häkkinen ym. 2013; Lounassalo ym. 2019).

Tutkimuksen tulokset syventävät osaltaan aikaisempia havaintoja nuorten subjektiivisen kouluyhteisöaseman ja liikkumisen välisis-

tä yhteyksistä. Nuoren korkeaksi kokema subjektiivinen sosiaalinen asema koulussa on aikaisemmin yhdistetty aktiivisempaan liikkumiseen sekä vapaa-ajalla että koulussa välituntien aikana (Rajala ym. 2014; Rajala ym. 2019). Tämän tutkimuksen mukaan yksi tekijä subjektiivisen sosiaalisen aseman taustalla on nuorten kokema sosiaalinen tuki, sillä vahvaksi koettu sosiaalinen tuki opettajilta, luokkakavereilta ja vanhemmilta yhdistyi korkeaksi koettuun sosiaaliseen asemaan koulussa. Tässä todettu yhteys on toki voimassa myös toisinpäin. Tulosten perusteella voidaan päätellä, että sosiaalisen asemansa korkeaksi arvioivat nuoret kokevat useammin saavansa sosiaalista tukea verrattuna nuoriin, joiden kokema kouluyhteisöasema on matala.

Epäviralliseen kouluun liittyvät erilaiset oppilaiden keskinäiset vertaissuhteet näyttävät tulosten valossa olevan keskeisiä taustatekijöitä nuorten koulussa kokemalle subjektiiviselle sosiaaliselle asemalle. Kun tutkimukseen osallistuneita nuoria tarkasteltiin yhtenä joukkona, havaittiin, että luokkakavereilta saatu tuki on yhteydessä subjektiiviseen sosiaaliseen asemaan. Tämä epävirallisen koulun toimintaa heijastava tuki oli yhteydessä nuorten liikkumiseen kouluyhteisössä koetun subjektiivisen sosiaalisen aseman välityksellä. Luokkakavereiden väliset vuorovaikutussuhteet ja niissä syntyvät resurssit osoittautuivat näin merkityksellisiksi nuorten liikkumisen kannalta. Nuorten kokemus opettajilta saadusta sosiaalisesta tuesta, joka tässä on tulkittu virallisen koulun tueksi, ei ollut yhteydessä liikkumiseen.

Epävirallisen koulun roolin korostuminen nuorten liikkumiseen yhteydessä olevana tekijänä voi osaltaan selittää sitä, miksi koulussa toteutetut interventiot eivät ole onnistuneet lisäämään nuorten kokonaisaktiivisuutta (Love & Adams & Sluijs 2019). Koulussa nuorten liikkumiseen kiinnitetään usein huomiota virallisen koulun lähtökohdista (ks. Rajala ym. 2018), joten toimenpiteet

saattavat jäädä nuorten näkökulmasta etäisiksi ja merkityksettömiksikin, mikäli epävirallisen koulun toimintaa ja sen vaikutuksia esimerkiksi nuorten liikkumisen edellytyksiin ei oteta huomioon. Kouluympäristö on kenties merkittävin nuorten ystävyysien ja ryhmäsuhteiden muodostumisen areena (Souto 2011; Tolonen 2001), ja erilaisten koulussa muodostuvien ryhmittymien vaikutusta yläkouluikäiseen nuoreen ei voi yliarvioida (Paju 2011, 113). Tämä tulisi huomioida myös pyrittäessä edistämään nuorten liikkumista koulun kautta.

Epävirallinen koulu elää pitkälti nuorten keskinäisissä vuorovaikutussuhteissa, jotka muuttuvat jatkuvasti (Paju 2011). Osittain tämän vuoksi nuorten liikkumiseen yhteydessä olevaa, epävirallista koulua heijastelevaa toisilta nuorilta saatavaa tukea voi olla vaikea huomioida liikkumisen lisäämistä tavoittelevissa toimenpiteissä. Epävirallisesta koulusta kumpuavaa sosiaalista tukea nuorten liikkumiselle voitaisiin vahvistaa muun muassa nuorten osallisuuden ja vertaissuhteiden kautta. Pelkät sosiaaliset suhteet eivät kuitenkaan tarkoita esimerkiksi liikkumisen määrään vaikuttavien resurssien lisääntymistä, vaan siihen tarvitaan aktiivista toimijuutta (vrt. Korkiamäki 2013). Kouluille asetettu tavoite siitä, että jokainen nuori tuntee tulevansa nähdyksi ja kuulluksi (Opetushallitus 2017, 9), olisi huomioitava myös liikkumisen edistämisessä. Uuden opetussuunnitelman korostaessa osallisuutta ja oppilaan aktiivista roolia, koulujen on pohdittava toimintatapojaan uudelleen, jotta oppilaista tulisi tasa-arvoisempia kouluyhteisön jäseniä. Tähän tarvitaan ennen kaikkea kouluyhteisöstä syntyviä arkisia toiminnan muotoja, jotka eivät ole erillisiä toimintoja vaan osa koulun arkea. Tämänkaltaisen toiminnan onnistumisen edellytys on se, että oppilaille on mahdollisuus osallistua uusien toimintatapojen suunnitteluun alusta alkaen. (Opetushallitus 2017, 17–18.)

Kouluarki rytmittyä pitkälti virallisen koulun tavoitteiden mukaisesti. Jotta epävirallisen koulun rooli vahvistuisi nuorten liikkumiseen liittyvissä toimenpiteissä, nuorten keskinäiselle toiminnalle pitäisi löytyä enemmän aikaa ja tilaa. Nuorten keskinäinen toimiminen ja siihen liittyvien tunteiden myötä syntyvä osallisuuden kokemus osana kouluuyhteisön arkea voidaan nähdä erityisesti emotionaalisenä resurssina, jonka arvo tulee näkyviin sosiaalisena tukena (Korkiamäki 2013). Jotta nuorten liikkumista voitaisiin paremmin tukea koulun kautta, näitä resurssseja pitäisi osata hyödyntää paremmin. Ensimmäinen askel on ymmärrys siitä, että nuorten kokemukset subjektiivisesta sosiaalisesta asemasta sekä saamastaan sosiaalisesta tuesta ovat erilaisia ja ne voivat vaikuttaa nuorten kokemiin mahdollisuuksiin osallistua oman kouluuyhteisön liikkumista edistävään toimintaan.

Nuorten vähäisen liikkumisen ongelmaa ei pystytä ratkaisemaan pelkästään koulussa toteutetuilla toimenpiteillä, sillä liikunnallisen elämäntavan perusta rakentuu pitkälti oman perheen parissa. Koululla on kuitenkin mahdollisuus tavoittaa lähes kaikki nuoret ja tasoittaa perhetaustasta syntyviä eroja omilla toimenpiteillään innostamalla nuoria liikkumaan niin koulupäivän aikana kuin vapaa-ajallakin. Tämä edellyttää kuitenkin tilan antamista epäviralliseen kouluun liittyvälle nuorten keskinäiselle toiminnalle sen sijaan, että toimenpiteet toteutetaan pelkästään virallisen koulun lähtökohdista.

Kiitokset

Lämmin kiitos tutkimuksessa käytetyn aineiston keräämiseen osallistuneille Likesin työntekijöille.

Viitteet

- 1 Latenttien profiilien analyysin (LPA) taustalla on ajatus, että aineistossa on piileviä (latentteja) ryhmiä, jotka poikkeavat keskiarvoprofiileiltaan toisistaan. LPA:n avulla ryhmät pyritään tunnistamaan. Tässä tutkimuksessa analyysi perustui sosiaalisen tuen indekseihin, joissa huomioitiin nuorten kokemukset luokkakavereiltaan, opettajiltaan ja vanhemmiltaan saamastaan sosiaalisesta tuesta. Mallinnus eteni askel kerrallaan, ja jokaisella askeleella malliin lisättiin yksi alaryhmä. Riittävää ryhmien määrää arvioitiin informaatiokriteerien avulla. Informaatiokriteerit mittaavat mallin yhteensopivuutta empiiriseen dataan. Tässä tutkimuksessa alaryhmien määrän annettiin vaihdella yhdestä kahdeksaan ja mallin valinnassa käytettiin Akaiken ja Bayesian informaatiokriteerejä (Akaike's Information Criterion, AIC; Bayesian Information Criterion, BIC; sample-size adjusted Bayesian Information Criterion, ABIC). Malli sopii dataan sitä paremmin, mitä pienemmän arvon informaatiokriteeri saa. Luokittelun laatua arvioitiin jokaisella askeleella luokkakohtaisten posterioritodennäköisyyksien keskiarvojen avulla (Average posterior probabilities, Avepp). Mitä lähempänä tunnuslukujen arvot ovat ykköstä, sitä selkeämpi luokittelun tulkitaan olevan. Tässä tutkimuksessa kuuden ryhmän malli valittiin yhteensopivuusindeksien sekä ryhmäkokojen perusteella. Kuuden ryhmän ratkaisun kohdalla posterioritodennäköisyyksien keskiarvo luokissa oli 0,87–0,94 eli luokittelua voidaan pitää selkeänä.
- 2 Polkumallin yhteensopivuutta aineistoon tarkasteltiin χ^2 -testin (Satorra-Bentler scaled χ^2 -test) sekä seuraavien tunnuslukujen avulla: CFI (comparative fit index), TLI (the Tucker-Lewis Index), RMSEA (the root mean square of approximation) ja SRMR (the standardized root-mean-square-residual). Mallin yhteensopivuus dataan on hyvä, jos χ^2 -testi ei ole tilastollisesti merkitsevä, CFI- ja TLI-arvot ovat yli 0,95; RMSEA on alle 0,06 ja SRMR on alle 0,08 (Hu & Bentler 1999). Jos malli ei sopinut dataan riittävän hyvin, mallia muokattiin modifikaatioindeksien (MI) perusteella. Mikäli modifikaatioindeksin arvo oli yli kahdeksan, vapautettiin sitä vastaava yhteys estimoitavaksi.
- 3 Aluksi sovittiin polkumalli, jossa oppilailta, opettajilta ja vanhemmilta saadun sosiaalisen tuen yhteyden fyysiseen aktiivisuuteen oletettiin välittyvän täysin subjektiivisen sosiaalisen aseman kautta. Malli ei kuitenkaan sopinut dataan

riittävän hyvin ($\chi^2(3)=18,3$; $p<0,001$; CFI=0,98; TLI=0,89; RMSEA=0,050 ja SRMR=0,013). Seuraavaksi vapautettiin vanhempien tuen suora yhteys fyysiseen aktiivisuuteen (MI=12,1). Tämän jälkeen mallin yhteensopivuus aineistoon oli riittävä ($\chi^2(2)=6,2$; $p=0,045$; CFI=0,99; TLI=0,96; RMSEA=0,032 ja SRMR=0,008).

Lähteet

- Aarresola, Outi & Itkonen, Hannu, & Lämsä, Jari (2015) Poikkeavat polut muuttuvassa urheilussa: rationalisoituvan urheilun nykysozialisaatio nuorten tulkitsemassa. *Kasvatus ja aika* 9 (4), 55–71.
- Biddle, Stuart J. H. & Atkin, Andrew J. & Cavill, Nick & Foster, Charlie (2011) Correlates of physical activity in youth: a review of quantitative systematic reviews. *International Review of Sport and Exercise Psychology* 4 (1), 25–49.
- Bourdieu, Pierre & Wacquant Loïc J.D. (1995) *Refleksiiviseen sosiologiaan. Tutkimus, käytäntö ja yhteiskunta*. Joensuu: University Press.
- Broady, Donald (1986) *Piilo-opetussuunnitelma: mihin koulussa opitaan*. Tampere: Vastapaino.
- Coleman, James S. (1988) Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology* 94, 95–120.
- Compton, Beulah R. & Galaway, Burt & Cournoyer, Barry R. (2005) *Social Work Processes*. Belmont Ca: Thomson Brooks/Cole.
- Davison, Kirsten K. (2004) Activity-related support from parents, peers, and siblings and adolescents' physical activity: Are there gender differences? *Journal of Physical Activity and Health* 1 (4), 363–76.
- Goldsmith, Daena J. & Albrecht, Terrance L. (2011) Social Support, Social networks, and Health. Teoksessa Teresa L. Thompson & Roxanne Parrot & Jon F. Nussbaum (toim.) *The Routledge Handbook of Health Communication*. Second Edition. New York: Routledge, 335–348.
- Goodman, Elizabeth & Adler, Nancy E. & Kawachi, Ichiro & Frazier, Lindsay & Huang, Bin & Colditz, Graham A. (2001) Adolescents' perceptions of social status: development and evaluation of a new indicator. *Pediatrics* 108 (2): E31.
- Haapasalo, Ilona & Välimaa, Raili & Kannas, Lasse (2010) How Comprehensive School Students Perceive their Psychosocial School Environment. *Scandinavian Journal of Educational Research* 54 (2), 133–150.
- Haapasalo, Ilona & Välimaa, Raili & Kannas, Lasse (2012) Associations between Finnish 9th grade students' school perceptions, health behaviors, and family factors. *Health Education* 112 (3), 256–271.
- Harinen, Päivi & Halme, Juha (2012) *Hyvä, paha koulu. Kouluhyvinvointia hakemassa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 56. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/Hyva_paha_koulu.pdf. (Viitattu 2.5.2019.)
- Heaney, Catherine A. & Israel Barbara A. (2008) Social networks and social support. Teoksessa Karen Glanz & Barbara K. Rimer & Kasisomayajula Viswanath (toim.) *Health behavior and health education: Theory, research, and practice*. San Francisco: Jossey-Bass, 189–210.
- Husu, Pauliina & Jussila, Anne-Mari & Tokola, Kari & Vähä-Ypyä, Henri & Vasankari, Tommi (2019) Objektiivisesti mitatun paikallaanolon, liikuttamisen ja unen määrä. Teoksessa Sami Kokko & Leena Martin (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018*. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1, 27–40.
- Häkkinen, Antti & Salasuo, Mikko & Ojajarvi, Anni & Puuronen, Anne (2013) Johdanto. Teoksessa Antti Häkkinen & Mikko Salasuo & Anni Ojajarvi & Anne Puuronen (toim.) *Sosiaalinen albumi: Elämäntavat sukupolvien murroksessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu 139, 7–20.
- Hu, Li-tze & Bentler, Peter M. (1999) Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis; Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal* 6 (1), 1–55.
- Inchley, John & Currie, Dorothy & Young, Taryn & Samdal, Oddrun & Torsheim, Torbjorn, Augustson, Lise & Mathison, Frida & Alerma-Diaz, Aixa & Molcho, Michal & Weber, Martin & Barnekow, Vivian (toim.) (2016) *Growing up unequal: gender and socioeconomic differences in young people's health and well-being. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2013/2014 survey*. Health policy for children and adolescents, no. 7. World Health Organization.
- Kalalahti, Mira & Karvonen, Sakari & Rahkonen, Ossi (2011) Koululaisten sosiaaliset hierarkiat ja kouluyönteisyys. *Sociologia* 48 (3), 221–237.
- Kalalahti, Mira. 2014. *Muuttuvat koulutusmahdollisuudet: Nuorten sosiaaliset hierarkiat ja koulu-menestys*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kirby, Joanna & Levin, Kate A. & Inchley, Joanna (2011) Parental and Peer Influences on Physical

- Activity Among Scottish Adolescents: A Longitudinal Study. *Journal of Physical Activity and Health* 8 (6), 785–93.
- Kokko, Sami & Martin, Leena & Villberg, Jari & Ng, Kwok & Mehtälä, Anette (2019) Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, ruutu-aika ja sosiaalinen media sekä liikkumisen seurantalaitteet ja -sovellukset. Teoksessa Sami Kokko & Leena Martin (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018*. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1, 15–25.
- Korkiamäki, Riikka (2013) *Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaisuhteissa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 137.
- Kumpusalo, Esko (1991) *Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys*. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus. Raportteja 8/1991.
- Kämppi, Katariina & Välimaa, Raili & Ojala, Kristiina & Tynjälä, Jorma & Haapasalo, Ilona & Villberg, Jari & Kannas, Lasse (2012) *Koulukokemusten kansainvälistä vertailua 2010 sekä muutokset Suomessa ja Pohjoismaissa 1994–2010 – WHO-Koululaistutkimus (HBSC Study)*. Helsinki: Opetushallitus, koulutuksen seurantaraportti 2012:8.
- Laine, Kaarlo (2000) *Koulukuvia. Koulu nuorten kokemistilana*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen SoPhi-julkaisuja 43.
- Langford, Catherine P.H. & Bowsher, Juanita & Maloney, Joseph P. & Lillis, Patricia P. (1997) Social support: a conceptual analysis. *Journal of Advanced Nursing* 25 (1), 95–100.
- Linnakylä, Pirjo & Malin, Antero (2008) Finnish Students' School Engagement Profiles in the Light of PISA 3002. *Scandinavian Journal of Educational Research* 52 (6), 583–602.
- Liu, Yang & Wang, Mei & Tynjälä, Jorma & Villberg, Jari & Zhan, Zhouyang & Kannas, Lasse (2010) Test-retest reliability of selected items of Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey questionnaire in Beijing, China. *BMC Medical Research Methodology* 10:73.
- Lounassalo, Irinja & Salin, Kasper & Kankaanpää, Anna & Hirvensalo, Mirja & Palomäki, Sanna & Tolvanen, Asko & Yang, Xiaolin & Tammelin, Tuija (2019) Distinct trajectories of physical activity and related factors during the life course in the general population; a systematic review. *BMC Public Health* 19, 271.
- Love, Rebecca & Adams, Jean & Sluijs, Esther M.F. (2019) Are school-based physical activity interventions effective and equitable? A meta-analysis of cluster randomized controlled trials with accelerometer-assessed activity. *Obesity Reviews* 20 (6), 1–12.
- Martins, João & Marques, Adilson & Sarmiento, Hugo & Carreiro da Costa, Fransisco (2015) Adolescents' perspectives on the barriers and facilitators of physical activity: a systematic review of qualitative studies. *Health Education Research* 30 (5), 742–55.
- Massey, Doreen. 2008. *Samanaikainen tila*. Tampere: Vastapaino.
- Metteri, Anna & Haukka-Wacklin, Tuula (2006) Sosiaalinen tuki kuntoutuksen ytimessä. Teoksessa Vappu Karjalainen & Ilpo Vilkkumaa, Ilpo (toim.) *Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen*. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 53–68.
- Muthén, Linda K. & Muthén, Bengt, O. (1998–2017). *Mplus User's Guide. Eighth Edition*. Los Angeles, CA: Muthén & Muthén.
- Nunnally, Jum C. & Bernstein, Ira H. (1994) *Psychometric Theory* (third ed.). New York: McGraw-Hill.
- Opetushallitus (2017) *Rakentavaa vuorovaikutusta. Opas demokraattisen osallisuuden vahvistamiseen, vihapuheen ja väkivaltaisen radikalismien ennaltaehkäisyyn*. Oppaat ja käsikirjat 2017:1a.
- Paju, Petri (2011) *Koulua on käytävä. Etnografinen tutkimus koululuokasta sosiaalisena tilana*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 115.
- Putnam, Robert D. (2000) *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Quon, Elizabeth C. & McGrath, Jennifer J. (2014) Subjective socioeconomic status and adolescent health: A meta-analysis. *Health Psychology* 33 (5), 433–47.
- Rajala, Katja & Itkonen, Hannu & Kankaanpää, Anna & Tammelin, Tuija & Laine, Kaarlo (2014) Yläkouluilaisten subjektiivisen sosiaalisen aseman yhteys välituntiliikuntaan ja osallisuuteen. *Liikunta & Tiede* 51 (6), 63–70.
- Rajala, Katja & Kämppi, Katariina & Aira, Annaleena & Turpeinen, Salla & Laine, Kaarlo (2018) *Muuttuva toimintakulttuuri rakentaa yhteisöllisyyttä*. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus.
- Rajala, Katja & Kankaanpää, Anna & Laine, Kaarlo & Itkonen, Hannu & Goodman, Elizabeth & Tammelin, Tuija (2019) Associations of subjective social status with accelerometer-based physical activity and sedentary time among adolescents. *Journal of Sport Sciences* 37 (2), 123–130.
- Samdal, Oddrun & Nutbeam, Don & Wold, Bente & Kannas, Lasse. (1998) Achieving health and educational goals through schools – a study of

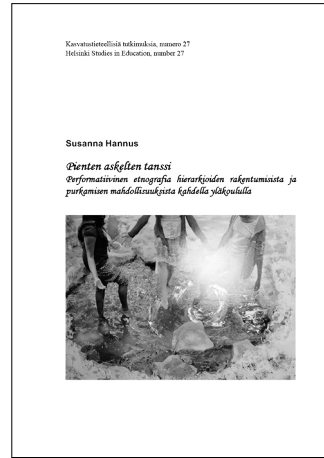
- the importance of the school climate and the students' satisfaction with school. *Health Education Research* 13 (3), 383–397.
- Sheridan, Charles L. & Radmacher, Sally A. (1992) *Health psychology: Challenging the biomedical model*. Oxford, United Kingdom: John Wiley & Sons.
- Simonsen, Nina & Lahti, Anna & Suominen, Sakari & Välimaa, Raili & Tynjälä, Jorma & Roos, Eva & Kannas, Lasse (2018) Empowerment-enabling home and school environments and self-rated health among Finnish adolescents, *Health Promotion International* 35 (1), 82–92.
- Souto, Anne-Mari (2011) *Arkipäivän rasismi koulussa. Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 110.
- Stroebe, Wolfgang & Stroebe, Margaret (1996) The social psychology of social support. Teoksessa: E. Tory Higgins & Arie W. Kruglanski (toim). *Social psychology: Handbook of basic principles*. New York: Guilford Press; 597–621.
- Syrjäläinen, Elina & Kujala, Tiina (2010) Sukupuolietoinen tasa-arvokasvatus – vaiettu aihe opettajankoulutuksessa ja koulun arjessa. Teoksessa Markku Suortamo & Liisa Tainio & Elina Ikävalko & Tarja Palmu & Sirpa Tani (toim.) *Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 25–40.
- Therborn, Göran (2014) *Eriarvoisuus tappaa*. Helsinki: Vastapaino.
- Tolonen, Tarja (2001) *Nuorten kulttuurit koulussa: ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tuloskortti (2018) Lasten ja nuorten liikunta Suomessa. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 345. LIKES-tutkimuskeskus.
- Törmä, Sirpa (2003) Piilo-opetussuunnitelman jäljillä. Teoksessa Vuorikoski, Marjo & Törmä, Sirpa & Viskari, Sinikka (toim.) *Opettajan vaiettu valta*. Vastapaino: Tampere, 109–130.
- Yao, Christopher & Rhodes, Ryan E. (2015) Parental correlates in child and adolescent physical activity: a meta-analysis. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity* 12 (10).

Liikettä kohti vähemmän hierarkisia ja eriarvoisia käytäntöjä kahdella yläkoululla

Susanna Hannus

Teksti perustuu kirjoittajan väitöstilaisuuteen Helsingin yliopistossa 15.5.2018. Vastaväittäjänä toimi professori Päivi Naskali Lapin yliopistosta.

Susanna Hannus (2018) *Pienten askelten tanssi – performatiivinen etnografia hierarkioiden rakentumisista ja purkamisen mahdollisuuksista kahdella yläkoululla*. Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia, numero 27.

Tutkimukseen osallistunut opettaja Leo kuvaa elämänrohkeutta yhdellä tutkimuskouluistani seuraavasti:

Sitten kun kokeillaan erilaisia lajeja, erilaisii juttuja, semmosii, mitä ihminen ei oo varmaan ikinä ennen tehnykkään, niin tulee sitä kautta sitä rohkeutta. Rohkeutta, että mä voin tehdä jotakin muutakin. Voi tulla rohkeutta siihen, että uskaltaa niinku elää. (Haastattelu, Aarnikko, Leo.)

Leo puhuu myös siitä, kuinka yksittäisellä teolla ja kokemuksella voi olla suuri merkitys. Hän kuvaa haastattelussaan sitä, kuinka oppiminen ja toiminnan muutos voi seurata yksittäisestä oivalluksesta. Oivalluksella voi olla lähes vallankumouksellista voimaa.

Tutkimuksessani *Pienten askelten tanssi – performatiivinen etnografia hierarkioiden rakentumisista ja purkamisista kahdella yläkoululla* olen kiinnittänyt huomiota pienten tekojen merkitykseen ja monien koulun toi-

mijoiden samanaikaisen toiminnan luovaan voimaan, positiiviseen valtaan muuttaa hierarkioita ja luoda parempia mahdollisuuksia taustaan katsomatta kaikille nuorille, hierarkioissa matalalla oleville nuorille ja kouluille.

Tämä tutkimus on saanut inspiraationsa koulutukselliseen tasa-arvoon ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen liittyvistä keskusteluista. Hierarkioiden purkamisella tarkoitan sitä, miten on mahdollista luoda vähemmän hierarkkisia ja eriarvoisia käytäntöjä sekä uusia mahdollisuuksia nuorille ja kouluille. Hierarkioiden purkamista ja uusien mahdollisuuksien luomista voi olla pienikin merkityksellinen teko.

Tutkimus liittyy 1980- ja 1990-luvuilta alkaneeseen koulutuspolitiikan muutoksen kontekstiin. Perheet saivat mahdollisuuden valita nuorensa koulupaikka ja kouluilla oli tilaisuus järjestää painotetun opetuksen luokkia, soveltuvuuskokeita ja valikoida oppi-

laansa. Kouluille esiteltiin myös uusia laadun arviointi- ja palkkiojärjestelmiä. Tutkijat ovat kirjottaneet, että näiden muutosten myötä koulut ovat uudella tavalla kilpailutilanteessa ja alueellinen eriarvoisuus koulujen välillä on lisääntynyt. Tutkimukseni alussa olin kiinnostunut tarkastelemaan, mitä tapahtuu, kun edellä mainitut uudet koulujen hallinnan mekanismit ja koulujen jokapäiväinen arki kohtaavat. Tutkimuskirjallisuuden pohjalta näytti muodostuvan koulujen suoritushierarkioita, koulujen suosituimmushierarkioita ja koulujen maine- ja mielikuvahierarkioita.

Lähdin tutkimaan uuden koulutuspolitiikan ja koulujen hallinnan hypoteettisesti eriarvoisuutta ja alueellista eriytymistä lisääviä vaikutuksia kahdella sosioekonomisesti erilaisella alueella olevalla yläkoululla. Ennen tutkimuskoulujen valintaa tein sosioekonomista aluerakenteellista kartoitusta Helsingin seudun neljäntoista kunnan alueilla. Toteutin etnografisen tutkimuksen pääasiassa kahdella tutkimuskoululla, jotka olivat sosioekonomisesti erilaisilla alueilla. Tarkoitukseni oli siis tutkia kouluhierarkioita ja kouluissa näkyville tulevia nuorten taustaan liittyviä hierarkioita, kuten sosioekonomiseen taustaan tai yhteiskuntaluokkaan ja nuorten etniseen taustaan liittyviä hierarkioita. Pyrin kiinnittämään huomiota myös sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviin hierarkioihin sekä erityis- ja normaalioppilaaksi nimeämiseen. Toinen pitkäaikaisista tutkimuskouluista, Aarnikko, sijaitsi matalamman sosioekonomisen rakenteen alueella ja toinen, Kaarna, korkeamman sosioekonomisen rakenteen alueella. Antropologiasta peräisin olevan etnografisen tutkimusperinteen mukaisesti vietin näissä kummassakin koulussa vuoden mittaisen jakson vuosina 2009 ja 2010.

Etnografinen aineistoni koostui yksityiskohtaisesta aistihavaintopohjaisesta havainnointiaineistosta: Havainnoin opettajien kokouksia, arviointikokouksia ja vanhem-

painiltoja sekä tilanteita koulujen käytävillä ja piholla. Opettajat kutsuivat minut myös osallistumaan koulujen ja nuorten luoviin tilaisuuksiin ja juhliin. Haastattelin koulujen rehtoreita ja opettajia. Tein yhteensä 34 opettajien ja rehtorien haastattelua. Toteutin opettajille laadullisen kyselyn liittyen nuorten taustaan ja taloudellisiin, kulttuurisiin, sosiaalisiin ja emotionaalisiin resursseihin. Olin perehtynyt siihen, miten koulussa näkyväksi tulevat hierarkiat rakentuvat suhteessa nuorten perheiden resursseihin ja halusin saada tästä tarkempaa tietoa. Piirsin kouluissa havainnoidessani tilallisia piirustuksia, joista kävi ilmi ihmisten asemoituminen tilaan esimerkiksi vanhempainillan aikana. Analysoin myös koululehtiä ja niissä esitettyjä valokuvia.

Joulukuun ensimmäisenä adventtina vuonna 2009 Aarnikko-koulun Sofia kutsui minut syyttämään opettajien huoneeseen hänen kanssaan kynttilöitä. Tätä valon, rauhan täyttämää hetkeä seurasi koulun auditointi, arviointitilaisuus, jossa koulua oli tarkoitus arvioida yksityiseltä sektorilta vaikutteita saaneen laatu järjestelmän pohjalta. Auditoinnin aikana Aarnikon rehtorin ja opettajien luovuus ja kyky muokata ylempää annettuja koulujen hallinnan mekanismeja, heidän koulunsa arkea ja nuorten lähtökohtia palvelevammaksi yllätti minut. Aloin saada kutsuja Aarnikossa ja Kaarnassa seuraamaan koulujen luovia esitystilanteita, kuvataidenäyttelyitä ja konsertteja sekä opettajat alkoivat kertoa minulle kertomuksia heille tärkeistä luovan ilmaisun muodoista, ja siitä kuinka tämä luovuus, taide, teatteri, tanssi, ilmaisu auttavat jaksamaan koulun arjessa ja nuorten kanssa ja nuorten vuoksi.

Alussa kutsuin metodologiaani kouluetnografiaksi. Laadullisen tutkimuksen veteraani Norman Denzin (2003) määrittelee performatiivisen etnografian tavaksi tutkia etnografisesti käytäntöjä, joissa kulttuurinen politiikka, taiteelliset käytännöt ja pedagogiik-

ka performatiivisena käytäntönä risteytyvät. Denziniä (2003) seuraten tässä tutkimuksessa kohtaavat uuden koulutuspolitiikan vaikutusten muodossa kulttuurinen politiikka, koulujen taiteelliset käytännöt sekä koulujen transformatiivisen pedagogiikan tutkiminen. Performatiivista etnografiaa ja yhteiskuntatieteiden performatiivista käännettä (esim. Denzin 2003; Laine 2012) luonnehtii myös sosiaalitieteellisen ja taiteellisen tutkimuksen dialogi. Denzinin (2003) kuvaama performatiivinen etnografia on fokusoitunut tarkastelemaan sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen liittyviä ilmiöitä, kuten tässä tutkimuksessa hierarkioiden rakentumista ja niiden purkamisen mahdollisuuksia. Suuntauksena performatiivinen etnografia myös kehittää metodologiaa, jossa on sisäänrakennettuna toivon ajatus. Se pyrkii uudistamaan tutkimusinstrumenttejaan tavoilla, joilla hierarkioiden purkamisen mahdollisuuksia voitaisiin paikantaa ja vahvistaa yhteisöllisesti (Denzin 2003). Performatiivisuuden käsite viittaa esittäviin taiteisiin ja myös luovassa työssä tapahtuvaan valintaan. Arkipäivän performatiivisuuden liittyvä ajatus vapaasta tahdosta, siitä että toimijoilla on mahdollisuus valita, mitä he esittelevät toisille, mitä he haluavat arjestaan jakaa, paljastaa ja vahvistaa.

Tärkein syy, miksi päädyin kutsumaan tutkimustani performatiiviseksi etnografiaksi on se, että tulin kutsutuksi havainnoimaan tilaisuuksia opettajien performatiivisuuden, opettajien valintojen ja kutsujen kautta. Opettajat olivat dramaturgeja, jotka valitsivat, mitkä tilaisuudet minä tulen näkemään. Päätökseni käyttää performatiivinen etnografia-määritelmää oli myös eettinen valinta, jolla halusin tehdä lukijalle näkyväksi, että aineisto on luotu vahvasti opettajien valintojen ja kertomusten kautta. Useissa kouluetnografioissa aineisto on tuotettu enemmän luokkahuoneissa.¹ Myös Denzinin (2003) määrittelemän performatiivisen etnografian sitoutuminen

kontingenssin tematiikan huomioimiseen arjen käytännöissä ja elämässä kosketti sitä, mitä olin kouluissa kokenut. Kontingenssin käsite viittaa maailman kompleksisuuteen, josta seuraa se, että on vaikea ennustaa, mitä tulee tapahtumaan. Elämän sattumanvaraisuus ja ihmisiä liikuttava ja elämää merkityksellistävä vapaatahto, voivat puuttua peliin parhaitenkin suunniteltujen uudistusten edessä. Kontingenssi painottaa liikkumatilaa, liikkumavaraa, luovuutta, suhteessa teoreettisiin tai metodologisiin näkemyksiin, jossa valta ja hallinta nähtäisiin enemmän ylhäältä annettuina, absoluuttisina, dominoivina.

Tutkimuksessa tarkastelin, minkälaisia hierarkioita kouluissa rakentuu liittyen edellä mainitsemiini koulutuspolitiikan mekanismeihin, joita olen kutsunut koulujen hallinnan mekanismeiksi. Yhdellä tutkimuskoulusta painotetun opetuksen luokalle valikoitui enemmän valtaväestötaustaisia tyttöjä, joilla oli moninaisia kulttuurisia ja emotionaalisia resursseja omaavat vanhemmat. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että tytöt ja naiset olisivat hierarkioiden kärjessä. Kyse voi myös olla entistä suuremmista naisiin ja tyttöihin kohdistuvista paineista.

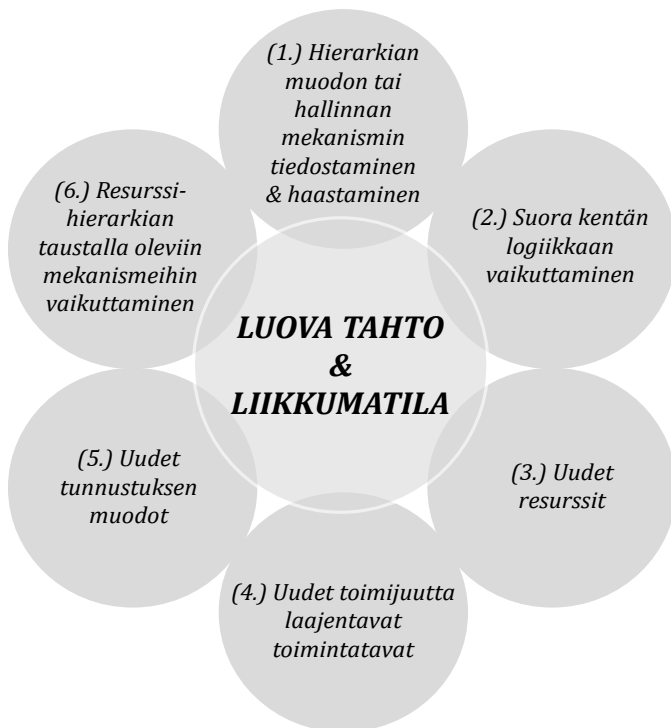
Koulujen hallinnan mekanismien kannalta etenkin rehtorit kokivat koulujen olevan perheiden kouluvalinnan ja koulujen painotuksien myötä hierarkkisessa kilpailutilanteessa. Toisaalta he olivat avoimia uudistuksille, luottivat toisiin koulutuksen kentän toimijoihin. Siinä, missä hierarkioita näytti rakentuvan, hierarkioita myös purettiin. Hierarkiat eivät muuttuneet kivettyneiksi rakenteiksi. Hierarkiat olivat liikkeessä.

Näyttää siltä, että Aarnikossa ja Kaarnassa puretaan myös monialaisesti kouluissa pienoisyhteiskuntana esille tulevia nuorten sosioekonomiseen asemaan, etnisyyteen ja sukupuoleen liittyviä hierarkioita. Tutkimuksessani painottuu enemmän matalammalla sosioekonomisen rakenteen alueella olevan koulun, Aarnikon

näkökulma. Olen ollut kiinnostunut bell hooksin (esim. 2001; 2003) ajatuksista ja Paulo Freireen (esim. 1998; 2005) viittaan pedagogiseen rakkauteen liittyvissä keskusteluissa. Pedagogisen rakkauden keskusteluihin liittyvä ajatus hierarkioissa matalissa ja matalimmissa asemissa olevien nuorten vapautumisesta ja heidän elämänsä mahdollisuuksien paranemisesta ja avautumisesta. Freire on kirjoittanut pedagogisen rakkauden ytimessä olevan rohkeuden. Aarnikon opettajat ylittivät koulujen institutionaaliseen kilpailutilanteeseen liittyviä pelkoja ja jännitteitä ja halusivat työskennellä juuri koulunsa ja alueensa nuorten kanssa. Heidän haastatteluisaan välittyi aito välittäminen, ehkä siis sydämellä toimiminen. Suoritusten sijaan he arvostivat nuoria kokonaisvaltaisesti ja pyrkivät purkamaan nuorten kanssa nuorten taustaan liittyviä ennako-oletuksia, nuoria luokittelevaa ja vertailevaa kieltä ja luomaan nuorten kanssa uusia mahdollisuustäyteisempiä tulevaisuuskuvia. Näitä käytän-

töjä olen kutsunut pedagogisen rohkeuden käytännöiksi.

Väitöskirjassa esitän jäsenyyksen, hahmotelman hierarkioiden purkamisen mahdollisuuksiin liittyvistä käytäntöalueista. Tämä jäsenyys on muotoutunut Michel Foucault'n, Pierre Bourdieun ja Gilles Geleuzen valtakäsitteistöihin luennan ja koulujen arjen käytäntöjen dialogissa. Esitän koulu yhteisössä vallitsevan luovan tahtotilan ja liikkumatilan merkityksellisinä lähtökohtina hierarkioiden madaltamiselle ja uusien mahdollisuuksien luomiselle. Liikkumatiila ilmenee opettajien puheena fyysisistä liikkumatiiloista koulussa ja koulun ulkopuolelle, emotionaalisesta liikkumatiilasta, jota syntyy yhteisössä vallitsevan positiivisen tunnedynamiikan ja refleksiivisen leikkisyyden, luovuuden ja solidaarisuuden myötä. Koulun budjetin ja opettajan työn autonomiaan liittyvällä liikkumavaralla on myös merkityksensä. Rehtorit kuvasivat koulunsa ja omaa luovaa tahtotilaansa myös

Kuva 1.
Luova tahto ja liikkumatiila

avoimena olemisena ja solidaarisuuteena, joka ilmeni dialogisena tahtotilana huomioida vähemmistönuorten elämänehtojen paraneminen. Myös Chilessä tämän tutkimuksen rinnalla tekemässäni täydentävissä haastatteluisissa paikallinen rehtori käytti meren metaforaa kuvaamaan yhteisössä vallitsevaa solidaarisuuden, dialogisuuden ja demokraattisuuden ilmapiiriä, jossa keskeistä oli huomioida vähemmistötaustaisten nuorten ja koko henkilökunnan asema ja näkemykset koulussa.

Hierarkioiden purkamista voi olla (1.) hierarkian muodon tai hallinnan mekanismin tiedostaminen ja haastaminen koulu-yhteisössä, (2.) suora (koulutuksen) kentän toimintalogiikkaan vaikuttaminen, (3.) uusien resurssien luominen etenkin hierarkiassa matalimmissa asemissa oleville, (4.) uusien toimijuutta laajentavien toimintatapojen syntyminen, (5.) uusien resurssihierarkiaa purkavien tunnustuksen muotojen syntyminen sekä (6.) resurssihierarkian taustalla oleviin mekanismeihin vaikuttaminen. Esitän seuraavassa muutamia esimerkkejä näihin alueisiin liittyvistä käytännöistä.

Hallinnan mekanismien tiedostamista ja sen haastamista tapahtui esimerkiksi aikaisemmin mainitsemassani auditointikouksessa, jossa Aarnikon koulu esitti oman luovan tulkintansa kouluviraston laadunarviointimallista. Suoraa koulutuksen kentän logiikkaan vaikuttamista oli opettajien tapa kommunikoida epäoikeudenmukaiseksi koetusta työsuorituksen palkanlisästä päätöksentekoon, jonka seurauksena se poistettiin sellaisessa muodossaan käytöstä. Nuorten uusien resurssien ja uusien mahdollisuustäyteimpien toimijuuksien syntymiseen kannalta merkityksellisiltä näyttivät pedagogisen rohkeuden käytännöt, spontaanit tanssitilanteet, kaupunkitilassa tapahtuvat roolileikkipäivät ja siihen liittyvät performatiivisuuden muodot, eri tyyllisuuntauksia silloittavat musiikkityöpajat ja tilanteet sekä nuorten omaa toimi-

juutta vahvistavat kuvataiteen ja käsityön työskentelytavat. Nuorten spontaanit tanssitilanteet olivat esimerkiksi tilanteita, joissa etniseltä taustaltaan vähemmistötaustaiset nuoret saivat uutta tunnustusta nuorten yhteisöissä, ja näin syntyi uusia vallitsevia resurssihierarkioita ylittäviä arvostamisen muotoja. Näin myös nuorten taustoihin liittyvät hierarkiat tulivat liikutetuiksi.

Väitöskirjassa kirjoitan myös Aarnikon aseman paranemisesta kouluhierarkioissa. Kouluhierarkioiksi olen nimennyt koulujen suoritushierarkiat, koulujen suosituimmuus-hierarkiat ja koulujen mielikuva- ja maine-hierarkiat. Aarnikon asema oli parantunut kaikissa näissä hierarkioissa. Aseman paraneminen hierarkioissa ei kuitenkaan tarkoita, että eriarvoinen hierarkia olisi poistunut. Aarnikon aseman paraneminen kertoo kuitenkin siitä, että hierarkioissa voi tapahtua muutoksia. Esimerkiksi Venla Bernelius (2013) on kirjoittanut alueellisen eriarvoistumisen negatiivisista kierteistä. Aarnikon tapahtumat kertovat kuitenkin päinvastaisesta. Matalamman sosioekonomisen rakenteen alueella olevan koulun asema voi parantua, avautua. Opettajat ja oppilaat voivat pyrkiä purkamaan stereotyyppisiä mielikuvia koulusta tai nuorten taustasta. Tämä koulujen arjen aito ja monialainen työ ja toiminta voi tulla havaituksi ja nähdyksi, ja näin (koulu)hierarkiat voivat myös alkaa liikkua. Aarnikon opettajat puhuivat hyvän kierteistä. Hierarkiat ovat liikkeessä. Niihin on mahdollista vaikuttaa.

Luonnossa esiintyy laajenevia spiraaleja esimerkiksi kasvien versoissa, auringonkukan terälehtien kasvumuodoissa, galakseissa ja simpukoiden muodoissa (kuvat 2 ja 3). Tutkimuksessani olen käyttänyt laajenevan spiraalin metaforaa, kuvaamaan Aarnikon aseman paranemista ja hierarkioissa ilmenevää liikettä kohti vähemmän eriarvoisia käytäntöjä. Olen käyttänyt laajenevan spiraalin metaforaa havainnollistamaan pienten

positiivisten perättäisten tai samanaikaisten tekojen yhteisvaikutuksia.

Kuva 2. Laajeneva spiraali

Laajenevan spiraalin metaforalla olen kuvannut monien toimijoiden merkityksellisten tekojen samanaikaista tapahtumista ja synergiaa. Olen kuvannut spiraalilla hierarkioiden purkamisen mahdollisuuksien avautumista ja kasvua. Uutta syklää, uusia mahdollisuuksia.

Kuva 3. Luonnonspiraalit

Pohdin väitöskirjassa lupaa saada olla kokonaisena ihmisenä, mahdollisuutta ylittää hierarkioita rakentavia dikotomisii periaatteita ja mekanismeja, kovaa kilpailua ja vertailua. Mennä hierarkioiden rakentumisen ytimeen pikkuhiljaa, ei liialla intensiteetillä, voimalla. Tunnustelen bell hooksin (2003) sanoin sydämen, kehon, mielen yhteisyyttä.

Ulkoisen hyväksynnän saannin ylittämistä. Tapailen rohkeutta elää, rohkeutta toimia uudesti. Gilles Deleuze (2002) kirjoittaa tanssijan piruetista ja spiraalista transformaation symbolina. Piruetin, spiraalin aikana tapahtuu muutosta.

Aarnikon kuvaamataidon opettaja Ronja halusi luoda siltoja akateemisiksi, taiteellisiksi ja käytännöllisiksi kutsuttujen oppiaineiden välillä, purkaa tätä oppiainehierarkiaa. Kyse oli kuitenkin hierarkioiden purkamisen kannalta syvällisemmästä toiminnasta kuin esimerkiksi ongelmaperustaisesta oppimisesta tai monialaisista oppimiskokonaisuuksista. Ronja oli tietoinen nuorten taustaan liittyvistä hierarkioista ja on esitietoisesti ymmärryksensä ohjaamana luonut luokkaansa omien sanojensa mukaan nuorille LIKKUMATILAN vaikka tanssia. Nuoria ei asetettu vain pulpettien ääriin vaan oli tilaa ilmaista, tutkia koulussa esille tulevia yhteiskunnallisia hierarkioita, liikkua, tuntea ja vaikkapa ehkä tanssia. Tällaisissa tiloissa voi myös mahdollistua nuorten kokonaisvaltaisempaa olemista omana itsenään. Voi syntyä eheytyksen kokemuksia. (Pienikin) muutos koulun puitteissa ja käytännöissä voi mahdollistaa uusia liikkeitä, uusia pieniä tekoja, ja näiden tekojen, liikkeiden ja uusien käytäntöjen ketjuuntuessa voi avautua uusi liikkumapa. Myös Hans Joas (2008), joka on kirjoittanut nykyisyyden kompleksisesta luonteesta, on nostanut esille kontingenssin käsitteen yhteydessä liikkumapaan ja liikkumapaan käsitteiden huomioimisen merkityksellisyyden (*Spielraum* ks. myös Simola ym. 2010). Uusi liikkumapa, uusien mahdollisuuksien tila voi avautua ylittäenkin merkityksellisten tekojen verkottuessa mahdollistaen nuorten toimintamahdollisuuksien laajenemisia, uusien toimintapojen, vahvempien toimijuuksien rakentumisia, ja vähitellen myös muutoksia hierarkioita rakentavissa mekanismeissa ja muutoksia eriarvoisissa hierarkioissa.

Pieniä tansseja, toivoa, sosiaalista oikeudenmukaisuutta, pieniä ihmeitä. Toivon, että tämä tutkimus inspiroi!

Viitteet

- 1 Toki myös oma rakkauteni tanssiin näkyy myös sensitiivisyytenä opettajien tanssia koskevia kokemuksia kohtaan.

Lähteet

- Bernelius, Venla (2013) *Eriytyvät kaupunkikoulut: Helsingin peruskoulujen oppilaspuoleiset erot, perheiden kouluvalinnat ja oppimistuloksiin liittyvät aluevaikutukset osana kaupungin eriytymiskehitystä*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisu. Tutkimuksia 2013: 1.
- Deleuze, Gilles (2002) *Desert Islands and Other Texts 1953–1974*. Los Angeles: Se-miotext(e).

- Denzin, Norman (2003) *Performance Ethnography. Critical Pedagogy and the Politics of Culture Sage Research Methods*. Electronic Book. California: SAGE.
- Freire, Paulo (1998) *Pedagogy of the Heart*. New York: Continuum.
- Freire, Paulo (2005) *Sorrettujen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino.
- hooks, bell (2001) *All about love*. New York: Harper, Perennial.
- hooks, bell (2003) *Teaching community: A pedagogy of hope*. New York: Routledge.
- Joas, Hans (2008) The Era of Contingency. *Sosiologia*, 45 (3), 203–212.
- Laine, Sofia (2012) *Young Actors in Transnational Agoras. Multi-Sited Ethnography of Cosmopolitan Micropolitical Orientations*. Finnish Youth Research Society, publications 121. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Simola, Hannu & Varjo, Janne & Rinne, Risto (2010) Vasten valtavirtaa – kontingenssi, polkuriippuvuus ja konvergenssi suomalaisen perusopetuksen laadunarviointimallin kehityskuluissa. *Hallinnon tutkimus* 29 (4), 285–302.

Nuorisotutkimuksen innokas touhuverneri Tommi Hoikkala

Nuorisotutkimusverkoston tutkimusprofessori Tommi Hoikkalan sähköpostihaastattelun toteutti Päivi Berg.

Kuka olet, miten ja missä sinusta on tullut sinä?
Olen Tommi Hoikkala, nuorisotutkimuksen all-around-henkilö. Synnyin 10.4.1953 mankkaalaisessa keittiössä. Kättilönä toimi puolalaisyntyinen Sapo. Hän oli maahanmuuttaja, joka oli kotimaassaan ollut lampankasvattaja.

Olen aina suuntautunut kaverisosiaalisuuteen, silti mulla on ollut jonkinlaista häikkää ryhmiin liittymisissä. Taustalle sijoittaisin perheemme ambivalentin position mankkaalaisessa naapuruusyhteisössä. Äitini tausta oli (on) suomenruotsalainen agraari-prole Tenholasta ja isäni oli evakko, nousukassuvun kuopus Koiviston Makslahdesta. Faija oli rakennusmestari ja rakensi meille tienoon komeimman talon. Kaikki naapurit eivät tervehtineet meitä. Systeriä ja minua hurriteltiin, kiusaaminen kohdistui kuitenkin enemmän siskooni kuin minuun. Olimme kahden lapsen perhe.

Minämyyttini on ”hiljainen ja vetäytyvä runopoika”, joka tsekkailee sivusta, ei oikein luota itteensä. Mutta olen sitkeästi ja usein joutunut kumminkin keskiöön, olen se ryhmäroolien tyyppi, joka puhuu paljon, höseltyä ja koittaa vitsailla. Halunnut siis tulla nähdyksi ja kuulluksi. Luulen, että tämmöisen ryhmässä toimisen tavan opin koulussa, varsinkin Pohjois-Tapiolan yhteiskoulussa vuosina 1964–1972, ja opiskelukulttuurien sosiaalisuudessa Helsingin yliopistossa

1970-luvulla. Ja sama meno jatkui taistolaisessa opiskelijaliikkeessä, jossa lopulta toimin keskeisissä positioissa. Sitä en mitenkään olisi voinut kuvitella vuonna 1968, siis 15-vuotiaana, jolloin jätin jäsenanomuksen Sarkkisen, Forsmanin ja Borgin kanssa Tapiolan Kokoomuksen nuoriin. Meitä kiihotti se, että yhdistyksen kerhotila sijaitsi Tapiolan Killan kellarissa. Kerhotilaan oli pääsy vain jäsenillä. Yhdistyksen isot pojat ja tytöt latasivat kokisautomaatin täyteen A-olutta viikonloppuja varten. Se oli meistä niin coolia. Eli poliittinen sosialisointi ja sosiaalistuminen alkoholi-kulttuuriin nivoutuivat jotenkin yhteen.

Luulen, että minusta on tullut minä just tuollaisten ryhmäkokemusten muovaamana. Myös intellektuaalinen kehitykseni on jotenkin kytkeytynyt tuollaisiin kuvioihin. Toimin isosena kahdella rippukouluileirillä kesällä 1969. Olin siis 16-vuotias. Se oli jännittävää etsintää kavereiden kanssa. Luin Dostojevskin *Rikoksen ja rangaistuksen*, Sartren *Sivulisen* ja *Inhon*. Mun identiteetti oli silloin: minusta tulee psykologi, tsekkasin kaiken, mikä liittyi hypnoosiin, uniin ja Freudiin. Unien tulokinnan stooreilla oli kiva viisastella psykologian tunneilla lukiossa. Mun luokalla oli vetovoimaisia mimmejä. Ne palopuhui solkunaan marxilaisista ja anarkismista. Päästäkseni puheisiin heidän kanssaan – ja siis ollakseni relevantti heidän silmissään – aloin tsekkaamaan marxismia vuonna 1970,

Kuva: Sami Perttilä

lukion toisella luokalla. Yksi näistä mimmeistä alkoi systemaattisesti käännyttämään minua vasemmistolaiseen ja silloisessa katsannossa radikaaliin nuorisoliikkeeseen. Olin helppo nakki, koska olin todella ihastunut siihen Anneen. Huristelimme keväällä Vespallani bilettämään ja teltailemaan Hangon Silverstrandille. Kuinka cool! Annella oli mukanaan paristikäyttöinen grammari. Mutta mukana vain yksi levy: Lautasellinen Guatemalan verta. Sitä se veivasi uudelleen ja uudelleen kunnes nukahti. Itelläni oli mielessä ihan muut tuon ikävaiheen kehitykselliset asiat.

Eniveis, viiden vuoden päästä siitä olin yhtenä harvoista suomalaisista opiskelemassa marxismi-leninismiä Moskovassa, Komso-mol-koulussa. Taistolaisvaiheeni juuret ovat siis nuoruuteni sosiaalisessa kudoksessa. Tällainen stoori on myös oiva sosialisatiomaisema kertomuksen mäheltäjälle tulla sittemmin nuorena aikuisena nuorisotutkijaksi. Mihin nuoruuden sporadiset kohtaamiset voivat-kaan johdattaa poluillaan hapuilevan, mutta innokkaan touhuvernerin?

Mitä teet työksesi ja mitkä asiat sinua työllistävät tällä hetkellä?

Olen Nuorisotutkimusverkoston tutkimusprofessori. Toimitan 40 vuoden formaalin työurani – siis ennen eläköitymistäni – viimeistä julkaisua *Mitä Jyväskylää tarkoittaa? Nuorisotyön yhteisötietokirja*. Teos dokumentoi viime vuosien hankkeeni, jonka ydin on ollut se, että nuorisotyöntekijät miettivät, puhuvat, reflektoivat ja sanoittavat työtään yhdessä muiden samaa duunia tekevien kollegoidensa kanssa. Teoksessa – joka on eräänlainen yhteisö – noin 30 kirjoittajaa asettelee nuorisotyötä puitteisiinsa, kaksi kolmannelle on nuorisotyön ammattilaisia, kolmannes kentän tutkijoita. Ehkä tämä on sopiva tapa päättää formaali työura. Olen sen aikana toimittanut lukuisia teoksia, reilusti yli kaksikymmentä. Ehkä se on itelleni ominainen tapa koota jengiä kokoon pohtimaan ja kirjoittamaan yhdessä samasta asiasta. Minua on myös tutkijana kiinnostanut aina kentän ääni, se miten toimijat itse hahmottavat ne asiat, joita me tutkijat ammatiksemme pilkomme palasiksi.

Joskus sellaisessa tutkijan analytiikassa katoaa tiedon kontekstuaalisuus. Olen myös aina tykännyt dialogisista prosesseista.

Toinen formaalin loppusuorani hanke on Valtioneuvoston kanslian rahoittama VN teas-hanke *Seksuualirikosten tekijät, tekotilanteet ja tekojen ennalta estämisen mahdollisuudet*. Teen sitä Teemu Vauhkonen, rekisteri- ja tilastotutkimuksen tosi profin kanssa. Se on Nuorisotutkimusverkoston ja Krimon, Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin konsortiohanke. Mainittakoon, että Vauhkonen Teemun kanssa saimme vastikään maaliin edellisen hankkeemme. Siinä katsottiin NEET-nuorten tilannetta valtavan rekisteriaineiston tarjoamin keinoin, uusi ja uniikki lähestymistapa nuorisotutkimuksen kentällä, jossa olemme yleensä tyytyneet ope-roimaan tällaisissa yhteyksissä pienin aineistoin ja nuorten kokemuksellista näkökulmaa etsien. Sille on omiaan tapaustutkimuksen logiikka. Nämähän eivät ole vastakkaisia. Siksi haluan mainostaa myös tässä yhteydessä tämän hankkeen raporttia Teemu Vauhkonen & Tommi Hoikkala (2020) *Syrjäytymisen lasku. Tutkimus syrjäytymisestä, sen kustannuksista ja kohdenmetun nuorisotyön vaikuttavuudesta*. Se on linkissä https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/syrjaytymisen_lasku.pdf. Oma roolini tuossa hankkeessa oli toimia tuottajana ja koutsina sekä erilaisten siltojen rakentajana. Kysyin Teemulta mitä tuo tunnusluku tarkoittaa, selitä lukijalle havainnollisemmin. Hahmottelin myös kehyksiä. Metodiosaaminen oli puhdasta Vauhkosta.

Miten päädyit nuorisotutkimuksen pariin?

Vastaus ekan kysymyksen kertoi sosialisatiohistorian taustani. Päätyminen konkreettisesti meni niin, että satuin onnellisten sattumien ja verkostojen kautta tekemään sosiologian gradun, joka käsitteli nuorten alkoholin käyttöä. Pääsin jo graduvaiheessa silloisen Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen alkoholivalituspro-

jektiin ja gradun tuloksena siihen projektiin täysipäiväiseksi tutkijaksi. Se oli lottovoitto taistolaisliikkeen umpikujan ja frustraation jälkeen. Graduni (1981) pääarvioitsija oli Erik Allardt, ja tämä suomalaisen sosiologian suuruuguuri arvosti korkealle työssä sovellettua poikkeuksellista metodista näppäryyttä, jossa uutettiin laadullinen ja määrällinen analyysi yhteen. Tein siis triangulaatiota ja mixed methodsia ennen kuin noita sanoja edes oli olemassa suomalaisen sosiologian metodikeskustelun pyörteissä. Tässäkin oli kyse säkästä. Olin Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksessa harjoittelijana kesällä 1980 ja Simpuran Jussi keksi, että kun Alkon tietokoneet ovat vähässä käytössä kesän vuoksi, koodataan ja pamautetaan mun tekstiaineisto simppelaineistoksi muuttujineen Alkon myllyyn, että voin vähän tsekata variaatioitakin. Opetus: ole oikeassa paikassa, oikeaan aikaan, niin että osut oikeaan seuraan.

Sama rakenne toistui myös vuonna 1987, kun Nuorisotutkimusseura perustettiin toukokuussa. Olin yksi yhdestätoista perustajajäsenistä. Siinä konklaavissa en olisi ollut ilman Louhivuoren Leenaa, Siuralan Lassea, Aaltosen Kimmoa ja Lähtenmaan Jaanaa. Mitä sitten tapahtui? Suosittelen liian harvan lukemaa fantastisen tiheää Kari Paakkunaisen kirjoittamaa *Nuorisotutkimusseuran historiaa 1987–2018. Vaihtoehtoisten yhdistyinnosta sykkiväksi tutkimusorganisaatioksi*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 211 (2018).

Millaisia vaiheita työhistoriassasi on?

Ensin oli edellä mainittu alkoholivalitusprojekti, joka päättyi vuonna 1981. Vuonna 1982 suoritin siviilipalveluksen pohjoismaisessa päihdetutkimuslautakunnassa. Onnistuinkin sen vuoden aikana saamaan Alkoholitutkimussäätiön kolmevuotisen tutkimusapurahan (Nuorisoryhmät ja alkoholi), jota käytin vuonna 1983 seitsemän kuukautta heittäytyäkseni Pohjoismaisen päihdetutkimuslautakunnan projektikoordinaattorin sijaisuuteen. Tein sitä

duunia kesään 1985 saakka – tutkimushallinto tuli tutuksi, mutta aikaa jäi myös oman tutkimuksen tekemiseen. Noissa käännteissä Klaus Mäkelä välitti Allardtin terveiset, että minun kannattaisi hakea Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen sosiaaliantropologian assistentuurin sijaisuutta. Tein etnografiaa nuorten alkoholin käytöstä Koskelan jengissä (mikä oli myös lisurini aihe). Sain sijaisuuden ja sosiaalistuun sen ajan rahoitusten hakukulttuureihin. Sosiaaliantropologi Jukka Siikala oli mun superohjaaja, joka johdatti minua kielellisen käänteen ja skeemateorian ihmeellisyyksiin, jälkimmäinen kiitos Anna-Leena Siikalan vinkkien. Elämäni ensimmäinen haku (kevällä 1987) Suomen Akatemian myllyyn tuotti kolmivuotisen tutkimusassistentuurin. Lisuri valmistui 1988. Se julkaistiin kirjana Gaudeamuksen kustantamana. Hakupajatto pajatti heti perään Suomen Akatemian toisen kolmivuotisen tutkimusassistentuurin väitöskirjan tekemiseksi. Väittelin vuonna 1993. Samaan syssyyn sosiologian dosentiksi. Jonkinlaista sosiologisen Hannu Hanhen elämää. Hyvien kontaktien ja verkostojen myötä eteenpäin.

Väitöskirjan jälkeinen tyhjiys tulosti kuitenkin teoreettismetodologisen ja kenties myös intellektuaalisen kriisin. Liiallinen konstruktioonismi ja ylitiöpäinen sukellukseni pää edellä kielelliseen käänteeseen ei kantanut pidempään. Todellako yhteiskunta tapahtuu kielessä¹, vai kannattaisiko vähän tsekkailla myös kielen ulkopuolisia sosiaalisia todellisuuksia. Sarana alkoi sitten kääntää tutkijankatsettani elämäkerta- ja sukupolvitutkimukseen yhteistyössä toisen vastaväittäjäni JP Roosin kanssa. Saimme ensin kolmivuotisen hankkeen Helsingin yliopiston tutkimusmäärärahoista. Vaihdoin sosiologian laitokselta sosiaalipolitiikan (myöhemmin yhteiskuntapolitiikan) laitokselle. Tämä hanke transformoitui Brian S. Turnerin vetämäksi 12 maan *Baby boomers turn fifty*-hankkeeksi, jonka suomalaisen osion koostin ja hain rahoituksen yhdessä JP

Roosin kanssa Suomen Akatemialta, hanke alkoi 1997. Omalta osaltani hanke jäi hieman kesken, koska minut valittiin vuonna 1999 vastaperustetun Nuorisotutkimusverkoston ensimmäiseksi tutkimusjohtajaksi.

Sitä duunia vedin pienessä, mutta superte-hokkaassa ja innostuneessa tiimissämme. Olin siis pomo ja pienoinen tutkimusbyrokraatti, ennen kaikkea ajattelin olevani koutsii. Se oli yhteinen menestystarina – viittaa taas Paakkunaisen Karin edellä mainitsemaani historiikkiin. Nuorisotutkimusverkoston mahdollistaja oli silloisen OKM:n nuorisoyksikön johtajan Olli Saarelan toiminta. Onnistuimme luomaan kekseliään ja nopeasti reagoivan tutkimusliittymän, joka seilasi uteliaasti ja näkyvästi akateemisen ja soveltavan monitieteisen yhteiskunta- ja ihmistutkimuksen välimaastoissa, minkä clue oli tuottaa yhteiskuntarelevanttia nuorisotutkimusta. Saimme huimia Suomen Akatemian rahoituksia, pösöimmistä pösöin oli ehkä terveyden edistämisen tutkimusohjelman rahoittama Nuorisotutkimusverkoston ja silloisen Stakesin *Youth Cultures as Health Literacy*-konsortiohanke, jota Nuorisotutkimusverkosto johti. Se oli kuuden alahankkeen sateenkaariprojekti, jota sitoi yhteen kekseliäs idea, että nuorten omat kulttuurit ja ryhmät tuottavat omissa käytännöissään ja konteksteissaan terveyden sosiaalisen arkirakenteen. Idea eteni kuin häkä. Se tulosti omintakeisen inttihankkeen, jonka puitteissa palasin taas kenttätöihin. Helpotti päästä esiön² pienbyrokraattisista duuneista. Hyppäsin EU meeting-pätevästä Hugo Boss -puvusta takaisin tutkijan kenttähaalareihin. Siinä positiossa olen edelleen, minut kutsuttiin Nuorisotutkimusverkoston ensimmäiseksi tutkimusprofessoriksi elokuussa 2009. Lokakuussa 2009 julkistettiin teos Hoikkala-Salasuo-Ojajärvi: *Tunnetut sotilaat. Varusmiehen kokemus ja terveystaju*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 94. Kahta päivää ennen inttikirjan julkaria olimme aloittaneet Petri Pajun kans-

sa kenttätyöt Härkälän 9 C:llä. Siitä tulostui *Apina pulpetissa. Ysiluokan yhteisöllisyys*. Gaudeamus 2013. Näiden kahden raportin välillä oli kuuden kuukauden burn out (2012). Mutta se on eri stoori se. Vai onko?

Mitkä kysymykset ovat sinulle ajankohtaisia nyt? Mitä vastauksia kentällä tehtävältä työltä ja tutkimukselta odota?

Minua askarruttaa tutkijan kirjoitus. Huomaan eläneeni urani sellaisissa vaiheissa, joissa tutkijan pelivara ja vapausaste ovat olleet aika suuret, ainakin suuremmat kuin nykyisen tiedejulkaisemisen muotomääreet, journalitikkelin paradigmaattiset IMRD-mallit ovat. Ne lepäävät julkaisemisen impaktipisteiden täplittämässä maailmassa ja tietokapitalismin tutkijapolon naamalle heittämässä sisäsiisteysnormissa. Jos joku tahtoo asettua dialogiin kentän toimijoiden kanssa ja panostaa vaikuttavaan vuorovaikutukseen noissa kontakteissa, ajautuu helposti sivuraiteelle publish or perish -kilpailullisuudessa. Minua on aina viehättänyt ajatus, että tekstejämme lukisivat myös ihmiset, eivät vain ne seitsemän kollegaa – jos kirjoitat IMRD-juttusi suomeksi ja kaksi kollegaa, jos kirjoitat IMRD-juttusi enkuksi.

Itselleni on ajankohtaista tämän haastattelun alussa mainittu jyväskyläläisen käytäntöhankkeen raportointi. Mainittu *Mitä Jyväskylä tarkoittaa?* -teos kuittaa sen, mutta miten raportoisin etnografian. Olen elätellyt mallia, jonka esikuva antropologiassa Marjorie Shostakin (1983) *Nisa*. *Kung-naisen tarina* -teos³ on. Se on tarkka elämäkerrallinen etnografia tunnistettavasta botswanalaisnaisesta, joka toimi Shostakin kenttätyön pääinformanttina. Mutta teos on proosaa. Nykyiset tutkimuseettiset moodit eivät varmaan sallisi tuollaista. Koska tunnistettavuus ja tietosuoja jne. Idea: mitä jos kuvitteellistasi oman kenttäni täysin ja kirjoittaisiin siitä faktio-fiktio. Yrittäisi proosaa?

Huippuhetki urallasi?

Erik Allardtin graduani koskeva arvio.

Mitä haluaisit tehdä tulevaisuudessa?

Kun vanhuuseläke alkaa tänä keväänä, niin sanoisin, että Ite-taidetta. Abstrakti ekspressionismi vetää minua käsittämättömästi puoleensa. Olenkin jo perustanut oman taidesuunnan. Sen nimi on absurdi espressionismi. Siinä hullunkurisuus, sekatekniikka ja se, että tykkää kahvista liittyvät tekotaiteellisesti yhteen isojen vähintään 2 x 3 m alustojen/kankaiden äärellä. Paljon rajuja, mutta herkkiä värejä, pintoja, kuvioita, konfiguraatioita. Mutta noissa pinnoissa on/olisi myös stensiilein tuotettuja ruoskamaisia tai muuten arvoituksellisia sanontoja, aforismeja. Sanoihan Samuli Paronen (1974), että *Maailma on sana*. Esimerkiksi: ”Me pelkistämme, karsimme, karsinoimme, aitaamme, pullotamme, suljemme, nimeämme ja hyllytämme elämän. Kysy mitä vain, mitä on.” Herranjesta – tuohan kuvaa tutkijan työtä!

Viitteet

- 1 Lisurissani on todella tällainen virke: ”Yhteiskunta tapahtuu – tutkielman aineistosta puheen ollen – esimerkiksi (litteroidussa haastattelu-) puheessa ja mediamateriaalien teksteissä.” (Hoikkala 1989).
- 2 Keksimäni esimiehen sukupuolineutraali nimike, jota käsittäkseni kukaan muu ei käytä.
- 3 Käännös Shostakin (1981) teoksesta.

Lähteet

- Hoikkala, Tommi (1989) *Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuoruuteen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Shostak, Marjorie (1981) *Nisa – The Life and Words of a !Kung Woman*. Cambridge: Harvard University Press.
- Paronen, Samuli (1974) *Maailma on sana*. Mietteitä. Keuruu: Otava.

Nuorten taidevierailukokemukset ja kulttuurinen osallisuus Taidetestaajat-hankkeessa

Jaakko Tuominen

Sofia Laine & Maaria Hartman (2020) *Nuorten taidevierailukokemukset ja kulttuurinen osallisuus Taidetestaajat-hankkeessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 224, 154 s.

Sofia Laineen ja Maaria Hartmanin teos selvittää Taidetestaaja-hankkeessa mukana olleiden nuorten taidevierailukokemuksia sekä heidän kulttuurisen osallisuutensa ja toimijuutensa toteutumista. Taidetestaajat-hanke toteutettiin vuosien 2017–2020 välisenä aikana ja se mahdollisti kolmena lukuvuonna jokaiselle 8. luokkalaiselle vierailun kahteen taidelaitokseen. Toinen taidelaitoksista valikoitui lähi-alueelta, kun taas toinen vierailu suuntautui pääkaupunkiseudulle tai pääkaupunkiseudulta muualle Suomeen.

Taidetestaajat-hankkeeseen osallistui yhteensä noin 200 000 oppilasta ja opettajaa. Hanke oli toteutukseltaan, valtakunnalliselta laajuudeltaan ja kokoluokaltaan aivan poikkeuksellinen avaus taide- ja kulttuurikasvatuksen kentällä. Tämän vuoksi Laineen ja Hartmanin tutkimus on ajankohtainen sen selvittäessä yksityiskohtaisesti sekä Taidetestaajat-hankkeen onnistumisia että myös puutteita. Tutkimuksen ajankohtaisuudesta kertoo se, että tutkimuksen tulokset ovat herättäneet vilkasta keskustelua, joista muutama esimerkki on nostettu kirjan epilogissa esille. Itse

tutkimuksen aineisto on vankka. Tutkimusaineisto käsittää kahdesti toteutetut yli sadan oppilaan ryhmähaastattelut sekä osallistuvaa havainnointia taidevierailujen aikana.

Teoksen rakenne on selkeä ja yhtenäinen. Kirjan ensimmäisissä luvuissa käydään läpi tutkimuksen taustaa, kuten aineistonkeruumenetelmiä ja tutkimusetiikkaa. Seuraavissa luvuissa käsitellään tarkemmin, millaisia lähtökohtia nuorilla on vastaanottaa, ymmärtää ja kokea taidetta sekä miten ympäristö, kaverisuhteet ja perheen yhteiskunnallinen asema vaikuttavat nuorten taidevierailukokemuksiin. Laineen ja Hartmanin huomiot taidevierailuiden ”noviiseista” ja ”tuplanoviiseista” ovat osuvia. Noviisilla ja tuplanoviisilla tutkijat viittaavat sellaisiin nuoriin, joille toinen tai molemmat taidevierailukohteet olivat kokonaan ensikokemuksia. Kirjoittajat kiinnittävät tähän ryhmään erityistä huomiota ja painottavat, että Taidetestaajat-hankkeen

tavoitteita peilaten nimenomaan tämän kohderyhmän kokemukset tulisi nostaa keskiöön.

Siirryttäessä kohti kirjan analyysilukuja, teoksen tärkeimmät huomiot nuorten kulttuurisesta osallisuudesta ja saavutettavuudesta tulevat selvästi esille. Kirja piirtää kriittisen kokonaiskuvan siitä, miten hankkeen toteutuksessa oppilaille on jätetty aktiivisen testaamisen sijaan pitkälti katsojan ja tulkitsijan rooli. Kulttuurisen toimijuuden näkökulmasta nuorille on siten varattu tilaa ainoastaan kokijana, eikä niinkään kulttuuriseen toimintaan osallistujana. Niin ikään osallisuuden näkökulmasta nuorten roolit ovat kapeita. Nuoret eivät ole voineet vaikuttaa taidevierailukohteiden valmisteluun, päätöksentekoon tai toteutukseen. Havainnoista puhuttelevimpia ovatkin ne, joissa oppilaat ovat odottaneet itse *taidetestaamiselta* enemmän, kuten eräässä nuoren haastattelussa todetaan: ”No ei ainakaan siel Kuhmossa ni ei siel oikeastaan mitenkään voinu osallistua, et siel vaa istuttiin ja tuijotettiin”.

Tutkijat nostavat lisäksi esille sen, että hankkeen osalta kulttuurin saavutettavuudessa on isoja haasteita. Taidetestaajat-hankkeessa toinen taidevierailuista suuntautui pääkaupunkiseudulle, mikä herätti etenkin niissä oppilaisissa ja opettajissa ihmetystä, joille vierailu Helsinkiin tarkoitti pitkiä, joskus jopa yli 20 tunnin, matkustusaikoja. Tutkijat toteavatkin, että jos taidevierailun vuoksi pitää matkustaa pitkiä matkoja, se saattaa entuudestaan vahvistaa taidetta jonakin nuorille vaikeasti tavoitettavana ja saavutettavana. Jos taidevierailujen kohteissa sen sijaan huomioitaisiin ainoastaan paikalliset taidelaitokset, ne todennäköisesti vahvistaisivat nuorten paikallista kulttuurista toimijuutta ja paikallisisidentiteettiä. Alueellisuuden näkökulma nousee osuvasti erään taidetestaajan haastattelussa esille: ”No en ollut aiemmin ikinä edes kuulut Reidar Särestöniemestä ennen tuota ja ... Ja en edes tienny... se ateljee oli minun

mielestä tosi hieno, että semmosia edes ollut Lapissa (naurahtaa).”

Kokonaisuudessaan kirja on ensisijaisesti tutkimusteos, jollaisena se on luettava. Välillä tarkkojen analyysilukujen sijaan teokselta olisi voinut toivoa hieman lukijaystävällisempää rakennetta. Kirja antaa kiinnostavia avauksia ja ajatuksia taiteen-, nuoriso- ja kulttuuri-tutkimuksen kentälle, mutta teos on myös oiva apuväline kulttuuri- ja taidekasvattajille. Erityisiä helmiä ovat ne huomiot, joita tutkijat ovat tehneet seuratessaan taidevierailumatkoja yhdessä nuorten kanssa. Näissä tilanteissa on rikottu perinteistä tutkija–tutkittava-asetelmaa, ja nämä etnografiset havainnot tuovat aineistoon värikkyyttä ja teräviä huomioita. Tutkimustiedon parhaat palat syntyvätkin usein juuri niissä epäformaalissa oleilun ja hengailun tilanteissa, joissa selvät rajanvedot ja valta-asetelmat tutkittavien ja tutkijoiden välillä ovat hämärtyneet.

Tutkimus keskittyy nuorten taidevierailukokemusten ja kulttuurisen osallisuuden näkökulmiin. Tärkeä osallisuuden kysymys hankkeen vaikuttavuudesta jää avoimeksi. Lähes 200 000 nuorta on testannut, arvostellut ja antanut palautetta suomalaisille taidelaitoksille. Miten tätä massiivista nuorten kokemustietoa on hyödynnetty taidelaitosten kehittämisessä? Taidetestaajat-hankkeen tiedotteessa (21.8.2019) todetaan, että 80 % organisaatioista on kehittänyt toimintaansa palautteen perusteella. Kiinnostavaa olisi tietää, miten taidelaitokset ovat taidetestausten ja nuorten taidevierailukokemusten jälkeen muuttaneet toimintojaan? Nuorten kulttuurisen osallisuuden parissa työskentelevänä toivoisin enemmän keskustelua ja ulostuloja siitä, miten taidetestaukset ovat edesauttaneet kulttuurikohteissa taiteen saavutettavuutta, madaltaneet taiteen kokemisen esteitä ja vahvistaneet nuorten kulttuurista toimijuutta.

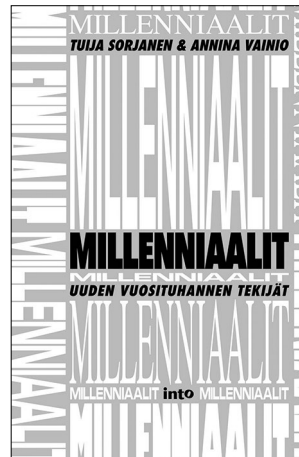
Uuden vuosituhannen tekijät

Mikko Piispa

Tuija Sorjanen & Annina Vainio (2019) *Millenniaalit – uuden vuosituhannen tekijät*. Helsinki: Into. 208 s.

Muutaman viime vuoden aikana on nähty eräänlainen Y-sukupolvikeskustelun toinen aalto. Sen myötä on ilmestynyt lukuisia kirjoja, radio-ohjelmia, podcasteja, aikakauslehtiartikkeleita ynnä muita pohdintoja, joissa Y:tä on perattu uudelleen. Viime vuosikymmenen puolivälin paikkeilla ehdittiin käydä Y-keskustelun ensiaalto, johon sytykettä tarjosi muun muassa Kaspar Hauser -teatteriesitys (kantaesitys 13.2.2014). Tuolloin lyhyehkön aikaikkunan sisällä törmäsi usein yleistyksiin siitä, kuinka ”Y-sukupolvi sitä ja tätä”, kuinka joku on ”tyypillinen Y-sukupolven edustaja” ja joku toinen ”Y-sukupolven ääni”. Tämä keskustelu sai minut pohtimaan Y-kysymystä, ja siinä kaiheresi sukupolven yksipuolinen, kaupunkilais-kulttuuris-keskiluokkainen määrittäminen. Jotain piti 1980-luvulla syntyneenä nuorisotutkijana päästä sanomaan. Ja kun syksyllä 2018 kirjani *Yhdeksän sanaa Y-sukupolvesta* ilmestyi, kävi mielessäni, että tulikohan 1980-luvulla syntyneitä koskenut sukupolvianalysini myöhässä.

Vaan niinpä tosiaan kävi, että sukupolvikeskusteluun tuli uusi kierros. Raija Julkusta (2008, 219) lainaten me ”juttelevat luokat”, kuten tutkijat, taiteilijat ja toimittajat, mieluusti juttelemme omasta ja toistemme olemassaolosta, ja siinä sivussa määrittelemme muun muassa sukupolvemme suhdetta

maailmaan. Yksi kontribuutio keskusteluun on journalisti-tietokirjailijoiden Tuija Sorjanen ja Annina Vainion *Millenniaalit – uuden vuosituhannen tekijät* (Into 2019). Sorjanen ja Vainio ovat valinneet käsitteekseen millenniaalit, tuon sukupolvinimikkeen, jota usein käytetään synonyymisesti Y-sukupolven kanssa – tai päällelääkähdellen, sillä vuosi-rajaukset näille käsitteille ovat väistämättä arbitraarisia. Kirjassa millenniaalien tarkastelu rajataan pääasiassa vuosina 1985–1995 syntyneisiin. Empiirisiä perusteluja tälle ei esitetä, eikä muutenkaan pohdita käsitteitä, niiden avaamista tai ongelmia kovinkaan laajasti. Näitä tutkija jää herkästi kaipaamaan, vaikka johdannossa viitataankin tutkimuksissa tehtyihin sukupolvimäärittelyihin lyhyesti. Toisaalta kun kirjan tavoite on ”antaa ääni joukolle millenniaaleja” (s. 11), eikä olla yleiskattava esitys sukupolvesta, saattaa käsitte-pohdinnan väliin jättämisen sallia. Ja onhan sukupolvi saippuanliukkaana käsitteenä alati mahdoton naulita pysyvästi paikalleen.

Kirjan sisällöllistä ydintä ovat 22 millennialin haastattelut, jotka on tehty syksyllä ja talvella 2018–2019. Haastatteluja siteerataan

ahkerasti – ajoittain hengästyttävänkin tiuhaan. Haastatellut esiintyvät kirjassa omilla nimillään ja ovat syntyneet vuosina 1985–1998. He ovat suhteellisen tunnettuja ihmisiä politiikan, kulttuurin ja urheilun aloilta – siis eräänlaista kulttuurisia ja sosiaalisia pääomia hallitsevaa etujoukkoa, joka tyypillisesti pääsee tulkitsemaan ja määrittelemään sukupolvensa tunteja, kuten esimerkiksi Semi Purhonen (2007, 77) on huomauttanut. Jos seuraa Olli Seurin (2016, 292) määritelmää, he eivät ole ”taviksia”, jotka Seuri määrittelee väitöskirjassaan seuraavasti: ”tavista määrittää erityisesti sosiaalisten, kulttuuristen, hallinnollisten tai poliittisten natsojen puute”. Seurauksena on, että *Millenniaalit*-kirjassa ääneen pääsevät eräänlaiset sukupolvensa etujoukot. Tämä lienee osin väistämätöntä: kuten todettua, juuri juttelevat luokat ovat ahkerimpia sukupolvipohdiskelijoita. Monia muita tällaiset pohdinnat tuskin kummemmin kiinnostavat, ja se on täysin oookoo. Joka tapauksessa kirjan haastateltavat puhuvat tietyistä positioista käsin, pohtien ja punniten.

Jo johdannossa kirjoittajat varoittavat, että kirjassa käsitellään teemoja, jotka millenniaaleja huolestuttavat eniten, ja että siksi teos ei ole erityisen valoisa. Luku 1 (”Kaikki muuttuu”) paneutuu ilmastokriisiin ja sen aiheuttamaan ahdistukseen, luku 2 (”Kilpailen töitäs tee”) työelämän vaatimuksiin, luku 3 (”Mitä se on, että menestyy?”) millenniaaleja kohtaaviin menestyspaineisiin ja odotuksiin, luku 4 (”Jokaisella on oikeus olla”) vähemmistöjen ja syrjittyjen aseisiin ja oikeuksiin ja näihin liittyviin kamppailuihin, ja luku 5 (”Viitsiikö taivaanrantoja edes maalaila?”) tulevaisuuspohdintoihin.

Kirjaan haastatelluista nuorista yhtä lukuun ottamatta kaikille ilmastomuutos on kärkihuolia, ja luvussa 1 kaiken muutosta värittää huoli ja jopa epätoivo. Vuoden 2019 aikana virinnyt ilmastoliikehdintä antaa kuitenkin monille toivon pilkahduksia siitä, että

ilmastokatastrofia voisi ehkäistä, ja mielellään demokraattisin keinoin.

Varsin tarkkaan kirjassa perataan työelämän vaatimuksia, niiden nuorille aiheuttamaa ahdistusta, epävarmuuden kokemuksia, sukupolvien välistä taloudellista epäoikeudenmukaisuutta ja muita näihin kytkeytyviä teemoja. Näissä kysymyksissä luvut 2 ja 3 muodostavat eräänlaisen tandem. Kakkosluvussa lähestytään eri kulmista nuorten työuupumusta ja loppuunpalamisia. Kolmosluvussa edetään työelämän vaatimuksiin, työn merkityksellisyyteen ja erilaisiin nuorten eriarvoistumiskehityksiin. Ääneen pääsevät haastatellut, mutta myös tutkimuskirjallisuutta referoidaan eri kulmista, ja välillä yritetään sovitella yhteen kilpailevia ja ristiriitaisia näkemyksiä esimerkiksi talousnäkyymiin liittyen. Mihinkään aukottomaan lopputulemaan ei päästä, enkä usko, että se olisi mahdollistakaan. Kaiken epävarmuusvyörytyksen jälkeen olo on tavallaan juuri sellainen kuin sen voisi kuvitellakin olevan: sekava, siis samanlainen kuin nuorten sukupolvien tulevaisuushorisontti. Tunnistan tilanteen oikein hyvin, sillä loppujen lopuksi on hirveän vaikeaa vetää koherentisti yhteen näitä teemoja, joita koetaan eräänlaisessa kiihdytetyssä ja yksilöityneessä kilpailutalouden työelämässä. Samalla tullaan yhden Y-sukupolviparadoksin äärelle: miten yksilöllisesti työelämään orientoituneille nuorille jäljitetään jaettuja kokemuksia? Ei kovin helposti, kaikkeen kun löytyy toisaalta...toisaalta -kulmia. Ei ihme, että nuorten ja nuorten aikuisten työelämäorientaatioista kirjoitetaan edelleen, ja että samat teemat (kuten ”miten Y-polvea johdetaan”) jaksavat kiinnostaa kerta toisensa jälkeen. Yleispäteviä vastauksia nuorten ahdistumista koskeviin kysymyksiin ei niitäkään ole horisontissa.

Luku 4 on puheenvuorona tärkeä: siinä pääsee kenties parhaiten oikeuksiinsa se, että teos ei pyri ottamaan huomioon sukupolvea massamuotoisesti vaan päästää ääneen mas-

sojen sijaan yksilöiden ääniä. Monet haastattelut puhuvat rohkeasti ja näkyville tulee erilaisia syrjinnän ja sivuuttamisen prosesseja, sekä kamppailuja vähemmistöjen oikeuksista ja omasta elintilasta. Samalla havainnollistuu kuinka se, että on positiossa, josta äänensä saa kuuluviin, ei tarkoita sitä, että on kaikissa suhteissa etuoikeutettu. Muun muassa rasismin ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksien teemat nivoutuvat sukupolvikysymyksiin, ja alta piirtyy kuva, jossa nuoret ovat pystyneet edistämään asioita edes hieman, tai ainakin he osaavat puhua asioista avoimemmin kuin aiemmat polvet.

Luku 5 päättää kirjan tulevaisuuspohdintoihin. Epävarmuuden, muutosten ja kriisien horisontin takaa tullaan helposti allekirjoitettavaan lopputulemaan: ”Me voimme ja meidän on pakko ottaa aloite omiin käsiimme ja pohdittava, millainen tulevaisuus on toivottava ja tavoittelemisen arvoinen” (s. 183).

Yksi jännä tuntemus kirjaa lukiessa oli se, että vain alle vuoden ilmestymisestään se kertoi jo maailmasta, jossa tietyt perusfundamentit ovat ehtineet järkkyyä – koronaviruspandemia on vuoden 2020 aikana pistänyt yhteiskunnat siinä määrin akuuttiin ja traagiseen käymistilaan. Sinänsä esimerkiksi ilmastokriisi ei ole häipynyt minnekään, mutta korona on myllertänyt sen yhteiskunnallisen maiseman, jossa ilmastokriisiä ratkotaan. Samalla tavalla sukupolvi keskustelu, esimerkiksi työelämästä ja sen epävarmuudesta, asettuu väistämättä uusiin raameihin. Yhtäkkiä epävarmuuskin on (vielä) ennakoimattomampaa. Kun hetki sitten kaikki näytti edes jotenkin ennakoitavasti epävarmalta, tällä hetkellä moni asia näyttää jatkuville ja uusille shokeille ja heilahtuleille herkältä, ja jopa kertaluokkaa epävarmemmalta kuin aiemmin. Kun pitää tämän mielessä, ja lukee kirjaa jonka sisältö ”ei ole valoisa”, voi herkästi tuntua, että nyt tilanne on monessa suhteessa vielä vähemmän valoisa – huolimatta siitä, että nuoret polvet muuttavat maailmaa

kamppailujen kautta ja nykyksittain ajoittain myös parempaan suuntaan.

Eräs kirjan keskeinen tulema – oli pa se tarkoituksella suunniteltu tai ei – onkin siinä, että ainakin omilla aloillaan suhteellisen hyvin pärjänneet nuoret ihmiset, joita kirjaan on haastateltu ja jotka sen ovat kirjoittaneet, onnistuvat välittämään varsin synkän ja jopa dystooppisen kuvan siitä, millaisessa maailmassa nyt elämme. Looginen jatkokysymys on, että mitähän ajattelevat he, joilla mittarilla tai toisella mitattuna menee huonommin? Kun tiedämme, kuinka koronapandemia on todistetusti osunut raskaimmin heihin, joiden asema on jo valmiiksi keskimääräistä heikompi, ei näkymä ole mieltäylentävä. Juuri nyt sen pohtiminen saattaa jäädä akuutin selviytymisen alle, mutta jos ja kun koronapilvi jossain vaiheessa alkaa laskeutua, joutunemme kohtaamaan monia ikäviä, ajan kanssa paljastuvia kerrannaisvaikutuksia.

Ja nuorten polvien vastuuta – ja väistämättömyyttä, halusimmepa tai emme – edes yrittää tehdä maailmasta parempi, päättyy lopulta peräänkuuluttamaan myös *Millenniaalit*. Vaikka haluaisi vain heittää älypuhelimensa jorppakkoon, vetää kaihtimet alas ja siirtyä katsomaan junavideoita Youtubesta – ja välillä niin lienee hyväkin tehdä – pirulliset ongelmat odottavat ratkaisujaan. Ehkä lohdututtua voi sillä, että meitä on melko monta, ja että emme ole ainakaan ihan täysin kelvottomia.

Lähteet

- Julkunen, Raija (2008) *Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista*. Tampere: Vastapaino.
- Purhonen, Semi (2007) *Sukupolvien ongelma. Tutkimuksia sukupolven käsitteestä, sukupolvi-tietoisuudesta ja suurista ikäluokista*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 251. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Seuri, Olli (2016) *Historian journalistinen esittäminen. 1960-luku Helsingin Sanomissa vuosina 2008 ja 2013*. Acta Universitatis Tamperensis 2223. Tampere: Tampereen yliopisto.

Tässä numerossa kirjoittavat

- Jaakko Tuominen**, projektipäällikkö, Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura ry.,
Kaikkien kaupunki! -hanke
- Lilja, Taru**, FM, projektitutkija, Hämeen ammattikorkeakoulu, HAMK Edu -tutkimusyksikkö
- Pukkila, Päivi**, KM, lehtori, Hämeen ammattikorkeakoulu, HAMK Edu -tutkimusyksikkö
- Helander, Jaakko**, KT, dosentti, tutkijayliopettaja, Hämeen ammattikorkeakoulu, HAMK
Edu -tutkimusyksikkö
- Katja Rajala**, LitM, tutkija, Likes
- Hannu Itkonen**, YTT, professori, Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteellinen tiedekunta
- Anna Kankaanpää**, FM, tilastoasiantuntija, Likes
- Katariina Kämppi**, LitM, tutkija, Likes
- Kaarlo Laine**, YTT, tutkimusjohtaja, Likes
- Mari Käyhkö**, YTT, dosentti, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto, yhteiskuntatieteiden
laitos
- Päivi Armila**, YTT, dosentti, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto, yhteiskuntatieteiden
laitos
- Jaana Lähteenmaa**, VTT, dosentti, tutkija, Vasemmistofoorumi
- Susanna Hannus**, KT, Helsingin yliopisto, koulutussosiologian ja -politiikan tutkimusyksikkö
(KUPOLI)
- Päivi Berg**, VTT, dosentti, projektitutkija, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu
- Tommi Hoikkala**, VTT, dosentti, tutkimusprofessori, Nuorisotutkimusverkosto
- Mikko Piispa**, VTM, tohtorikoulutettava, Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden tohtoriohjelma

English abstracts

“... don’t let any man make you stay here”

**Romantic relationships in the lives of young girls
in the Finnish hinterland**

Mari Käyhkö & Päivi Armila

The Finnish Journal of Youth Research
("Nuorisotutkimus") Vol 39 (1), 3–20

This article examines romantic relationships in the lives of girls who have grown up in a small and remote village in Finland (n = 11). We pay attention to romance and love connected with youth as a kind of “self-evident” phenomenon, as well as to a remote village, with its small number of peers and long distances, as a special environment in which a young person can live and find love. The analysis is based on interviews conducted within a longitudinal qualitative study, which also allowed us to scrutinize the changes that took place when the girls moved to

bigger towns to participate in secondary education. The teenage years of these girls were characterized by a narrow and closely-knit social life, where connections with peers were restricted for the most part to encounters with schoolmates with whom they had been friends since early childhood. For this reason, schoolmates were seen as too familiar to become objects of romantic feelings. However, against the girls’ expectations, moving to wider social surroundings did not open up possibilities for romantic relationships: long school days overloaded with work minimized their free time and it was evident that plans to move away from the remote areas made the girls cautious when pondering the possibilities of close, romantic relationships.

Keywords: hinterland girls, qualitative longitudinal study, romantic relationships

Youth client engagement in transdisciplinary guidance and counselling services:

An observational study on counselling conversations in One-Stop Guidance Centres

Taru Lilja, Päivi Pukkila & Jaakko Helander

The Finnish Journal of Youth Research

("Nuorisotutkimus") Vol 39 (1), 21–36

Transdisciplinary guidance and counselling services play an important role in the field of youth services. Yet little is known about how youth client engagement manifests itself in these situations. The concept of client engagement is ambiguous and has been studied from several perspectives. In this study, client engagement is approached through young persons' opportunities to participate and influence, by studying the guidance conversations between the young clients and the transdisciplinary service employees. The aim of the study is to understand the means of directing the counselling conversation used by employees, and their connection to the degree of youth client engagement. The data consist of 110 client situations in Finnish One-Stop Guidance Centres. The data were analysed using theory-based qualitative content analysis and quantitative content analysis. The analysis revealed that the most common means of directing the guidance conversation included questioning (29), advising (20), and sharing information (16). The means of directing the guidance conversation was reflected in the young clients' opportunities to participate in and influence the guidance in different ways. The results help in mapping the connection between the means of directing the guidance conversation and the youth client engagement, as well as the diverse manifestations of client engagement in the guidance conversations conducted by transdisciplinary services.

Keywords: client engagement, transdisciplinary, transdisciplinary guidance, young people, engagement

Orientations of young unemployed people in activation measures

Jaana Lähteenmaa

The Finnish Journal of Youth Research

("Nuorisotutkimus") Vol 39 (1), 37–53

This article focuses on the orientations of young unemployed people towards the Youth Guarantee measures. Problems have been experienced with regard to activation, including poorly motivated clients and interruptions to the activation measures. In this vein, the article studies the motivations of young people and their attitudes towards the activation measures. The study is based on two different empirical datasets. The first set of data was collected using an internet survey comprising open-ended responses (N = 480). The main data consist of nineteen

thematic qualitative interviews conducted between 2013 and 2016 among young people, who were either participating in an activation measure, or were negotiating in order to participate in one or to study.

The following questions were addressed in the study: (1) What kind of ideal types can be constructed from young people's orientations if we investigate both their aims and their attitudes towards the activation measures? (2) What kind of combinations produce alienation towards both the activation system and society at large? What do young people's conflicts with the rules of the system reveal about the Youth Guarantee itself? Robert Merton's model of adaptation to or alienation from society was used as the theoretical framework. According to the findings, the Youth Guarantee itself is seen as "the System". Orientation types can be constructed, some of which were the same as those in Merton's model. The Youth Guarantee as a system can be understood as a rigid structure that lacks flexibility, even if such flexibility would be useful for society as a whole.

Keywords: youth, unemployment, Youth Guarantee, activation policy

Associations between adolescents' experiences of social support at school and subjective social status and physical activity

Katja Rajala, Hannu Itonen, Anna Kankaanpää, Katariina Kämppi & Kaarlo Laine

The Finnish Journal of Youth Research

("Nuorisotutkimus") Vol 39 (1), 54–68

This study examines the associations between adolescents' physical activity and their experiences in the school community. The experiences considered here are subjective social status at school and social support, which in this study consists of teacher-student relationships, student-to-student relationships, and support from parents. The data were collected via a survey in spring 2015, in which 2,026 adolescents participated. The adolescents were divided into six groups according to the type of social support they felt they would receive. Strong social support was positively associated with subjective social status at school. Support from parents, but not from teachers, was associated with physical activity. Support from classmates was associated with physical activity through the subjective social status at school. These experiences should be taken into account when considering the possibilities of increasing adolescents' physical activity. School-based interventions should place greater emphasis on peer relations rather than on the role of school staff.

Keywords: adolescents, physical activity, school, social support, subjective social status

nuorisotutkimus

SISÄLLYSLUETTELO

Pääkirjoitus

Päivi Berg & Mira Kalalahti

Uusia tuulia

1

Artikkelit

Mari Käyhkö & Päivi Armila

”..et sit yhenkään miehen takia jää tänne”. Romanttiset suhteet syrjäseudulla kasvaneiden tyttöjen elämässä

3

Taru Lilja & Päivi Pukkila & Jaakko Helander

Nuorten asiakasosallisuus monialaisessa ohjaus- ja neuvontapalvelussa. Havainnointitutkimus ohjaustilanteista Ohjaamoissa

21

Jaana Lähteenmaa

Nuorten työttömien orientaatiot aktivoitintoimenpiteissä

37

Katja Rajala & Hannu Itkonen & Anna Kankaanpää &

Katariina Kämppi & Kaarlo Laine

Nuorten koulussa kokeman sosiaalisen tuen yhteys subjektiiviseen sosiaaliseen asemaan ja liikkumiseen

54

Lektiot

Susanna Hannus

Liikettä kohti vähemmän hierarkisia ja eriarvoisia käytäntöjä kahdella yläkoululla

69

Haastattelut

Päivi Berg & Tommi Hoikkala

Nuorisotutkimuksen innokas touhuverneri Tommi Hoikkala

76

Arviot

Jaakko Tuominen

Nuorten taidevierailukokemukset ja kulttuurinen osallisuus

Taidetestaajat-hankkeessa

81

Mikko Piispa

Uuden vuosituhanen tekijät

83

Tässä numerossa kirjoittavat

86